

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN SOSYAL UYUM SÜRECİNDE
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ
*SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ***

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVDA AKAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi NİHAL EMİNOĞLU

Çanakkale-2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN SOSYAL UYUM SÜRECİNDE
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ
*SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ***

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVDA AKAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU

Çanakkale-2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Sevda AKAN tarafından Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU yönetiminde hazırlanan ve **29/04/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan **“Türkiye’deki Suriyelilerin Sosyal Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü *Sultanbeyli Örneği*”** başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU
(Danışman)

Doç. Dr. M. Turgut DEMİRTEPE

Doç. Dr. Mehlika Özlem ULTAN

.....

.....

.....

Tez No : 10466789

Tez Savunma Tarihi : 29/04/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

../../2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

Sevda AKAN

../../2022

TEŞEKKÜR

Çalışmanın son aőamasına kadar desteğini ve değerli katkılarını esirgemeyen saygıdeğer danıőmanım Dr. Öğretim Üyesi NİHAL EMİNOĞLU'na saygılarımı ve teőekkürlerimi sunarım.

Tez sürecimde ilgisini ve yardımını esirgemeyerek araştırmaya katkı sağlayan sivil toplum kuruluşu, belediye ve uluslararası kuruluş temsilcilerine teşekkür ederim.

Çalışma esnasında ve hayatım boyunca bana sürekli destek olan aileme, eőime ve arkadaşlarıma her daim benimle oldukları için teşekkür ederim.

Sevda AKAN
Çanakkale, Mayıs 2022

ÖZET

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN SOSYAL UYUM SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ *SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ*

Sevda AKAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU

29/04/2022, 117

Tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en yoğun göç hareketliliği, iç savaşın yaşandığı Suriye'den gelen göç dalgası ile 2011 yılında başlamıştır. Yaklaşık 4 milyon Suriyeli Türkiye'ye kitleler halinde göç etmiştir. Böylece iki toplum arasından çok yönlü bir etkileşim meydana gelmiştir. On yılı aşkın süredir Türkiye'de bulunan Suriyelilerin kısa ve uzun vadede büyük çoğunluğunun Suriye'ye dönmeyeceği bilinmektedir. Bu nedenle Türkiye'deki Suriyelilerin, Türk toplumuna uyumlarını sağlayabilmeleri için birçok faaliyet yürütülmektedir.

Türkiye'de Geçici Koruma kapsamı altında bulunan Suriyelilere yönelik kamu kurumlarının uyum faaliyetlerinin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının (STK) da faaliyetleri bulunmaktadır. STK'lar Türkiye'deki Suriyelilere yönelik eğitim, sağlık, barınma, istihdam vb. birçok alanda projelerle destek sağlamaktadır.

Bu çalışmada Suriyelilerin sosyal uyum sürecinde STK'ların rolü ele alınacaktır. İnceleme alanı olarak İstanbul ilinin Anadolu yakasının en fazla göç alan ilçesi Sultanbeyli seçilmiştir. İlçede faaliyetlerini sürdüren kamu kurumları, STK'lar ve uluslararası kuruluşlarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda STK'ların sosyal uyum süreçlerinde iyileştirdiği durumlar ve STK'ların sorun alanları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Entegrasyon, Mülteci, Kamu Kurumları, Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu

ABSTRACT

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE SOCIAL COHESION PROCESS OF SYRIANS IN TURKEY *THE CASE OF SULTANBEYLİ*

Sevda AKAN

Çanakkale Onsekiz Mart Universtiy

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in International

Advisor: Assist. Prof. Nihal EMİNOĞLU

29/04/2022, 117

The most intense migration mobility that Turkey has faced in the historical process started in 2011 with the migration wave from Syria, where the vort war was taking place. Approximately 4 million Syrians migrated to Turkey massively. Thus, a multi-faceted interaction has occurred between the two communities. It is known that the vast majority of Syrians who have been in Turkey for more than ten years will not return to Syria in the short and long term. vort his reason, many activities are carried out so that Syrians in Turkey can adapt to Turkish society.

In addition to the harmonization activities of public institutions for Syrians under Temporary Protection in Turkey, non-governmental organizations (NGOs) also carry out activities. NGOs provide education, health, shelter, employment, etc. For Syrians in Turkey. Provides support with projects in many fields.

In this study, the role of NGOs in the social cohesion process of Syrians will be discussed. Sultanbeyli, the district that receives the most immigrants on the Anatolian side of Istanbul, was chosen as the study area. Interviews were held with representatives of public institutions, NGOs and international organizations operating in the district. In line with the data obtained during the interview, the situations improved by the NGOs in their social cohesion processes and the problem areas of the NGOs were analyzed.

Keywords: Integration, Refugee, Public Institutions, Foreigners and International Protection Law

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kavramsal Çerçeve: Göç Kavramları	8
2.1.1. Düzenli Göç.....	10
2.1.2. Düzensiz Göç	10
2.1.3. Karma Göç	11
2.2. Göçün Aktörleri	12
2.2.1. Göçmen	12
2.2.2. Sığınma Arayan-Sığınmacı	13
2.2.3. Mülteci	14
2.3. Türk Hukuk Sisteminde Göç Kavramları	15
2.3.1. Göçmen	16
2.3.2. Mülteci	17
2.3.3. YUKK	18

2.4. Asimilasyon ve Entegrasyon Tartışmaları	23
2.4.1. Göçmen Uyumuna Asimilasyoncu Yaklaşımı: Asimilasyon Teorileri.....	26
2.4.2. Göçmen Uyumuna Entegrasyon Yaklaşımı: Entegrasyon Teorileri.....	28
2.4.3. Çokkültürlülük ve Kültürlerarasılık Tartışmaları.....	31
2.4.4. Sosyal Uyum	37
2.5. Literatür Taraması.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL UYUM SÜRESİNCE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

3.1. Sivil Toplum	51
3.2. Sivil Toplum Kuruluşları	53
3.3. Türkiye’de Sivil Toplum Bilincinin Gelişme Süreci	56
3.3.1. 2000 Öncesi Türkiye’de Sivil Toplum Bilinci.....	56
3.3.2. Türkiye-AB Uyum Süreci ve Sivil Toplum Bilincinin Gelişimine Etkisi	60
3.3.3. 2011 Suriye Krizi Sonrası STK’ların Rolü	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL UYUM SÜRECİNDE SULTANBEYLİ İLÇESİ’NDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

4.1. Sultanbeyli İlçesi Hakkında	64
4.2. Sultanbeyli’deki Suriyeliler	66
4.3. Sultanbeyli’de Faaliyet Gösteren Kurum ve Kuruluşların Sosyal Uyum Kapsamında Etkinliklerinin Değerlendirilmesi	67
4.3.1. Sultanbeyli’deki Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Fon Sağlayıcı Kuruluşların İhtiyaç Tespiti Sorunsalı.....	68
4.3.2. Kurumların ve Projelerin Sürdürülebilirliği Sorunsalı.....	74
4.3.3. Sosyal Uyum Sürecinde STK, Yerel Yönetimler ve Kamu Kurumları Arasındaki İşbirliğinin Önemi	79

4.3.4. Sultanbeyli’de Faaliyet Gösteren STK’ların ve Uluslararası Kuruluşların Yerel Yönetimlere Katkıları.....	85
---	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

5.1. Sonuç	92
KAYNAKÇA	99
EKLER	I
EK 1. SULTANBEYLİ’DE FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLAR	I
EK 2. YARIYAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	III

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BMZ	Alman Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı
BPRM	Nüfus, Mülteci ve Göç Bürosu
FSI	Foreign Service Institute
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	Geçici Koruma Yönetmeliği
GTZ	Alman Teknik İşbirliği Kurumu
HUGO	Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
IBC	Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı
ICMPD	International Center for Migration Policy Development
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
IFRC	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
İGAM	İltica ve Göç Araştırmaları Merkez
SED	Sosyal Ekonomik Destek
SHMM	Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü
SHM	Sosyal Hizmet Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUKOM	Suriyeliler Koordinasyon Merkezi Yazılımı
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
TDK	Türk Dil Kurumu
TİDER	Temel İhtiyaç Derneği
UNHRC	Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund

UNWRA	Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı
WB	Dünya Bankası
WFP	Dünya Gıda Programı
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sosyal Uyum Boyutlarının Tipolojisi

Sayfa No

39

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Aralık 2010 tarihinde Tunuslu bir genç olan Muhammed Bouazizi'nin kendini yakması sonucu patlak veren olaylar, kısa sürede tüm Arap coğrafyasına yayılarak başta Mısır, Libya ve Suriye olmak üzere Cezayir, Ürdün, Bahreyn ve Yemen gibi Arap ülkelerini etkisi altına almıştır. Arap Baharı olarak anılan bu dönemde bazı ülkelerde rejim değişmiş bazı ülkelerde ise iç karışıklıklar meydana gelmiştir. Bu ülkelerden birisi Suriye Arap Cumhuriyeti'dir. Mart 2011'de baş gösteren iç karışıklıklar ve çatışmalar nedeniyle ülkelerinden kaçan Suriyeliler, Türkiye'ye ilk girişlerini 29 Nisan 2011'de Hatay'ın Yayladağı ilçesinden 260 kişilik bir grupla yapmıştır.

2011 yılında Suriyelilerin Türkiye'ye gelişlerinden itibaren 2015 yazına kadar olan süreçte Türk makamları "açık kapı" politikası izleyerek Hatay, Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde çadırlar inşa etmeye başlamıştır. Bu süre içerisinde Suriyelilere hiçbir yasal hak tanınmamış, Suriyeliler misafir olarak kabul edilmişlerdir. Bu dönemde, özellikle 2012'nin ikinci yarısında, Kofi Annan'ın Suriye'de altı maddelik ateşkes planının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Suriye'deki çatışmalar daha da derinleşerek 2013 yılı boyunca artarak devam etmiştir. Bu süreçte aylık ortalama 20 binden fazla mülteci Türkiye'ye girmiş ve 2013'te Suriyelilerin Türkiye'ye akını zirve yapmıştır. Yılın ilk yarısında ülkeye aylık ortalama 40 bin kişi gelmiştir. 2014'ün sonlarında ise her ay 55 bin kişi Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmuştur. Türkiye'de Suriyeli sığınmacı sayısı 2015 yılı Mart ayı ortasında 1,7 milyonu geçmiştir. (İçduygu ve Şimşek, 2016: 59-60).

Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre 9 Aralık 2021 tarihinde Türkiye'de Geçici Koruma altına alınmış kayıtlı Suriyeli sayısı 3 milyon 739 bin 240'tır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021). Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2012 yılı verilerine göre bir yıl içerisinde Türkiye'ye sığınan Suriyeli sayısı ise 14 bin 237 kişidir. 2017 yılına kadar bu oran hızlı bir artış seyrederek 3 milyon 426 bin 786'ya ulaşmıştır. 2017-2021 yılları arasında bu oran çok düşmüş ve sadece son 4 yıl içerisinde 312 bin 454 Suriyeli Türkiye'de kayıt altına alınmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021).

Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 Ek Protokolü'nü coğrafi sınırlama koyarak imzalamıştır. Bu coğrafi sınırlama ile Türkiye yalnızca Avrupa Konseyi Üyesi ülkelerden gelen kişileri sözleşmedeki tanımlamaya uygun olmak kaydıyla mülteci olarak kabul etmektedir. Bu nedenle Suriye Arap Cumhuriyeti'nden gelenler esasen Türkiye'nin Cenevre Konvansiyonuna koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle hukuken mülteci statüsü kapsamında değerlendirilmemektedir. Ancak literatürde Suriyeliler için mülteci ifadesinin de genelde sosyolojik anlamda kullanıldığı da görülmektedir. Bu çalışmada da, Suriyelilerin göçe sürüklenmelerinin zorlayıcı nedenleri göz önünde bulundurularak ve hukuken belirlenen coğrafi sınırlamanın bu gerçeği değiştiremeyeceğinden hareketle yer yer "Suriyeli mülteciler" veya "mülteciler" ifadesi de kullanılmaktadır.

Türkiye 1994 İltica Yönetmeliği ile iç hukukunda, 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi sınırlama koyması sebebiyle Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerden gelen ve sığınma arayan kişilerin iltica başvurularının değerlendirilmesine ilişkin yükümlülükleri belirleyerek mevzuattaki boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Fakat 1994 İltica Yönetmeliği Türkiye'nin karşı karşıya olduğu yoğun göç hareketliliklerini yönetmede yeterli bir çerçeve sunamamış ve iç hukukta mülteci hukukuna ilişkin yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci kapsamında, aday ülkelerin yerine getirmesi gereken şartlar çerçevesinde, ilgili mevzuatın AB kriterlerine uyumlu olması için yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Türkiye, bu doğrultuda hareket ederek 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu (YUKK) yürürlüğe koymuştur. AB uyum sürecine paralel olarak hazırlanan YUKK, Türkiye'nin her geçen gün düzensiz ve kitlesel göç akınlarına hedef olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak düzenlenmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ne dayanarak uyguladığı coğrafi sınırlamayı YUKK'ta da korumuştur (Topal, 2015).

Suriye'den gelen göç dalgasının kendine özgü birtakım özellikleri bulunmaktadır. Suriye'den Türkiye'ye çok kısa bir süre içerisinde insanlar kitleler halinde göç etmiştir. Ayrıca bu göç; savaş, katliam, salgın hastalıklar ve kıtlık gibi nedenlerden kaynaklı olmuştur. Bu göç başladığında tüm taraflar ilk zamanlarda bu durumun geçici bir süreliğine olduğunu düşünmüştür. Ancak zamanla Suriyelilerin ülke içinde artan nüfusları ve kendi ülkelerindeki iç karışıklığın devam etmesi bu durumun geçici olmadığını

göstermiş ve Suriye'den gelen halkın Türkiye'nin her bölgesine dağılmasıyla birlikte tüm Türkiye'nin sorunu haline gelmiştir (Şen, 2020: 91).

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, “Avrupa dışında yaşanan olaylar” kapsamına girdiği için Suriye'den Türkiye'ye sığınma talebinde bulunanlara aslında “*şartlı mülteci*” statüsü verilebilmektedir. Fakat şartlı mülteci statüsünü edinebilmek için bireysel koruma başvurusunda bulunmak gerekmektedir. Oysaki iç savaştan kaçan Suriyelilerin Türkiye'ye girişleri ani ve büyük ölçekli kitlesel akın şeklinde olduğu için uluslararası koruma taleplerinin bireysel olarak değerlendirilmesi mümkün olmamıştır. Bu nedenle Türkiye, Ekim 2011 tarihinden itibaren Türkiye'ye giriş yapan Suriyelileri Geçici Koruma statüsüne aldığı açıklamıştır (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1166).

Türkiye, 2016 itibariyle açık kapı politikasını fiilen durdurmuş ve hatta Suriye, Irak ve İran sınırlarına terörle ve düzensiz göçle mücadele etme gerekçesiyle 900 km'yi aşan duvar örmüş, ancak sınırlardan giriş-çıkışlar yine de devam etmiştir (Erdoğan, 2019). Ayrıca Suriye'de siyasi istikrarın sağlanmasının ve yeniden barış ve huzur ortamının tesis edilmesinin de yakın zamanda mümkün olamayacağı açıktır. Bununla birlikte dünyanın genelinde göç hareketlilikleri incelendiğinde göç eden insanların genel eğiliminin geldikleri ülkede kalmak olduğu ve isteseler de geri dönüşün sosyolojik anlamda çok mümkün olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde Suriyeliler ile yapılan saha araştırmalarının çıktılarında da Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Türkiye'de sürekli olarak kalma eğiliminde oldukları görülmektedir (Erdoğan, 2014: 5-6).

Göç edilen ülkede ev sahibi toplum ile uzun süre birlikte yaşama, her iki toplum arasında bir etkileşim meydana getirmektedir. Bu etkileşimin meydana getirdiği toplumsal yapının bilimsel ve akademik değerlendirmeleri sonucu göç olgusuyla ilgili farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar ve teoriler ortaya çıkmıştır. Çalışmada; bir toplumun başka bir toplum ile birlikte uyum içerisinde yaşamasını öngören entegrasyon yaklaşımından yola çıkarak entegrasyonun sosyal boyutu ele alınacaktır. Türkiye'de entegrasyon çalışmaları birlikte yaşam ve uyum başlığı altında ele alınmakta, uyum kavramı entegrasyon çalışmalarının bir yansıması olarak görülmektedir. Entegrasyon kavramı yerine, düzenleme ve söylemde “uyum” kavramı benimsenmiştir. (Erdoğan, 2020: 104). YUKK'un 96. Maddesinde de “entegrasyon” yerine “uyum faaliyetleri” kavramı kullanılmıştır. (YUKK,

2013). Bu bağlamda bu çalışmada ele alınacak olan Suriyeliler ve Türk toplumunun bir arada barış ve huzur içinde yaşamasını öngören ve entegrasyonun bir yansıması olan uyum faaliyetleri, entegrasyon kuramlarının öğretileri ile açıklanmıştır.

YUKK'un 96. Maddesinde açık ve net bir "uyum" tanımı yapılmamakla birlikte, uyumun sağlanabilmesi için "işbirliği" vurgusu yapılmış ve burada da kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, STK'ların ve hatta üniversitelerin rolüne değinilmiştir.

Türkiye göçün ilk yıllarında dış yardımlara kapalı bir politika izlemiştir. STK'lar kamplarda yaşayan Suriyelilere ulaşma konusunda zorluk yaşamıştır. 2013 yılının ikinci yarısının başında şehirlerde yaşayan Suriyeli mülteci sayısı kamp nüfusunu üç katına yaklaşmıştır. 2013 yılı sonunda kamplarda yaşayan kişi sayısı 210 bin iken; şehirlerde yaşayan Suriyeli mülteci sayısı 500 bini geçmiştir (Çorabatır ve Hassa, 2013: 3-4). Türkiye'nin farklı bölgelerinde kentlerde yaşayan Suriyeli sayısının artması ile birlikte STK'lar sahada önemli aktörler olarak karşımıza çıkmıştır. Belediye mevzuatından kaynaklanan kısıtlamalar sebebiyle yerel yönetimlerin erişemediği veya erişmekte güçlük çektiği bölgelerde STK'lar sahada birebir faaliyet yürüterek kentlerde yaşayan mültecilere önemli ölçüde destek sağlamıştır. Böylelikle göç yönetimi sürecinde STK'larla işbirliğinin faydalı olacağı görülmüştür.

Türkiye'de günümüzde en fazla Suriyeli barındıran şehir Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) Aralık 2021 tarihli verilerine göre 535 bin 760 kişi ile İstanbul'dur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021). İstanbul'un Sultanbeyli ilçesi Anadolu yakasında en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ilçe konumundadır. Göçün ilk yıllarından itibaren Sultanbeyli Belediyesi ilçedeki gönüllülerin de desteğiyle, sınırları içerisinde yaşayan Suriyelilere yönelik hizmetler vermeye başlamıştır. Ancak zamanla Suriyelilerin kısa süre içerisinde ülkelerine dönmeyeceği düşünülerek, gönüllü eliyle yürütülen bu hizmetlerin sürdürülebilir olmayacağı bu nedenle Suriyelilere yönelik hizmetlerin farklı stratejiler geliştirilerek sistematik bir şekilde ilerletilmesi gerektiği Sultanbeyli Belediye'si tarafından anlaşılmıştır. Bu durum üzerine Sultanbeyli Belediyesi yerel yönetimlerin, özelde belediyelerin belediye mevzuatından ve işleyişinden kaynaklanan sorunları 'dernekleşme' yoluyla çözmek için Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'ni kurmuştur. İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinde, Sultanbeyli Belediyesi'nin ve belediye çalışanları tarafından kurulan Mülteciler ve Sığınmacılar

Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin işbirliği ile Suriyelilere yönelik başlatılan uyum çalışmaları ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının iş birliğine ortak olmasıyla sürdürülmüştür. Sultanbeyli Belediye'sini kamu ve yereldeki mevcut işbirlikleri ve iyi ilişkileri Mülteciler Derneği üzerinden devam ettirilebilmiştir. Bu durum Sultanbeyli ilçesinde, çok boyutlu ele alınması gereken ve farklı kurumların işbirliği ile mümkün olabileceği bilenen sosyal uyum sürecine katkı sağlaması açısından önemlidir. Sultanbeyli'de başta Sultanbeyli Mülteciler Derneği olmak üzere farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen bu faaliyetler Suriyelilerin sosyal uyum sürecinde örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışma ile STK'ların son dönemde özellikle Suriye krizi sonrasında Türkiye'de etkin rol oynamaları nedeniyle Suriyelerin güçlendirilmesi ve sosyal uyumuna sağladıkları katkıların incelenmesi amaçlanmıştır.

Sultanbeyli ilçesinde bulunan STK'lar birçok farklı alanda Suriyelilere yönelik hizmet sağlamaktadır. Sahada ihtiyaç tespiti ve ihtiyacın giderilmesi noktasında önemli çalışmalar yapılmaktadır. Sahada bu ihtiyaçların giderilmesi ve sosyal uyumun sağlanması noktasında STK'lar arası ve STK, kamu ve yerel yönetimler arasındaki işbirliği son derece önemlidir. STK'ların ve uluslararası kuruluşların yerel yönetimlere kapasite geliştirme konularında ve bölgedeki ihtiyaçların tespiti konusunda önemli katkı sağladığı görülmektedir. Proje bazlı çalışan ve uluslararası fonlar yardımıyla çalışmalarını sürdüren STK'lar için sürdürülebilirlik sorunu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu konular çerçevesinde bu çalışmada Sultanbeyli ilçesindeki STK'ların sosyal uyuma ve yerel yönetimlere katkılarına vurgu yapılırken STK'ların zorluk yaşadığı alanlara da yer verilmiştir.

Bu çalışmada Sultanbeyli ilçesi, Türkiye'deki Suriyeliler ve STK'ların sosyal uyum sürecine etkileri üzerine kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Literatürde göçü birçok farklı perspektiften inceleyen çalışmalar görülmüştür. Göçü toplumsal cinsiyet boyutuyla, güvenikleştirme perspektifiyle ele alan çalışmaların yanı sıra göç ve sosyal uyum sürecine yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Literatürde göç ve sosyal uyum sürecinde STK'ların rolünü inceleyen çalışmalarda genellikle Suriyelilerin karşılaştıkları zorlukların ele alındığı görülmüştür. Mültecilerin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik STK'ların hangi faaliyetleri

yürüttüğü bağlantısı kurulmuştur. Bu çalışmalarda STK'ların çalışma biçimi ve zorluk yaşadığı alanların, işbirliklerin ve uluslararası fonların çok fazla ele alınmadığı görülmüştür. Bu nedenle bu çalışma Sultanbeyli'deki STK'ların sosyal uyumu destekleyen faaliyetleri işbirliği vurgusuyla ele alması, STK'ların katkı sağladığı ve zorluk yaşadığı alanlara yer vermesi açısından önemlidir.

Bu çerçevede bu çalışmada, ülkelerindeki iç savaş ve karışıklıktan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin kısa vadede ülkelerine dönemeyecekleri gerçeğinden hareketle Türkiye'deki sosyal uyum sürecinin önemi üzerinde durulacak, ayrıca sosyal uyum kavramı entegrasyon teorileri bağlamında incelenecek ve uyum sürecinin önemli aktörlerinden birisi olan STK'ların rolü, Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu Sultanbeyli ilçesi üzerinden ele alınacaktır.

Çalışma, araştırma yöntemi olarak, Suriyelilerin toplumsal uyum sürecinde STK'ların rolü konusunda kapsamlı bir literatür taramasına dayanmaktadır. Ayrıca araştırmada kaynaklardan elde edilen verilere dayanılarak değerlendirmeler yapmak suretiyle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili olarak literatürde yer alan makalelerden, kurumların verilerinden, raporlardan, ayrıca akademik çalışmalardan (kitap, makale, tez) faydalanılmıştır. Son olarak araştırmada Sultanbeyli ilçesinde faaliyet gösteren yerel yönetim, STK ve uluslararası kuruluş temsilcileri ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat yöntemi ile elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş kısmı yer almaktadır. İkinci bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve bağlamında göç olgusu ele alınmıştır. İlk olarak göç konusunda öne çıkan kavramlar olan düzenli göç, düzensiz göç ve karma göç kavramları detaylandırılmış, uluslararası hukukta göçün aktörleri olan göçmen, sığınmacı-sığınma arayan ve mülteci kavramları ele alınarak Türk hukuk sistemindeki karşılıklarına ve tanımlamalarına yer verilmiştir. İkinci olarak asimilasyon, entegrasyon, çokkültürlülük ve kültürlerarasılık tartışmaları bağlamında göç olgusu ele alınmış, entegrasyonun Türkiye'de yansıması olan sosyal uyum kavramı anlatılmıştır. Son olarak Türkiye'de göç ve sosyal uyum üzerine yapılan çalışmaların literatür taramalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Türkiye’de sivil toplum kavramı ve STK yapılanmaları detaylandırılmıştır. Türkiye’de 2000 öncesi sivil toplum bilincinin gelişim süreci ve 2000 sonrası Türkiye AB uyum sürecinin sivil toplum bilincinin gelişimine etkisi incelenmiştir. Son olarak 2011 Suriye krizi sonrası STK’ların rolü ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise; sosyal uyum sürecinde Sultanbeyli ilçesindeki STK’ların, yerel yönetimlerin ve uluslararası kuruluşların rolüne yer verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Sultanbeyli ilçesinin demografik yapısı ele alınarak Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyeliler hakkında bilgi verilmiştir. Sultanbeyli’deki Suriyelilerin sosyal uyumuna yönelik faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlardan yola çıkarak; Sultanbeyli ilçesindeki STK’ların ihtiyaç tespiti ve ihtiyacın giderilmesi konusundaki etkinliği ve sosyal uyum süreci ile sürdürülebilirliğin ilişkisi ele alınmıştır. Sosyal uyum sürecinde kurumlar arası işbirliğinin önemi detaylandırılmış ve son olarak STK’lar ile uluslararası kuruluşların sosyal uyuma ve yerel yönetimlere katkılarına yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise literatür taramaları ve kurum temsilcileri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda yapılan değerlendirmelerin yer aldığı sonuç bölümü bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kavramsal Çerçeve: Göç Kavramları

Çalışmada Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sürecinde STK'ların rolü ele alındığı için öncelikle kavramsal ve kuramsal çerçevede göç olgusuna yer verilmiştir. Bu doğrultuda kavramsal çerçevede ilk olarak göç kavramı ele alınmış ve alt başlıkta göçün türleri olan; düzenli göç, düzensiz göç ve karma göç incelenmiştir. İkinci başlıkta; göçün aktörlerinden göçmen, sığınma arayan-sığınmacı ve mülteci kavramları incelenmiş ve son bölümde bu aktörlerin ulusal ve uluslararası hukuktaki statülerine değinilmiştir.

İnsanoğlunun varoluşunda günümüze kadar varlığını devam ettiren göç olgusu, tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde farklı nedenlere ve farklı sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu nedenle yapılacak tanımlarda göç olgusunun insanlık tarihinin başlangıcına kadar giden bir kavram olduğu bilinmelidir. Bir coğrafi hareketlilik olan göç binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan bir olgudur. Tarihsel süreç içerisinde insanlar çeşitli sebeplerden dolayı yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu mekân değişikliği her zaman zaruri sebeplerden kaynaklı olmamıştır. Bu nedenle göçün nereden başlayıp nerede bittiğini, göç edilen ülke ile hedef ülkenin hangi ülkeler olduğu ve yapılan ya da yapılacak göçün kendi içerisinde sahip olduğu sebepler, yapılacak tanımı da doğal olarak etkilemektedir (Çökmez, 2021: 4).

Göç kavramını kısaca; süresi, yapısı ve sebebi ne olursa olsun insanların mekân değiştirmeleri sonucunda meydana gelen nüfus hareketliliği şeklinde tanımlayabiliriz (Adıgüzel, 2015: 25). Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde göç kavramı; “*Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*”; göçmen kavramı ise; *Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir*” şeklinde tanımlamıştır (TDK, 2021).

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'e göre göç, bir ülke içinde veya uluslararası bir sınırın ötesinde, geçici veya kalıcı olarak ve çeşitli nedenlerle yapılan

hareketlerdir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere göç, iç ve dış göç olarak iki şekilde ele alınmıştır. İç göç “*Kişilerin olağan ikamet yerlerinden uzaklaşarak, kendi ülke sınırları içindeki hareketleri*” şeklinde tanımlanırken; dış göç ise, “*Bir ülkeden bir başka ülkeye yapılan göç*” şeklinde tanımlanmaktadır (IOM, 2021).

Uluslararası göçün belli başlı nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki; işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve tarım alanlarının paylaşılmasından kaynaklı ekonomik sebeplerdir. İkincisi; savaş, devrim, sınır değişiklikleri, askeri müdahale, bölgesel çatışma ve terör gibi durumların söz konusu olduğu siyasi nedenlerdir. Üçüncüsü; eğitim, sağlık, güvenlik gibi sosyal olanaklardan yoksun olmak ve nüfus artışının yaşanması gibi sosyal nedenler ve son olarak da deprem, sel, kuraklık, heyelan ve çölleşme gibi doğa kaynaklı sebeplerdir (Kemal, 2019: 5).

Literatürde bakıldığında göç kavramı ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlarda göç kavramı genel anlamda bir yerden bir yere, iç ya da dış göç şeklinde siyasi sınırların geçerek yapılan yer değişikliği şeklinde ifade edilmektedir. Fakat hiçbir bilimsel disiplin göç olgusunu sadece bir yer değişikliği hareketine indirgememektedir. Göç olgusu, birçok farklı boyutu olan, farklı disiplinlerde ve farklı şekilde ele alınan bir olgudur. Örneğin sosyoloji bilimi göç olgusunun toplumu ilgilendiren sonuçlarıyla ilgilenirken; ekonomi bilimi ise göçün ekonomik yönüyle ilgilenirler. Coğrafya bilimi ise göç edilen ve ev sahibi ülkenin konumu arasındaki ilişkileri esas alır (Alarçın, 2019:11). Günümüzde göç kavramı ile ilgili yapılan tanımları da bu perspektiften değerlendirmek gerekmektedir. Göçün tanımı yapılırken meydana gelen göçün amacı, sebebi, zamanı, hangi ülkeden başlayarak hangi ülkede bittiği ve bu göç süreci içerisinde yaşanan zorluklar farklılık göstermektedir. Her akademisyen konuya farklı açılardan yaklaşmakta ve dolayısıyla tanımlamayı da ilgili alana göre yapmaktadır (Çökmez, 2021: 6).

Günümüz dünyasında göç olayı, sadece yoksul ülkelere zengin ülkelere doğru ivme gösteren bir durum değildir. Tüm dünyadaki göçmenlerin yaklaşık üçte biri fakir bir ülkeden refah seviyesi yüksek bir ülkeye; üçte birlik kısmı refah seviyesi yüksek ülkeler arasında; diğer üçte birlik kesimi ise fakir ülkeler arasında göç etmektedirler (Çökmez, 2021: 7).

Göç kavramı her ne kadar “yer değiştirme eylemi” şeklinde tanımlansa da, toplumların sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi yapısıyla oldukça ilişkili olduğu ve birçok parametreyi bünyesinde barındırdığı görölmektedir. İnsanlar göç ettiklerinde kültürel değerleri, toplumsal alışkanlıkları ve sorunları da gittikleri yerlere taşımaktadır (Kemal, 2019: 5).

Göç eylemini çalışma çerçevesinde üç başlıkta incelemek mümkündür. Bunlar; düzenli göç, düzensiz göç ve karma göçtür. Aşağıda bu başlıklara değinilmiştir.

2.1.1. Düzenli Göç

Düzenli göç ailevi sebeplerle, eğitim ya da iş amacıyla kısa süreli izinlerle ülkeye giriş yapmayı kapsadığı gibi, resmi kanallarla uzun süreli yaşamak için ülkeye gelen göçmenleri de içermektedir (Gürsoy, 2019: 18). IOM düzenli göçü; “*menşee, transit ve varış ülkesinin yasalarına uygun bir şekilde gerçekleşen göç*” şeklinde tanımlamaktadır (IOM, 2021). YUKK’a göre düzenli göç; “*yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır.

Düzenli göç, kişilerin göç edecekleri ülkenin hukuki koşul ve sorumluluklarının sağlanmasıyla ortaya çıkan göç şeklidir. Ülkeye giriş, çalışma, oturma gibi izinler düzenli göç kapsamına girmektedir. Ayrıca göçmenlere; eğitim ve sağlık alanında, sosyal faaliyetlerde hizmetler sunulmaktadır (Gürsoy, 2019: 18).

2.1.2. Düzensiz Göç

Düzensiz göç ile ilgili literatürde ortak bir tanım bulunmamasına rağmen, kavram genelde klasik göç etme şeklinin dışında yapılan göçleri tanımlamak için kullanılır. IOM düzensiz göçü; “*kişilerin menşee, transit veya varış devletine giriş veya çıkışlarını düzenleyen kanunlar, yönetmelikler veya uluslararası anlaşmalar dışında gerçekleşen hareketi*” şeklinde tanımlamaktadır. Düzensiz göçler, devletleri göçmenlerin haklarını koruma yükümlülüğünden kurtarmaz. Ayrıca mülteciler, risk altında oldukları bir yerden seyahat etmeleri halinde izinsiz bir ülkeye giriş yapmaktan veya o ülkede kalmaktan dolayı uluslararası hukuk kapsamında korunma altına alınmışlardır (IOM, 2013: 26). Tanımdan anlaşılacağı üzere düzensiz göç, kişinin gidilen ülkede yasal yollar dışında yaşamını

sürdürmesidir. Bundan dolayı düzensiz göç ile ülkeye giriş yapanların devle tarafından tam olarak tespit edebilmesi mümkün değildir (Gürsoy, 2019: 18).

2.1.3. Karma Göç

Yeni bir kavram olan “karma göç” kavramı Van Hear’a göre 2000 yılında başlayan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR) Uluslararası Korumaya İlişkin Küresel İstişarelerinden ortaya çıkmıştır. Bu istişareler sırasında UNHCR, kısmen Batılı devletlerin sığınma ile ilgili hukuki sistemleri, ekonomik fırsatlar arayan kişiler tarafından kötüye kullanıldığı algısı olduğunu iletmiş ve bu nedenle uluslararası bir koruma krizinin varlığından söz etmiştir.

UNHCR tarafından sığınma konusu, ilk olarak “iltica-göç bağı” açısından ve daha sonra “uluslararası göç bağlamında mülteci koruması ve kalıcı çözümler” başlığı altında ele alınmıştır. Karma göç, çeşitli yasal düzenlemeler de dahil olmak üzere karmaşık nüfus akışlarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Mülteciler, insan ticareti mağdurları, refakatsiz ve ailelerinden ayrı düşmüş çocuklar, diğer hassas gruplar ve ekonomik göçmenler gibi farklı uluslararası koruma ihtiyacı bulunan göçmen kategorilerini kapsamaktadır (Sharpe, 2018: 117).

Karma göç kavramı, AB Komisyonu’nun web sitesinde; tek bir göçmen kategorisinden oluşan göçmen nüfus hareketlerinin aksine, mülteciler, sığınmacılar, ekonomik göçmenler ve diğer göç türlerini kapsayan bir kavram şeklinde tanımlanmaktadır (UE Commission, 2021).

Ulusal sınırlar dışına göç etmek genellikle “zorla/gönülsüz” veya “gönüllü” olarak sınıflandırılırken, esasen gerçek çok daha ayrıntılı ve karmaşıktır. Karma göç, mülteci statüsüne hak kazanamayan veya 1951 Mülteci Sözleşmesinde veya bölgesel mülteci belgelerinde belirtilen nedenlerle ülkelerini terk etmemiş, ancak yine de mülteci statüsüne sahip olabilecek göç halindeki insanlar için koruma alanını genişletmeye yardımcı olmaktadır (Migration Data Portal, 2021).

Yukarıdaki kavramlar ışığında ele alındığında bu çalışmada Türkiye’de yaşayan Suriyeliler kavramsal olarak ülkeye düzensiz yollarla girmiş olsalar da halihazırda düzenli göçmen statüsü altında ikamet etmektedirler ve Geçici Koruma Statüsü altında değerlendirilmektedirler.

2.2. Göçün Aktörleri

Göç eylemini meydana getiren aktörlerin, göç ediş biçimlerine ve göç etme sebeplerine göre ulusal ve uluslararası hukukta ayırımları yapılmıştır. Bu alt başlıkta göçün aktörleri olan; göçmen, sığınma arayan-sığınmacı ve mülteci kavramları incelenmiş ve bu aktörlerin ayırımının uluslararası hukukun hangi hükümlerine göre yapıldığı ele alınmıştır.

2.2.1. Göçmen

Uluslararası literatürde “göçmen” kavramının genel kabul görmüş tanımı yoktur. Genel olarak göçmen kavramı maddi ve sosyal alandaki koşullarını iyileştirmek ve bireylerin ve ailelerinin beklentilerini yerine getirmek amacıyla bir başka ülkeye ya da bölgeye hareket eden kişileri tanımlayan bir kavramdır (Adıgüzel, 2015: 14).

IOM’a göre göçmen; uyruğu olduğu veya ikamet ettiği ülke dışında başka bir ülkeye gidip yerleşen kişilerdir. Ayrıca bu kapsama sığınma talep edenler, mülteciler ve ekonomik sebeplerle göç eden kişiler de dahil edilmiştir (IOM, 2020). Bu çerçevede, uluslararası anlamda göçmen tanımının adeta şemsiye bir kavram olduğunu ve göç eme nedenlerine bakmaksızın (zorla veya gönüllü olması gibi) göç eden her bir bireyin “göçmen” olarak tanımlanabileceği görülmektedir. Ancak uluslararası hukuk ülkesini terk etmek için zorlayıcı nedenleri olan, başka bir ifadeyle rızası-gönüllü talebi olmadan göç etmek zorunda kalanları farklı bir statüyle, yani “mülteci” olarak tanımlamakta ve buna göre de haklar düzenlemektedir. Çalışmanın daha çok konusu olan “mülteciler” bu bağlamda ilerleyen kısımlarda ayrıca detaylandırılacaktır.

Dünyadaki göçmen nüfusunun 2020 yılı verilerine bakıldığında 281 milyon kişiye ulaştığı görülmektedir. Bu oran dünya nüfusunun % 3.6’sını oluşturmaktadır. 281 milyon göçmenin %74’ünün yer aldığı 30 ülke incelendiğinde, 18 ülkenin yüksek gelire, 8’inin

yüksek orta gelir, 4'ünün ise düşük orta gelir düzeyine sahip ülkeler olduğu görülmektedir. Göçmenlerin %75'i refah seviyesi yüksek ülkelere; %18'i yüksek ve orta gelirli ülkelere ve %8'i de düşük ve orta gelirli ülkelere yaşamaktadır. Rapora göre 2020 yılında en fazla mülteciye 3,7 milyon ile Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı görülürken; 6.7 milyon ile en çok mülteci veren ülke ise Suriye olmuştur (IOM, 2020).

2.2.2. Sığınma Arayan-Sığınmacı

Farklı bir ülkeye sığınma eylemi çok eskilere dayanmaktadır. Sığınma ve mültecilik kavramlarının 3.500 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Eski yazıtlarda ve kutsal kitaplarda bu kavramlarla ilgili kanıtlara rastlamak da mümkündür. Bu yazıtlarda, Azteklerde olduğu gibi, mültecilerin korunması ile ilgili düzenlemelerin bile yer aldığı görülmektedir. Bir diğer örnekte Hitit Kralının, anlaşma yaparak karşı taraftaki ülkeden, kendi ülkesine gelen insanların geri iade edilmeyeceğini belirttiği görülmektedir. Bu konuda tarihte birçok örneğe rastlamak mümkündür. Özellikle sosyolojik bağlamda değerlendirdiğimizde tarihte birçok kez insanlar zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Roma'da, Eski Yunan'daki site devletlerinde, Ortaçağ Avrupa'sında bu durumun birçok örneği görülmüştür. Ayrıca, İslam tarihinde de ilk inanan insanların maruz kaldığı kötü muamele karşısında Habeşistan'a sığınıp sonrasında ise Medine'ye hicretlerini bu duruma örnek gösterebiliriz.

“Mülteci” kavramı (*refugee*) ile “sığınma arayan” (*asylum seeker*) kavramı birbirine çoğu zaman karıştırılmakta ve bu durum büyük bir kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Bu nedenle bu iki kavram ve çoğu zaman birbirinin yerine veya yanlış kullanılmaktadır (Parliamentary Library, 2011). Sığınma arayan: “*Uluslararası koruma arayan ancak mülteci statüsü talebi henüz sonuçlanmayan kişilerdir.*” Bir diğer deyişle, bireyselleştirilmiş prosedürlere sahip ülkelere, sığınmacı, talebini sunduğu ülke tarafından henüz nihai olarak karara bağlanmamış kişilerdir. Her sığınmacı mülteci olarak kabul edilmezken; mülteci statüsündeki kişiler başta birer sığınmacı yani “sığınma arayan”dır (IOM, 2021).

Cenevre Sözleşmesi'nin 33. Maddesinde; sığınma arayan kişilerle ilgili olarak; anlaşmaya taraf olan hiçbir devlet sığınan mültecileri, ırkı, dini, siyasi düşünceleri vb

nedenlerden dolayı hiçbir şekilde geri gönderilmeyeceği veya iade (refouler) edilmeyeceği ifadesine yer vermiştir. Ancak bulunduğu ülkenin güvenliği açısından bir tehlike arz etmesi ya da ciddi bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir cezası söz konusu ise bu kişi bu hükümden yararlanmayı talep edemez. (UNHCR Türkiye, 1951).

Devletlerin kimlerin sığınmacı statüsünde olabileceği kendi hukukî süreçlerinde belirtilmektedir. Ancak çatışma veya şiddet olayları sonucunda oluşan kitlesel mülteci hareketleri sırasında, yasal yollar dışında sınırdan geçen her sığınmacıyla birer birer görüşme yapma imkânı olmadığından dolayı sığınmacılara genellikle “ilk bakışta” mülteci statüsü verilmektedir (UNHRC Turkey, 2021).

2.2.3. Mülteci

20. yüzyılın en büyük sorunlarından birisini mülteci ve sığınmacı sorunları oluşturmuştur. Özellikle bu yüzyılda yaşanan dünya savaşlarında, savaşlara sebep olan devletler arasındaki anlaşmazlıklar ve imparatorlukların çöküşüyle birlikte dünyada büyük ve kitlesel göç hareketleri meydana gelmiştir. 21. Yüzyılda ise özellikle Ortadoğu coğrafyasında yaşanan göçler gittikçe büyüyen bir sorun olarak kamuoyunun karşısına çıkmaktadır (Barkın, 2014: 337).

Günümüzde hâlâ büyük bir önem taşıyan Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin buldukları ülkelerdeki hak ve sorumluluklarını kapsamlı şekilde açıklayan ilk belgedir (Hoppar, 2017: 44). İkinci Dünya Savaşı sonrasında yurtlarından ayrılmak zorunda kalan insan sayısında yaşanan hızla artış sonucunda Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (UNHCR) bu sorunu çözmek için harekete geçerek 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Mültecilerin hukuki durumu ve gittikleri ülkelerin politik, ekonomik ve kültürel alanlardaki yükümlülüklerini düzenleyen bu anlaşma 22 Nisan 1954’te yürürlüğe konulmuştur. Sözleşmenin yapılmasının temel nedeni Sovyetler Birliği’nden kaçan insanların durumu olmuştur. Sözleşmenin temel dayanağını BM Antlaşması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Ayrımcılık Yapmama İlkesi oluşturmuştur. Düzenlenen bu sözleşmeyle birlikte uluslararası alanda mültecilik konusu ve mültecilik statüsüne asgari bir ölçüt getirilmiştir (Barkın, 2014: 338). Sözleşme’nin 1. Maddesinde mülteci kavramı “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir

toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” şeklinde tanımlanmıştır. Sözleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da ülkesinden ayrılmak zorunda kalan birçok insanın durumundan dolayı ortaya çıkmış ve bu nedenle sözleşmenin ilk halinde, 1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da ya da başka bir yerde meydana gelmiş olaylar sonucunda ülkesini terk etmek zorunda kalan şahısların sahip olacağı haklar sıralanmıştır (UNHCR Türkiye, 1951).

Sözleşmede aynı koşullara sahip insanların, farklı statülerde yer almaları ve hukukî olarak eşit koşullara sahip olmamaları rahatsızlıklara neden olmuştur. Ayrıca 1951 Sözleşmesi kapsamına ve amacına dayalı olarak Avrupa merkezli olması koşulu kabul edildiğinden dolayı gelişmekte olan ülkelerin yoğun eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu sebeple 1967’de bu anlaşmaya ek protokol getirilerek Avrupa sınırlamasını isteğe bırakan madde eklenmiştir (Barkın, 2014: 338).

1967 Ek Protokolünde; “(a) “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar”; veya (b) “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” şeklinde iki seçenek yer almaktadır (UNHCR Türkiye, 1967). Burada (a) şıkkını kabul eden devletler, istedikleri takdirde BM’ye (b) şıkkını kabul ettiklerini bildirerek sorumluluklarını genişletebilirler. Türkiye burada coğrafi sınırlama getiren (a) şıkkını kabul etmiştir. Türkiye ile birlikte Kongo, Madagaskar ve Monako da coğrafi sınırlamayı getiren alternatif (a) şıkkını kabul etmişlerdir (UNHRC Turkey, 2021).

Bu çalışma kapsamında ele alınan Türkiye’deki Suriyeliler mülteci ya da sığınma arayan kişiler olarak nitelendirilmemekte, Geçici Koruma kapsamında değerlendirilmekte; ancak çalışma boyunca sosyolojik olarak mülteci tanımlaması yapılmaktadır.

2.3. Türk Hukuk Sisteminde Göç Kavramları

Bu başlıkta göç ile ilgili kavramların, Türk hukuk sisteminde karşılıkları ele alınmıştır. İlk olarak Türk hukuk mevzuatında mülteci ve göçmen statüsünün kimlere verilebileceğine ve YUKK ile ilgili mevzuata değinilmiştir. Son olarak da, Türkiye'deki Suriyelilere verilen Geçici Koruma statüsü hakkında bilgiler verilmiştir.

2.3.1. Göçmen

Bir ülkede yaşayan insanlar, vatandaşlık ya da yabancı statülerinden birisine sahip olmaktadır. Dünyanın her yerinde yabancı statüsünde bulunan birçok insan bulunmakta ve uluslararası hukuk çerçevesinde belirli statülere sahip olmaktadır. 1892 senesinde Devletler Hukuku Enstitüsü tarafından Cenevre'de yapılan toplantıda yabancı kavramı “*bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimse*” şeklinde tanımlanmıştır. Türk hukukunda ise “yabancı” kişiler mülteci, sığınmacı gibi kavramlarla tanımlanmaktadır (Girgin, 2018: 111). Türk hukukunda yabancıların temel hak ve özgürlükleri “eşitlik ve genellik” hususuna dayanmaktadır. 1982 Anayasasında “herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri farklılıklardan dolayı ayrıma tabi olmadan kanun önünde eşittir” hükmü yer almaktadır ve sahip olunan haklar, yabancı ve vatandaş ayırımı yapılmadan güvence altına alınmıştır. Ancak, yabancıları kapsam dışında tutan birkaç istisnai düzenleme bulunmaktadır. Örneğin ülke, vatandaşlarını sınır dışı edemez ve yurda giriş hakkını elinden alamaz. Yabancı haklarına dair en liberal düzenlemelere sahip ülkelerde bile yabancı-vatandaş eşitliğinin kesin bir şekilde sağlandığı görülmemektedir. Devletler kamu güvenliği, kamu düzeni ve kamu sağlığı gibi nedenlerden dolayı yabancıların haklarını sınırlamaya ya da yasaklamaya gitmektedir. Türkiye’de bu durum geçerlidir. Bir başka şekilde ifade edersek, Türk hukuk sistemi, eşitlik ve genellik ilkesini benimsemişse de yabancıların birtakım haklarını sınırlandırmış ya da yasaklamıştır (Erten, 2015: 5).

Türk hukuk sistemine yabancı kişilere verilen statüler kanunlarda belirtilmiştir. Türk hukukunun 5543 sayılı İskân Kanununda göçmen kavramının tanımı; “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır*” şeklinde yapılmıştır (İskan Kanunu, 2006). Tanıma bakıldığında göçmen sayılabilmenin şartı, Türk soyundan gelmeye bağlı olmaktadır. Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra, yeni kurulan devletlerde yaşayan Türk

soyundan gelen birçok insanın Türkiye'ye gelmesi buna örnek teşkil etmektedir (Yılmaz ve Telci, 2010: 15). Bu tanımdan yola çıkarak İskân Kanunu'ndaki göçmen tanımı ile IOM'un göçmen tanımı arasında büyük bir fark olduğunu söylemek mümkündür (Bodur, 2020).

2.3.2. Mülteci

1 Ocak 1951 öncesi Avrupa'da ya da başka bir yerde meydana gelmiş olaylar sonucunda ülkesini terk etmek zorunda kalan şahısların sahip olacağı haklar sıralanmıştır. 1967 Ek protokolü ile Sözleşmenin 1. Maddesinde coğrafi sınırlamada; “(a) “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar”; veya (b) “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” şeklinde iki seçenek yer almaktadır. Burada (a) şıkkını kabul eden devletler, istedikleri takdirde BM'ne (b) şıkkını kabul ettiklerini bildirerek sorumluluklarını genişletebilirler. Türkiye burada coğrafi sınırlama getiren (a) şıkkını kabul etmiştir (UNHCR Türkiye, 1951).

Türkiye'de 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği ile 2006 Uygulama Talimatı ile şekillenen önceki mevzuata göre, İçişleri Bakanlığı'na iltica ve sığınma için başvuru yapan kişilere, başvuruları sonuçlanıncaya kadar 'iltica veya sığınma başvuru sahibi' statüsü verilmiştir. Avrupa Konseyi ülkesinden gelen ve başvurusu sonuçlanan kişiler 'mülteci'; Avrupa Konseyi üyesi dışındaki herhangi bir ülkeden gelen kişilere ise 'sığınmacı' statüsü verilmekteydi. Fakat sığınmacı statüsü genelde kâğıt üzerinde kalmaktaydı. UNHCR Türkiye Temsilciliği tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilecek mültecilere, ancak yurtdışına çıkış işlemlerinin tamamlanmasından sonra sığınmacı statüsü verilmekteydi (Topal, 2015).

1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği ve daha sonra mevzuatta yer alan eksikliklerin ve uygulamada ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi için ilgili kurumlar tarafından yapılan düzenlemeler, mülteci hukuku ile ilgili yeterli bir çerçeve sunamamıştır. Ayrıca Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafi bölgede meydana gelen çatışmalar, mülteciler ve sığınmacılar ile ilgili mevzuatlar hususunda ihtiyaçlar doğrultusunda düzenleme yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Nitekim AB üyelik süreci kapsamında, aday ülkelerin yerine getirmesi gereken şartlar çerçevesinde, ilgili mevzuatın

AB kriterlerine uyumlu olması için yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Türkiye, bu doğrultuda hareket ederek 2013 yılında YUKK'ü çıkartmıştır. AB uyum süreci kapsamı hazırlanan YUKK, Türkiye'nin kitlesel ve gelişi güzel göç hareketlerine maruz kalmasından dolayı bu durumlar göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Türkiye Cenevre Sözleşmesine dayanarak uyguladığı coğrafi sınırlamayı YUKK'da da korunmuştur (Topal, 2015). YUUK' 61. Maddede mülteci statüsü; “(1) Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” şeklinde yer almaktadır. YUKK'un yürürlüğe girmesiyle birlikte uluslararası koruma çeşitleri, ‘mülteci’, ‘şartlı mülteci’ ve ‘ikincil koruma’ olarak belirlenmiş ve bu statülerin şartları mevzuatta açık bir şekilde belirtilmiştir (YUKK, 2013).

2.3.3. YUKK

Türk hukukunda yabancıları hakkında en ayrıntılı ve kapsamlı yasal düzenleme 2013 yılında çıkartılan 6458 sayılı YUKK'dur. Bu kanunda “yabancı” kavramı; “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu kapsama yabancı bireyler dışında tüzel kişiler de girmektedir. Fakat 6458 sayılı Kanun, sadece gerçek yabancı bireylerle ilgili düzenlemeler getirmektedir (Erten, 2015: 8). YUKK'un amacı ilk maddede yer almıştır. Bu maddede kanunun amacı; “*yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı GİGM'nin kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemek*” şeklinde belirtilmiştir (YUKK, 2013). YUKK'un getirmiş olduğu yeniliklerden bazıları hem Türkiye'deki yabancıları hem de mültecileri kapsamaktadır. Bu yenilikleri üç başlık altında ele alabiliriz (Çiçekli, 2014: 615);

Geri Gönderilmeme İlkesi: Sığınmacıların ve mültecilerin korunması için geliştirilen bu ilke zamanla ülkede yaşayan tüm yabancıları kapsar hale gelmiştir. Cenevre

Sözleşmesi'nde, sözleşmeye taraf olan hiçbir ülke, hayatı ve özgürlüğü tehdit altında olan ve ilgili ülkeye sığınan kişileri kendi ülkelerine iade etmeyecek ve geri göndermeyecek hükmü nedeniyle geri gönderememektedir. Birçok uluslararası belgede ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde bu ilke yer almaktadır. Avrupa Birliği (AB) Temel Haklar Şartında da bu ilke kapsamlı bir şekilde yer almaktadır.

Taşıyıcı Yükümlülükler: Bu yükümlülükler, ülkeye girişi yasak olan yabancılara hava sınır kapılarında “Kabul Edilemez Yolcu Yönergesi” altında düzenlenmişti. Bu yönergede pasaportu, vizesi ya da ilgili diğer belgeler olmadan yolcu taşıyan hava yolları şirketi, bu yolcuları aynı şekilde geri götürme ve her yolcu için de yetkili hava alanı makamlarına para cezası ödemek zorundaydı. YUKK ile birlikte sadece havayoluyla ilgili sınır kapılarında değil; aynı zamanda diğer şekillerde yolcu taşıyan sınır kapılarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Buna göre; yolcuları taşıyan firmalar, Türkiye'ye girişi ya da Türkiye'den bir başka ülkeye gitmek için geçişleri reddedilen kişileri geldikleri veya kabul edildikleri bir başka ülkeye götürmekle yükümlüdürler. Bunun yanı sıra refakatçi bulundurmamak zorunda olanlarda, refakatçinin de gidiş ve dönüşünü karşılamak zorundadırlar.

Yetkili İdare Mahkemeleri: Yabancılar hukukunda yargıyı ilgilendiren durumlarda başvurulacak merci idare mahkemeleridir. YUKK'un 101. Maddesinde, bir yerde birden çok idare mahkemesi bulunduğu takdirde, hangi idare mahkemesi olacağı kararını Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından belirlenmektedir.

YUKK yabancılar hukukunda ülkeye giriş, ikamet ve sınır dışı konuları birincil konular kapsamında iken; çalışma konusu ikincil düzeyde ele alınmaktadır. Çalışma konusu, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun (YÇİHK) çerçevesinde düzenlenmiştir. YUKK'un 27. Maddesinde çalışma izni alan kişinin ikamet iznini de almış sayılacağı hükmü yer almaktadır.

Türkiye'de YUKK'taki düzenlemelerin dışında kanunda yer alan ilgili maddeye göre yeni bir GİGM kurulmuştur. Böylece çalışmalar hız kazanmıştır. YUKK'da yasal olarak ilk kez “uyum” konusundan söz edilmiştir. YUKK'un 96. Maddesine dayalı olarak koruma statüsü altındaki kişilerin halkla karşılıklı uyumlarının daha kolay bir şekilde

gerçekleşmesi için, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların sunduğu önerilerden yararlanarak uyum çalışmalarının bir plan doğrultusunda yapılacağı hükme bağlanmıştır. İlgili kanun çerçevesinde, GİGM'de Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı kurulmuştur. Uyum süreçleriyle ilgili işlemleri yürütmek bu birime verilmiştir (YUKK, 2013). GİGM'nin ismi 11Ekim 2021 tarihinde Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) olarak değiştirilmiştir¹ (GİB, 2021).

YUKK'ta mülteci statüsünün yanı sıra dört ayrı statü de tanımlanmıştır. Bunlar; şartlı mülteci, ikincil koruma, uluslararası koruma ve geçici korumadır.

E) Şartlı Mülteci: Şartlı mülteci statüsü Cenevre Sözleşmesinde yer alan coğrafi kısıtlamadan kaynaklı, Türk hukukuna özül uluslararası koruma şekillerinden bir tanesidir. YUKK'un üçüncü bölüm 62. Maddeinde yer alan şartlı mülteci statüsüne ilişkin; *"Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylardan dolayı; ırkı, dini ve belirli bir toplumal grubun üyesi olmaktan ya da baya düşünceleri nedeniyle haklı sebeplere dayalı olarak zulme uğrayacağından korktuğundan dolayı başka bir ülkenin korumadan yararlanamayan veya ilimli nedenden dolayı yararlanmak istemeyen, başka bir ülkede bulunan kişilere veya ülkelerine dönemeyen vatanız kişilere şartlı mülteci statüsü verilir."* Hükmü yer almaktadır. Ülkemizde bulunan ve Avrupa ülkeleri dışında yaşanan olaylardan kaynaklı uluslararası koruma arayan kişilerin bir başka ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2013).

2) İkincil Koruma: İkincil Koruma statüsü ise, YUKK'un üçüncü bölümünün 63. Maddesinde ikincil koruma ile ilgili hükümler olarak yer almaktadır. Bu maddeye göre;

---

¹ Göç İdaresi Başkanlığı, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" ile kurulmuştur. 6458 sayılı Kanunun 103 üncü maddesi Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenlemektedir. Söz konusu Kanun, 11/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete de yayımlanmış ve aynı gün Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Yasanın çıkarılmasından bir sene sonra, 2014 yılında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü faaliyetine başlamıştır. 11 Ekim 2021'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün adı değiştirilerek Göç İdaresi Başkanlığı olmuştur

mülteci ya da şartlı mülteci olarak tanımlanamayan, ancak kendi ülkesine ya da ikamet ettiği ülkeye gönderildiğinde kişi ölüm cezasına çarptırılacak ya da var olan ölüm cezası infaz edilecek durumdaysa; işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza ve muameleyle karşı karşıya kalacaksa; uluslararası ya da ülkesindeki silahlı çatışmalarda kendisine yönelik ciddi tehditlerle karşılaşması sebebiyle anavatanında ya da ikamet ettiği ülkenin korumasından faydalanamayan ya da ilgili tehdit sebebiyle yararlanmak istemeyen yabancı veya vatansız kişilere statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2013). İkincil koruma statüsü; uluslararası korunma arayan yabancı veya vatansız kişilere mülteci ya da şartlı mülteci statüsünün verilemediği durumlarda verilen bir statüdür (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: s.1166).

3) Uluslararası Koruma: Uluslararası Koruma ile ilgili hükümler YUKK'un Üçüncü Kısım 61. Maddesinde yer almaktadır. Bu kısmın birinci maddesinde mülteci statüsünün hangi durumlarda verileceği hususu belirtilmiştir. Buna göre; "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir." (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2013).

YUKK'a göre bireylerin uluslararası koruma kapsamına alınabilmesi için esas şart; kişinin Avrupa ülkelerinde ırkı, milliyeti, dini ve siyasi düşüncesinden dolayı baskı ve zulüm görmesi ve bu nedenle ülke sınırlarının dışına çıkıp başka ülkenin sınırları içine girmesidir. Ancak bu durum kişinin ülkesi sınırları içerisinde mültecilerle aynı nedenlerle yer değiştirmişlerse de ülke sınırları içinde meydana geldiğinden dolayı iç hukuka tabidir.

YUKK'a göre Türkiye'de uluslararası koruma şekillerinden yararlanmak için bireylerin mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statülerinden birine sahip olmaları gerekmektedir. Türkiye sınırlarından geçerek sığınma talebinden bulunan kişiler için uluslararası koruma, kişinin geri gönderilmemesi ile başlayıp kalıcı çözümün sağlanması ile sona ermektedir. Sığınma talep eden kişiler için UNHCR tarafından da önerilen ve

düzenlenen Gönüllü Geri Dönüş, Yerel Entegrasyon ve Üçüncü Ülkeye Yerleştirme olmak üzere üç farklı kalıcı çözüm uygulaması yer almaktadır. Geçici Koruma YUKK'a göre uluslararası koruma statüleri arasında yer almadığından dolayı Türkiye'de Geçici Koruma statüsü kapsamında korunan Suriyeliler için, sözü edilen üç kalıcı çözüm önerisi uygun değildir. Suriyeliler, uluslararası koruma statüsünden yararlanamadıkları için üçüncü ülkeye yerleştirilme olanağı bulunmamaktadır. Ayrıca Suriye'de iç karışıklıklar devam ettiğinden gönüllü geri dönüş olanağı da bulunmamaktadır. Son olarak yalnızca entegrasyon seçeneği kaldığı için daimi ikamet hakkı ve vatandaşlığın kazanılması ile sonuçlanmaktadır (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1164).

4) Geçici Koruma: Geçici Koruma statüsü, Türkiye sınırlarına gelen ve uluslararası koruma isteyen ancak bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan, başka bir ifadeyle kitlesel göç akınları sonrasında ülkeye gelen yabancılar için acil çözüm bulmak amacıyla geliştirilmiş bir statüdür. Türkiye'ye gelen Suriyeliler, Türkiye'nin coğrafi kısıtlama uygulaması nedeniyle mülteci statüsü alamamaktadırlar.

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı, "Avrupa dışında yaşanan olaylar" kapsamına girdiği için Suriye'den Türkiye'ye sığınma talebinde bulunanlara "şartlı mülteci" statüsü verilebilmektedir. Fakat şartlı mülteci statüsü için bireysel koruma başvurusunda bulunmak gerekmektedir. İç savaştan kaçan Suriyelilerin Türkiye'ye girişleri ani ve büyük ölçekli kitlesel akın şeklinde olduğu için uluslararası koruma taleplerinin bireysel olarak değerlendirilmesi mümkün olmamıştır. Bu nedenle Türkiye, Suriye'den gelen insanlara açık kapı politikası izlemiş ve Ekim 2011 tarihinden itibaren Suriyelileri Geçici Koruma statüsüne aldığını açıklamıştır (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1166).

Geçici Koruma kararı ile ilgili hükümler, YUKK'un Dördüncü Bölümünde 91. Maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre: "(a) Ülkesinden ayrılmaya zorlanan ve ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve Geçici Koruma bulmak için kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılarla Geçici Koruma sağlanmaktadır." "(b) Bu insanların Türkiye topraklarına girişleri ve Türkiye'de kalmaları, hak ve yükümlülükleri, ülkeden çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi,

Cumhurbaşkanınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenmektedir.” (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2013).

YUKK’da yer alan Geçici Koruma uygulaması ile Suriye’den gelen kişiler ya da büyük kitleler, Suriye’den gelen vatansızlar ve mülteciler Geçici Koruma kapsamına alınmışlardır. Ayrıca, Geçici Koruma Yönetmeliği’nde 7 Nisan 2016’da yapılan değişiklikle 20 Mart 2016 tarihinden sonra Türkiye’den yasadışı yollarla Ege Adalarına geçmiş olan Suriye vatandaşlarından Türkiye’ye geri kabul edilenlere de Geçici Koruma verilebileceği belirtilmiştir. Geçici Koruma uygulamasında bu koruma kapsamında olan kişilerin isteği dışında Suriye’ye geri gönderilmemeleri güvence altına alınmıştır. Bu uygulamayla birlikte kayıt yaptıran kişiler Türkiye’de yasal olarak kalış hakkı kazanmaktadır. Bu uygulamayla birlikte bu statüdeki kişiler sağlık, eğitim, sosyal yardım ve tercümanlık gibi temel hak ve hizmetlere erişebilme hakkı kazanmışlardır (Mülteci Hakları Merkezi, 2017).

2.4. Asimilasyon ve Entegrasyon Tartışmaları

Göç edilen ülkede ev sahibi toplum ile uzun süre birlikte yaşama, her iki toplum arasında bir etkileşim meydana getirmektedir. Bu etkileşimin meydana getirdiği toplumsal yapının bilim insanları tarafından değerlendirmesi sonucu göç olgusuyla ilgili farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Çalışmada kuramsal çerçevede bu yaklaşımlar ele alınmıştır. İlk olarak asimilasyon ve entegrasyon kavramları terminolojik olarak ele alınmış ve tartışılmıştır. Ayrıca asimilasyon ve entegrasyon teorileri hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra çokkültürlülük ve kültürlerarasılık kavramları değerlendirilmiştir. Bu başlıkta son olarak, konu başlığımızda yer alan sosyal uyum kavramı ile ilgili bilgiler verilerek ülkemizdeki Suriyeliler bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır.

Tarih boyunca insanlar kitleler halinde geçici veya kalıcı bir şekilde başka yerlere göç etmişlerdir. Fakat 20. Yüzyıla kadar yoğun bir göç hareketi görülmemiştir. II. Dünya Savaşı’ndan sonrası Avrupa’da meydana gelen yoğun göç deneyimi geleneksel vatandaşlık ve kimlik kavramlarının yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Göç olgusuyla birlikte göçmenlerin göç edilen ülkenin bir üyesi olarak ve ulusun bir unsuru olarak şekillendirilmesi fırsatı doğmuştur (Boswell, 2003: 74).

Modern toplumlarda 20. Yüzyılın başlarında ortaya çıkan göçmen sorunları birtakım kavramlarla ifade edilmeye çalışılmıştır. Ancak 20. Yüzyılın sonlarına doğru sosyolojik açıdan bu kavramlar yetersiz kalmıştır. Göç, zaman ve mekân algısında meydana gelen değişimler sonucunda kitle iletişim araçlarının yaygın hale gelmesi ve küreselleşme gibi olgular günümüz sosyolojisinde asimilasyon, çokkültürlülük, entegrasyon gibi kavramları ortaya çıkarmıştır.

20. yüzyılın ilk yıllarından II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde, asimilasyon kavramı öne çıkmıştır. Bu dönemde ulus-devlet anlayışlı devletlerde ırkı, dini ve kültürel kimlik yapısı uygun olan göçmenler makbul görülmüş; buna karşın bu kriterlere uygun olmayan göçmenler de kısa süre içerisinde asimile olmuştur. Ulus devletlerde ortak kimlik duygusu öne çıkarılarak ortak bir ulus ve milli kimliğe ihtiyaç duyulduğu gerekçesiyle asimilasyon bir proje olarak politika haline getirilmiştir (McGarry ve O'Leary, 1998: 95-96).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa'daki modern ulus devletlerde sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan göçlerle, buradaki göçmenlere karşı uygulanan sosyal dışlanma, ayrımcılık ve siyasi alanda asimilasyon politikaları tartışılmaya başlanmıştır. 1970'lerin ortasından 1990'ların sonlarına doğru göçmenlerin içinde buldukları toplumla bir arada yaşamayı benimserken çokkültürlülük kavramını ve öz kimlik özelliklerini korumaları ve geliştirmeleri öngörülmüştür. 1990'ların sonlarından itibaren ulus devletlerde iki farklı eğilim öne çıkmıştır. Bunlardan ilki "asimilasyona geri dönüş" eğilimleri ve küreselleşmeyle ilişkili yeni ekonomik ve kültürel ayrımlar; bir diğeri ise siyasi alanda "ulus-ötesi" ve "kültürlerarası etkileşim" şeklindeki özgürlükçü eğilimler olmuştur (Barın, 2019: 29).

Asimilasyon; bir azınlık kültürünü bir diğer kültüre dahil etme girişimleri veya bir grubu diğerine göre daha homojen hale getirme eylemi şeklinde tanımlanabilir. Asimilasyon, yayılmacı politika izleyen sömürge devletlerin yeni bölgelere yayıldığı ve göçmenlerin bulunduğu devletlerin toplumuna yerleştiklerinde kullanılmaktadır. Sömürgeleştirilmiş halklar ya da azınlık olan göçmen gruplar, egemen toplumun içerisinde toplumsal etkileşim ve eğitim aracılığıyla yeni geleneklere dillere ve ideolojilere entegre

olmaktadır. Ancak bu asimilasyon süreci, içinde bulunan şartlara bağılı olarak kademeli ya da hızlı bir şekilde olabilmektedir (UK Essays, 2017).

“Benzeşme” kavramıyla açıklanan asimilasyon kavramı, bir şeyi değıştirerek kendisine benzetmek şeklinde tanımlanabilmektedir. Sosyolojik anlamda ise “*İçinde doğup büyüdüğü toplumun dışında yaşayan bir göçmen bireyin veya etnik topluluğun, egemen toplum ile geliştirdiğı ilişkiler sonucunda, tamamen baskın olan topluma benzemesi, kültürel birikimlerinin eriyip gitmesi ve özgün kültürel kimliğini kaybetmesi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2015: 199).

Asimilasyon kavramında iki ana unsur bulunmaktadır. Birinci unsur egemen bir toplum ya da kültür, ikincisi de ona benzemek isteyen ya da benzetilmek istenen kişi veya toplumdur. İnsanlar ve toplumlar neden asimile olmak veya edilmek istenmektedir sorusuna; küresel alanda meydana gelen ve hızlanan göçler nedeniyle toplumların homojen yapısının bozulması ve farklı kültürel unsurlarla beraber yaşamak zorunda kalmaları sonucunda asimilasyon arayışlarının ortaya çıkması şeklinde cevap verilebilir. Farklı kültürlerin bir arada uyum içerisinde yaşaması ya da birinin diğeri yok etmek isteğı kültürel karşılaşmalarda yaşanabilecek doğal bir sonuçtur. İnsanlar farklı bir toplumda yüz yüze kaldığı sosyal sorunları kendi toplumsal kodlarını kullanarak kendi kültürel değerlerine göre çözüme ulaşabilmektedir. Fakat bireyler doğup büyüdüğü toplumların dışında sosyalleşiyorsa, kendi kültürel kodları, bu sorunları çözmeye yetersiz kalabilmektedir. Bu tür sorunlarla karşılaşan göçmen statüsündeki bireyler yeni arayışlara girebilmektedir. Bu göçmenler iki seçenekten birini seçmek zorundadırlar. Göçmenler ya kendi kültürel değerlerini baştan yorumlayarak içinde yaşadıkları kültür ile uyumlu hale getirecek ya da tamamen egemen toplumun kültürel değerlerini alacaklardır. Göçmen statüsündeki toplumlar ilk başlarda tamamen egemen kültürün değerlerini alma konusunda gönülsüz ve tepkili davranabilecekken, zamanla izlenecek sistematik politikalar aracılığıyla kültürel değerlerinin tamamen yok edilmesiyle, asimilasyon sürecini tamamlayabilmektedirler (Adıgüzel, 2015: 200).

Entegrasyon kavramı göç kavramının aksine, modern döneme geçişten sonra ortaya çıkmış yeni bir kavramdır. Etimolojik olarak ele alındığında entegrasyon kavramı Latince *integer* kelimesinden gelmekte ve “el değmemiş, tam, bütün” anlamına gelmektedir. *Integrare* kelimesinin kökü ise iyileştirme, kusursuz hale getirme, tamamlama anlamına

gelirken; *integralis* kelimesi bir bütün olan *integratio* kavramından gelerek bir bütünün eski haline döndürme anlamlarına içermektedir (Yaprak, 2019: 30).

Asimilasyon ile entegrasyon kavramları iç içe geçmiş iki kavramdır. İkisi arasında kesin bir ayırım yapmak zor olsa da entegrasyon, kesinlikle çoğunluğun kültürü içinde erimek, asimile olmak şeklinde görülmemektedir. Fakat asimilasyon entegrasyonun olası sonuçlarından birisi olarak görülebilmektedir. Kimi entegrasyon politikaları, kültürel farklılıkların uzun süreli kültürel bir senteze dönüşeceğini beklerken; kimisi de entegrasyonun asimilasyon sürecinden önceki safha olduğunu ileri sürmektedir. Entegrasyon ile asimilasyon arasındaki en belirgin fark, entegrasyonda azınlıkların öz kimliklerini ve kültürlerini terk etmemeleridir (Aslan, 2019:78). Egemen devletlerde politikacılar azınlıklar ile ilgili resmi konuşmalarında veya sosyal bilimciler ileri sürdükleri teorilerde olumsuz çağrışım yapması nedeniyle asimilasyon kavramı yerine entegrasyon kavramını kullanmayı tercih etmektedirler. Castles'a göre entegrasyon politikalarının temel amacı azınlıkların egemen kültür içinde eritilmesidir. Bu nedenle entegrasyonun, asimilasyonun yavaş ve kibar bir şekli olduğunu ileri sürmektedir (Castles ve Miller, 2003: 420).

Türk hukukunda “entegrasyon” yerine “uyum” kavramı kullanılmaktadır. YUKK'un 96. Maddesinde de “entegrasyon” yerine “uyum faaliyetleri” kavramı kullanılmıştır. Kanun ayrıca yabancı kişilere siyasi yapı, dil, hukuk sistemi, Türk kültürü ve tarihi, hak ve yükümlülüklerin temel seviyede verildiği kurslara katılma imkânı vermektedir (YUKK, 2013).

2.4.1. Göçmen Uyumuna Asimilasyoncu Yaklaşımı: Asimilasyon Teorileri

Asimilasyoncu kuramcılar, göçmen ve egemen toplum ilk karşılaştıklarında keskin çizgilerle birbirinden ayrılan kimliklerin, zaman içerisinde ulus devletin ortak kimliği altında tamamen birbirlerine uyumlu hale geleceğini ileri sürmektedirler. Asimilasyoncu kuramcılara göre; ulus devlette aynı hukuk kurallarına uymak zorunda olan, laik bir devlette fırsat eşitliği verilen göçmenler, zaman içerisinde ilgili ulus devletin içerisinde eriyerek ve eski kimliklerini kaybederek o devletin ortak kimliğinin bir parçası olacaklardır (Adıgüzel, 2015: 200).

Asimilasyon ile ilgili teoriler genellikle 1920'lerin Chicago Okulu'nun izinden ilerlemiştir. Chicago Okulu sosyologlarından Robert Park, ırk döngüsü (1926) ile açıkladığı asimilasyon teorisinde, asimilasyonu fizyolojik olarak "sindirme ve özümseme" sürecine benzetmiştir. Devlet ya da egemen toplumu eylemin öznesi olarak görürken; asimilasyona uğrayan toplumları ya da azınlık guruplarını da yutulan ve özümsenen nesneye benzetmekte ve asimilasyonun sürekli artan ve geri dönüşü olmayan bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Park'a göre, ulus devletlerde yaşayan göçmenler o toplumun bireyleriyle aynı hukuk kurallarına uymakla yükümlüdürler. Fırsat eşitliğine sahip olan göçmenlerin zaman içerisinde o devletin içerisinde eriyeceğini, eski kimliklerini yitireceklerini ve zaman içerisinde ulus devletin ortak kimliğinin bir parçası olarak yeni kimlikler edineceklerini belirtmiştir. Chicago Okulunu, "Anglo Uyum" ve "Erime Potası teorileri takip etmiştir. Asimilasyoncu yaklaşımclar bir göçmen ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), sürekli göç aldığını ve bu göçmenleri bir potada eriterek başarılı bir entegrasyon politikası uyguladığını iddia etmektedirler.

E) Erime Potası Teorisi: Bu teoriye göre (Rumbaut, 2015: 4); çeşitli göçmen gruplarının kendi kültürlerini terk ederek "birlikte erime" eğiliminde olacaklarını ve en sonunda baskın topluma tamamen asimile olacaklarını ileri sürmektedir. Tipik olarak göçmenlerin ABD tarafından asimilasyon politikasını tanımlamak için kullanılan erime potası teorisi, genellikle bir dökümhanenin, demir ve karbon elementlerinin tek, daha güçlü bir metal-çelik oluşturmak için eritildiği eritme potaları metaforuyla anlatılmaya çalışılmıştır. Eritme potası modeli, çeşitliliği azalttığı, insanların geleneklerini kaybetmelerine neden olduğu ve hükümet politikasıyla uygulanması gerektiğini savunan bir görüş olduğu için eleştirilmiştir. Örneğin, 1934 yılında ABD'nin "Kızılderili Yeniden Düzenleme Yasası", yaklaşık 350.000 Kızılderili yerliyi, miraslarına ve yaşam tarzlarının bakılmaksızın Amerikan toplumuna asimilasyona zorlamıştır (Longley, 2020).

Erime Potası teorisini destekleyen teorisyenler, göçmenlerin Amerika tarafından değiştirileceklerini ve aynı şekilde de Amerikan kültüründe kendi izlerini bırakabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Aynı zamanda Amerika'nın sürekli göç akışında

olmasının ve birbirini takip eden göç dalgalarıyla birlikte sürekli değişme uğramasının nedeninin erime potasının olduğunu ve ayrıca Amerikalı olmanın, göçmenlerin kendi kökenlerini tam olarak inkâr etmeleri anlamına gelmediğini ileri sürmüşlerdir (Maddern, 2013: 2).

2) Salata Kâsesi Teorisi: 1970'li yıllara gelindiğinde bazı kültürlerin erime taraftarı olmadığı daha keskin bir şekilde görülmüş ve bu görüş yerine salata kâsesi modeli ile toplumun inşasının olanaklı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Kültürel farklılıkları eritmek yerine salata kâsesi modelinde birleştirme görüşü ileri sürülmüştür. 20. Yüzyılın ilk yarısında Batı Avrupa'da göç alan ülkelerde hâkim görüş asimilasyondur ve neredeyse sosyolojik çalışmalarının tamamında bu yaklaşımı benimsenmişti. Fakat kısa bir süre Chicago Okulunun asimilasyon teorilerine karşı eleştiriler artmış ve 1960'lı ve 1970'li yıllarda asimilasyon ile ilgili fikirler sorgulanmaya başlanmıştır (Castles, 2007: 356).

3) Anglo Uyum Teorisi: Asimilasyon sürecini tek yönlü olarak gören kuramcılara göre, bu süreç içerisinde egemen grubun kültüründe ve sosyal yapısında önemli değişiklikler meydana gelmezken; azınlık olan grubun kültürü ve sosyal yapısı egemen toplum içinde erimektedir. Anglo-Uyum Teorisi buna verilebilecek örneklerden birisidir. Etnisite ile ilgili ilk teorilerden birisi olan bu yaklaşım XVII. Yüzyılda Amerika'da ortaya çıkmıştır. Bu teori XIX. Yüzyılda geliştirilmiş, XX. Yüzyılın ilk zamanlarında da tam gücüne ulaşmıştır. Anglo-Uyum teorisi, kuzey ve batı Avrupa kültürünün doğu ve güney Avrupa kültüründen daha üst olduğunu ileri sürmüştür. Darwin'in evrim teorisinden etkilenen bu teori kuzeybatı Avrupalıların tüm ırklardan daha üstün olduğunu savunmuş ve alt basamakta bulunanların Anglo-Sakson kurallarına uymalarının gerektiğini ileri sürmüştür. Bu teorinin yirminci yüzyılın başlarındaki temel temsilcileri; Madison Grant, Henry Pratt Fairchild, Howard C. Hill ve Elwood P. Cubberly'dir. Eleştirmenlere göre bu teori, ırkçı bir ideolojiyi ve kültürel emperyalizmi savunmakta ve buradaki kültürel emperyalizm, evrimci üstünlük temeline dayandırılarak rasyonalize edilip meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır (Özkan, 2010: 22).

2.4.2. Göçmen Uyumuna Entegrasyon Yaklaşımı: Entegrasyon Teorileri

Entegrasyon teorileriyle ilgili ilk çalışma Marx'ın çalışmasında görülmektedir. Marx, sınıf mücadelesinin ve toplumsal çelişkilerin iyileştirilmesi konularında entegrasyon konusunu ele almıştır. Marx'ın ardından Spencer Evrimsel Değişme Teorisi'ni göz önüne alarak, evrimi soyut ve genel olarak ele alarak geliştirmiştir. Spencer'a göre entegrasyon, sadece işgücü piyasasına ve hizmetlere veya değişen tutumlara, toplumsal inşaya erişimle ilgili değildir, aynı zamanda göçmen ve ev sahibi toplumun her ikisinde de iki yönlü bir adaptasyon sürecini kapsamaktadır (Spencer, 1954).

Durkheim'in entegrasyon alanındaki çalışmaların temelini toplumsal kaynaşma, toplumsal çözülme ve uyumsuzluk konuları ile ilgili görüşleri oluşturmaktadır. Ona göre; toplumsal düzen ve iş bölümü toplumsal entegrasyonun temelini oluşturmaktadır. Ayrıca bunların çıkar ve çatışmaların temelini oluşturduğu ileri sürmektedir. Bunlar olmadığı takdirde ise intiharların ya da anomilerin meydana gelebileceğini ileri sürmektedir (Durkheim, 1997).

II. Dünya Savaşı sırasında entegrasyon teorisinde ikinci aşamaya geçilmiştir. Bu dönemde önde gelen temsilcilerden birisi, 1950'li yıllar ve sonrası toplumsal entegrasyon üzerinde çalışan Talcott Parsons'tır. Parsons, Durkheim ve Freud merkezli anlayışları harmanlayarak toplumsal düzen konusunda toplumsal sistemin alt sistemlerinin neler olduğunu belirlemiş ve sistemler arasındaki denge üzerinde yoğunlaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalizm, çoğulculuk ve liberalizm etkisinde toplumsal entegrasyon, demokrasi, çoğulculuk, politik, sivil haklar, toplumsal çatışmalar ve farklılıklar gibi değerler şekillenmiştir. Buna bağlı olarak Perason "değer entegrasyonu" fikrini ileri sürmüştür. Durkheim ve Parsons ahlaki değerleri ve insanı toplumsal entegrasyon için ana motivasyon kaynağı olarak görmüşlerdir. Bu şekildeki toplumsal entegrasyonu teşvikteki zorluklardan dolayı hem devlet hem de toplumsal alanda bir boşluk olmuş ve bu boşluk 1960'lı yıllarda başka teorisyenler tarafından doldurulmuştur. 1968'den sonra toplumsal entegrasyon çalışmalarında yeni toplumsal hareketler, alt kültürel unsurlar ve kitle iletişim araçları gibi kavramlar popüler olmaya başlamıştır. 1990'ların sonlarına doğru Avrupa'da artan çeşitlilik ve gittikçe yükselen kimlik kaygıları entegrasyonun önem kazanmasına neden olmuş ve akademisyenler toplumsal entegrasyon teorileri için siyasi ve antropolojik nitelikli akademik çalışmalar yapmışlardır. O dönemin entegrasyon kuramının oluşmasında önemli kişilerden birisi David Lockwood'dur. Lockwood, göç çalışmaları ile toplumsal

entegrasyon kavramını ilk kez kullanarak günümüzdeki entegrasyon çalışmalarına katkı sağlamıştır. Lockwood *“Toplumsal Bütünleşme ve Sistem Entegrasyonu”* isimli makalesinde, entegrasyonu birçok yönden ele almış ve parçalanma konusundaki tartışmalara yer vermiştir. Lockwood göre, insanlar ve sosyal gruplar, toplumsal entegrasyon kavramını analizi için sisteme daha fazla dahil edilmelidir (Hirsch ve Zollschan, 1976: 376-377).

Berry'nin entegrasyon teorisinde ise bir toplumdaki insanların kendi öz kimliklerini ve özelliklerini devam ettirebilmelerinin dışında içinde buldukları toplum ile uyumlu bir ilişki sürdürebilmelerinin de önemli olduğu öne sürülmektedir. Entegrasyon stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesinde, entegrasyon konusunun tüm boyutlarıyla birlikte bütüncül bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Özaydın, 2021: 49).

Berry, grup düzeyinde kültürleşme kavramını kullanmış ve bunu şu şekilde tanımlamıştır; *“iki ya da daha fazla kültürel grup ile üyeleri arasındaki iletişim sonucunda meydana gelen ikili kültürel ve psikokeymlojik değişim sürecidir.”* Kültürleşme, sosyal yapılarda, kurumlarda ve kültürel uygulamalardaki değişiklikleri kapsarken, bireysel seviyede ise bir kişinin davranışlarındaki değişiklikleri içermektedir. Kültürel ve psikolojik değişiklikler, kimi zaman nesiller boyu, kimi zaman yıllarca ve kimi zaman da yüzyıllar boyu sürebilecek bir süreçten sonra ortaya çıkabilmektedir. Berry'e göre farklı kültürlerin yaşadığı toplumlarda birçok kültürel grup yer alabilir ve bu grupların çeşitli oluşunun başlıca sebebi en çok *“gönüllülük, hareketlilik (göç) ve kalıcılık”* faktörlerine dayanmaktadır. Kimi göçmen guruplar kültürleşme sürecine gönüllü olarak katılırken, kimisi de istemeden bu kültürleşmeye maruz kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra göçmenlerle temasta olan ev sahibi ülkedeki toplumların da kültürleşme sürecinden geçtiği öngörülmektedir (Berry, 1997: 8).

Esser'e göre, bir toplumun sisteminin bütünsel bir şekilde entegrasyonu önemlidir. Göçmenler, ev sahibi ülkenin yasalarına uygun bir şekilde davrandıklarında, vergilerini ödediklerinde ve çalışıp ekonomiye katkı sunduklarında sisteme entegre olurlar. Esser, entegrasyon süreci içerisinde ev sahibi toplumun kültürünün benimsenmesi, bu toplumla bir iletişim bağının kurulması ve hatta o toplumun dilinin öğrenilmesine bile gerek olmadığını ileri sürmüştür (Özaydın, 2021: 50).

2.4.3. Çokkültürlülük ve Kùltürlerarasılık Tartışmaları

20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı, ekonomik krizler, yaşanan zorunlu ya da isteğe bağlı göçler, iletişim, teknoloji ve ulaşımda meydana gelen büyük değişimler, farklı kùltürlerin birbirlerini tanımalarına ve birbirlerinden etkilenmelerine olanak tanımıştır. Çok kùltürlülük kavramının ortaya çıkmasında toplumsal, siyasal, ekonomik, düşünsel ve kùltürel alanda meydana gelen değişmelerin etkisi olduğu gibi bu gelişmelerle bağlantılı olarak yaşanan dönüşümler ve değişimler de önemli olmuştur. Çok kùltürlülük düşüncesi; farklı kimliklerin, kùltürlerin, etnik grupların ve azınlıkların kamusal alanda görünür olmalarını kapsamaktadır. Farklı kùltürlerin birlikte yaşamaları sonucunda bazı uyumsuzluklar ve problemlerin yaşanmasıyla birlikte çok kùltürlülük olgusu ortaya çıkmıştır (Bağrıaçık, 2021: 17). Kùltürlerarasılık ise kùltürel karşılaşma sonucuyla bir arada bulunan insanların etkileşimini ifade eden bir kavramdır. Kùltürlerarası iletişimde amaç, kùltürel farklılıklara sahip insanlar arasındaki iletişimi anlama ve bu iletişim süreçleriyle ilgili öngörülerde bulunma esastır (Yaşama Dair Vakfı, 2020).

Kùltürlerarasılık, Batı toplumları tarafından son zamanlarda öne çıkan bir kavramdır. Bu yaklaşımda, farklı toplumsal grupların bir araya gelerek etkileşimde bulunmaları ve bunun ise şehirler veya şehir yönetimleri üzerinden gerçekleştirilmesini önerilmektedir. Kùltürlerarasılık, toplumlarda farklı dil, din, ırk ve kùltürlerin varlığını kabul eden ve bunları temel unsur olarak ele alan yeni bir modeldir. Çokkùltürcülük ile bu konuda benzerlik gösteren bu kavram, çok temel bir konuda birbirlerinden ayrılmaktadır: Kùltürlerarası modelde amaç; toplumda yer alan bütün farklı kùltürler veya grupların birbirleriyle iletişim ve etkileşim içerisine girerek toplumsal kaynaşmayı gerçekleştirmesidir. Kùltürlerarasılığın aksine entegrasyon, asimilasyon ve çokkùltürcü yaklaşımlarının tümünde, toplumda yer alan farklı kùltürlerin birbirleriyle olan iletişimi ihmal edilmiştir. Oysaki, içinde yer aldığımız ve çok hızlı bir şekilde değişim yaşayan dünyada, toplumun farklı unsurlarının birbirinden kopuk ve etkileşimden uzak kalması endişe verici bir durumdur. Kùltürlerarasılık, toplumdaki farklı kùltürlerin ya da grupların birbirlerine karşı olan önyargıları ve korkularının giderilmesi için insanların ortak alanlarda yan yana gelerek etkileşim içine girebilmelerini savunmaktadır. Aksi takdirde gruplar arasında ötekileştirme artacak ve bunun sonucunda önyargılar oluşacaktır. Bu da grupları birbirinden daha fazla uzaklaştıracak ve kısır bir döngü yaşanacaktır.

Kültürlerarasılık ve çokkültürcülük kavramları birbirinde farklı kavramlar olduğu gibi birbirleriyle örtüşen yanları da bulunmaktadır. Dolayısıyla, her iki yaklaşımı tamamen yok saymak ya da birbirinin alternatifi olarak görmek hatalı olacaktır. Bunun aksine kültürlerarasılık modeli, çokkültürlülüğü temel alarak yönetimin eksiklerini ve kusurlarını kapatmak için ortaya çıkan, “çokkültürcülük modelinin yeni versiyonu olarak görülmektedir (Eminoğlu, 2020: 24-25).

E) *Çokkültürlülük Yaklaşımı*: 20. Yüzyılın ilk yıllarından itibaren farklı kimliklerin dnyaya, dnyasal ve kültürel alanda kamuşal alanda temel ve çokkültürlülük tartışmaları devam etmektedir. Öçmenler dnyasal yaşam dışında kamuşal alanda da kendi kültürel değerlerini ve eçemen toplumun vatandaşlarıyla eşit şartlarda var olmayı istedikleri için çokkültürlülük, geniş çaplı öç nedeniyle gelişmiş ülkelerde dnyanın temel bir örunü haline elmiştir. Öçmenlerin bulunduğu ülkelerde, Öçmenlerin kültürel farklılıklarından vazçemeyeceklerinin anlaşılmasıyla birlikte ağımlaıyoncu yaklaşımların yerini çokkültürlülükle ilgili çalışmalar almıştır (Barın, 2019: 41).

Tarihsel sürece bakıldığında, büyük imparatorluklarda olduğu gibi, farklı dine veya milliyete mensup insanlar anayasa tarafından kabul görmüşlerdir. Günümüzde de tartışılan çokkültürlülük; eşitlik ilkesine bağlı, sadece birtakım özel düzenlemelere tabi olan, milliyetine ve ırkına bakılmaksızın tüm bireylerin kültürel olarak tanınmasını gerçekleştirme iddiasındadır. Küreselleşme süreci ile birlikte ulus devlet zihniyeti gittikçe değişmekte ve bu değişim sonucunda etnik gruplar, kendi kültürel değerlerini, ulusal kimliklerin önüne geçirmektedirler. Bunun sonucunda çokkültürlülük gündeme gelmekte ve kendine meşru bir zemin aramaktadır (Aslan, 2019: 76).

Çok eski olmayan çokkültürlülük kavramı, ilk olarak 1989’da Oxford Sözlüğünde yer almış ve 20. Yüzyılın sonlarına doğru bu kavram kamu ve siyasal hayatta, sivil toplumda ve akademi dünyasında popüler hale gelmiştir (Aslan, 2019: 76).

Çokkültürlülük kavramı farklı sosyal çevrelerden, dinsel inançlardan, etnik kökenlerden ya da milliyetlerden gelen bireylerden oluşan çağdaş toplumların bir niteliği

şeklinde görülebilir. Kültürel çeşitlilik olarak da kullanabileceğimiz bu kavram demografik tanımlamaya dayanmaktadır (Aslan, 2019: 76).

Çokkültürlülük, etnik grupların yer aldığı ulus devletlerde bu devletler tarafından uygulanan bir kimlik siyaseti olarak görülmektedir. Etnik siyasetlerin, egemen siyasetlerin otoritesi dışında farklı bir gelişme göstermeleri imkânsızdır. Bir ülkedeki egemen otorite kullanılacak resmi dili, takvimi, tatil günlerini belirlerken; bunlar dışında yer alan etnik dil ve önemli günler sadece gayri resmi bir şekilde varlıklarını sürdürebilirler. Ancak çok kültürlü toplumlarda, etnik grupların günlük yaşamlarında karşılığı olmayan ideolojilerin başarılı olma şansı bulunmamaktadır (Adıgüzel, 2015: 200).

Çokkültürlülüğün temsilcisi Will Kymlicka'ya göre yaşadığımız modern çağda yüzlerce yıldır yaşayan dil, ırk ve farklı kültürlerin bulunması ve bir kaç devlet dışında homojen yapıda bir devletin bulunmaması, modern toplumları, bu kimliklerinin tanınmasını isteyen ve kültürel farklılıklarına saygı gösterilmesini talep eden azınlıklar ile yüzleştirmektedir. Ona göre; çokkültürlülük devlet ve azınlıklar arasında var olan ilişkinin devlet güvenliği yönüyle değil, bir sosyal politika sorunu olarak ele alınmasıyla en iyi sonuca ulaşılacağını ileri sürmüştür. Eğer göçmenler devlet tarafından bir güvenlik sorunu olarak görülürse çok kültürlülüğe verilen toplumsal destek azalacak azınlıkların çokkültürlü politikalar izlenmesi yönündeki talepleri de azalacaktır (Kymlicka, 2012: 299).

Çokkültürcülük, kültürel farklılıklara sahip olan diğer grupları daha kabullenici bir yaklaşımla temsil etmektedir. Bu nedenle çokkültürcülük politikaları, farklı kültürlere sahip insanların egemen toplum içerisinde kendine has özellikleriyle varlıklarını sürdürebilmeleri için gereken şartları kabul etmekte ve bunun siyasi, hukuki ve sosyal altyapısını oluşturmaya çaba göstermektedir. Ancak bu farklılıkları kabul etmek, diğer taraftan ötekinin farklı bir şekilde varlığını devam ettirmeye çalışmasına ve azınlık gruplarının dolaylı şekillerde dışlanmalarına neden olmuştur (Ceceli Köse, 2012: 22).

- E) Çokkültürlülük Yaklaşımı: Literatüde çokkültürlülük yaklaşımları başlıca üç grupta ele alınmıştır. Bunlar; toplulukçu çokkültürcülük teorileri, liberal çokkültürcülük teorileri ve post-kolonyal çokkültürcülük teorileri şeklindedir.

E) Toplulukçu Çokkültürcülük Teorileri: Toplulukçu yaklaşımın temsilcileri Richard Sennett (2004) ve Charles Taylor (1994)'dır. Temel olarak "kültürlerin tanınması" konusunu ele alan teorisyenler, herkesin kendi kültürel kimliğini geliştirebilmesi için olanakların iyileştirilmesi ve bu toplulukların haklarının tanınması gerektiği görüşünü savunmaktadır (Akyiğit, 2017: 96).

Charles Taylor çokkültürcülüğü, "tanınma" kavramıyla ilişkilendirerek açıklamıştır. Kimlik, tanınma gibi kavramlar eski toplumlarda bugünkü şekliyle bir anlam ifade etmiyordu. Bu nedenle bir kimliğin tanınmaması ya da yanlış tanınması gibi durumlar bir problem olarak görülüyordu (Taylor, 2005: 49). Taylor eşitlik, özgürlük ve adalet anlayışının temelinde eşit haysiyet fikri olmasını eleştirmiştir. Eşit haysiyet kavramı, eşit vatandaşlık, ayırım gözetmeme ve herkese eşit davranma gibi ilkeleri içermektedir. Ancak bu görüş farklılıkların tanınmasını ve taleplerinin yerine getirilmesine olanak tanımadığından dolayı Taylor bu görüş yerine, bireyleri birbirinden ayıran özelliklere göre farklı muamele görmelerini sağlayan "eşit değer ön varsayımı" yaklaşımını benimsemiştir. Taylor'a göre bir toplumda farklı kültürlere sahip insanların eşit değerlere sahip olduğunu ileri sürmek, o kültürlerin aşağı bir konumda yer almasına sebep olabilmektedir (Kılıç, 2019: 29).

Sennett, tanınma ve saygının yerine getirilebilmesine engel olan eşitsizliğin var olduğu bu dünyada, bu olumsuz şartların aşılabilesinin ancak iki ilke ile olabileceğini savunmuştur. Bunlar; kişilerin sahip olduğu yetenekleri ayrıcalıklı olarak görmek yerine farklılaşan pratik başarılarla değer vermek ve kişilerin özerkliğini kabul etmektir (Kılıç, 2019: 30).

b) Liberal Çokkültürcülük: Liberal çokkültürcü teorisyenler arasında en önde gelen isim Will Kymlicka'dır. Kymlicka'ya göre çokkültürcülük teorisinde iki önemli husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki; eşit ve özgür yurttaşlık ilkesine dayanan ve liberal demokrasi geleneği içerisinde yer alan, belirli gruplara farklı hak ve statü tanımının sebeplerini ve nasıl gerçekleşeceğini ortaya koymak; ikinci olarak da grup farklılıklarına dayalı hak ve statülerin neler olabileceğini belirlemektir. Dünyanın birçok farklı bölgesinde göçmenler yasal ayrımcılığa uğramakta ve toplumsal önyargılara maruz kalmaktadırlar. Bu grupların kimliklerini tanımamak ve taleplerine cevap vermemek çoğu

zaman çatışmaların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Kymlicka, çokkültürcülüğün bu sorunları tam olarak çözmesinde de azınlık haklarına ilişkin birtakım kavramları ve ilkeleri ortaya koyabilecek bir rehber niteliğinde olduğunu ileri sürmüştür. Kymlicka'ya göre bu ulusal ve etnik grupların dış korumalar olarak talep edebilecekleri üç çeşit hak bulunmaktadır. Bunlar; azınlıklara özerklik haklarının verilmesi, farklı etnik ya da dini gruplar için maddi destek ve yasal korumalar verilmesi ve etnik-ulusal azınlıklar için merkezi yönetimde ayrılmış özel temsili haklar verilmesi şeklinde sıralanabilir (Kılıç, 2019: 48).

c) Post-Kolonyal Çokkültürcülük: Bu yaklaşımın kuramcıları azınlıkların daha önceden en temelde yaşamış oldukları eşitsizlik ve inkâr edilen hakların ve egemenliklerin geri verilmesi ve alınan toprakların geri verilmesi ve yok edilmiş kültürel ritüellerin telafi edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Kuramcılara göre Batı dışındaki kültürlere haklarının verilmesi, bütün gruplar arasında diyalog yoluyla kurulan çokkültürlü toplum sayesinde gerçekleşecektir. Ayrıca bu konumdaki halklara, devlet otoritesi haricinde belli otoritenin veya otonom statünün verilmesi sorunları çözecektir (Ceceli Köse, 2012: 35).

2) Kültürlerarasılık Yaklaşımı: Toplumlar, bilgilerini, duygu ve düşüncelerini diğer toplumlara doğrudan ve simgeler aracılığıyla iletmektedir. Bu etkileşim süreci kültürlerarasılık olarak cereyan etmektedir. Kültürlerarası kavramı anlam bakımından muğlak bir kavram olmasına rağmen antropolojiden müzik ve sanat tarihine kadar geniş bir alanda, özellikle 1980'lerden beri irdelenen ve üzerine yeni düşünce üretilen bir kavramdır (İgüs, 2015: 366).

Kültürlerarası kavramının geçmişi, II. Dünya Savaşı sonrası, 1946 yılında ABD Dışişlerindeki diplomatların eğitilmesi için kurulan Foreign Service Institute'ye (FSI) kadar dayanmaktadır. FSI'de görevli olan Edward T. Hall, "Kültürlerarası İletişim" terimini ilk defa 1959'da The Silent Language isimli kitabında kullanmıştır (Ulusoy, 2017: 168).

Kültürlerarası kavramı, toplumların etkileşimleriyle birlikte ortaya çıkan karma kültürler ve kültürel karşılaşmaları ifade etmektedir. Ancak bu karşılaşmalar, bir kültürün başka bir kültürü hegemonyası altına aldığı anlamına gelmemektedir. Tam tersi bir durum

olarak farklılıkların bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkan çok renklilik ve çok kültürlülük anlaşılmalıdır. Bir diğer deyişle, kültürlerarasılık, bir kültürün bir diğer kültür içerisinde erimesi değil, bu kültürler arasında karşılıklı iletişimi, etkileşimi ve saygıyı ifade etmektedir. Bu yönüyle ele alındığında kültürlerarasılık, farklı kültürdeki toplumlarda veya guruplarda yer alan insanlar arasında zorunlu bir ilişkiyi beraberinde getirmektedir. Kurulan bu ilişki beraberinde çok kültürlülüğü getirmektedir (İgüs, 2015: 367).

Çokkültürlülük kavramı farklı kültürlerin bir arada bulunmasını ifade ederken; kültürlerarasılık kavramı, kültürel karşılaşma sonucuyla bir arada bulunan bireylerin etkileşimini ifade etmektedir. Kültürlerarası iletişimde amaç, farklı kültürlerdeki insanlar arasındaki iletişimi anlamak, açıklamak, iletişim süreçleriyle ilgili öngörülerde bulunmaktır.

Kültürel çeşitliliğe ve çoğulculuğa önem veren kültürlerarasılık, genellikle azınlıkların yaşadığı yapısal, politik, ekonomik ve sosyal dezavantajları ve eşitsizlikler ile ilgilenebilir. Ayrımcılık yapmaya karşı önlemler almayı, dezavantajlı gruplara yardım amaçlı eylemler yapmayı ve eğitimdeki dezavantajları ortadan kaldırmak için adımlar atmayı içermektedir. Bir diğer deyişle, kültürlerarasılık çok kültürlülüğün temelleri üzerine inşa edilmiş bir kavramdır.

Bu benzerlikler dışında kültürlerarasılık, kültürlerarası alışverişi, diyalogu ve etkileşimi merkeze alan bir yaklaşımdır. “Kültürlerarası diyalog” eşitlik ilkesiyle hareket ederek farklı kültürel bağları bulunan insanlar ve gruplar arasında açık ve saygılı bir şekilde görüş alışverişinde bulunma olarak tanımlanabilmektedir. Kültürlerarasılık, kültürlerarası diyalogun; karşılıklı anlayışı geliştirdiğini, insanlar arasındaki güveni, işbirliğini ve katılımı artırdığını, hoşgörüye ve karşılıklı saygıya teşvik ettiğini savunmaktadır. Ayrıca kültürlerarasılık yaklaşımının ve toplumdaki kültürlerarası diyalogun kamusal hayatta var olan önyargı ve kalıp yargıların azaltılmasına ve entegrasyonun sağlanmasına yardımcı olduğu ileri sürülmektedir. Kültürlerarasılığın amacı evrensel değerler çerçevesinde; insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve tüm insanların eşit haysiyete ve eşit saygı görme hakkına sahip olduğunun tanınmasıdır (Yaşama Dair Vakfı, 2020).

2.4.4. Sosyal Uyum

Tarihsel süreç içerisinde yaşanmış veya yaşanmakta olan savaşlar, sorunlar ve çatışmalar nedeniyle insanlar kitleler halinde ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Yapılan araştırmalara göre insanlar bu zorunlu göçler nedeniyle psikolojik, ekonomik, barınma ve iletişim gibi birçok alanda güçlük yaşamıştır. Bu insanların göçle beraber mücadele etmek zorunda kaldığı bir diğer sorun ise sosyal uyum sürecidir (Esentaş ve vd., 2020: 35).

Uyum kavramı, kitlesel göçlerden kaynaklı farklı toplumsal grupların bir arada yaşamalarını gerektiren durumlarda ön plana çıkmaktadır. Yazın alanında yaygın olarak kullanılan “*integration*” (entegrasyon) veya “*social cohesion*” kavramları Türkçede, “uyum” ve “sosyal uyum” şeklinde kullanılmaktadır. Ancak entegrasyon kavramının içeriğine bakıldığında asimilasyona yol açacağına dair bazı iddiaların yer almasından dolayı farklı kavram arayışlarına gidilmiştir. Türkiye, entegrasyon kavramı yerine, “uyum” kavramını benimsenmiştir. Ayrıca resmi söylemlerde “uyum” kavramının yanı sıra “harmonizasyon” ya da “adaptasyon” kavramları da kullanılmaktadır (Erdoğan, 2020: 104).

Uyum kelimesi TDK'nın sözlüğünde “1. Bir bütünüün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk. 2. Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Uyum kavramı, göç eden bireylerin ya da grupların göçten sonra gidilen coğrafi bölgenin beklentileri doğrultusunda hayatlarını yeniden düzenlemeleri şeklinde tanımlanabilir (Yanık, 2019: 20). Bir diğer tanımda ise; uyum, “hem çevresel ilişkiler hem de ruhsal yapılar arasındaki ilişkilerin belirlediği bir sağ kalma değeri ” şeklinde tanımlanmaktadır (Hartmann, 2016: 48).

Sosyolog Friedrich Heckmann uyum kavramını; “yeni bir toplumsal grubun mevcut sosyal yapılar aracılığı ile topluma kazandırılmasının yanı sıra, bu süreçte bu yeni grubun, içinde yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik, hukuki ve kültürel ilişkilerine nasıl dâhil edileceğini ifade eden bir olgudur” şeklinde tanımlamıştır. Göç eden ve gittikleri ülkede azınlık konumunda olan kişiler, sadece o yerel kültüre ya da sadece kendi kültürlerine ağırlık verdikleri gibi her iki kültürün kurallarına ve değerlerine de entegre olabilmektedirler. Kültürel uyum, göçmen statüsündeki kişilerin baskın kültürel değerlere

adapte olarak, sosyokültürel bir edinim kazanmaları olarak tanımlanırken; ekonomik ve sosyal uyum kavramları ise göçmenlerin kendilerine iş alanları bularak ülkenin üretim sürecine katkı sunabilme imkânı vermesi, çalışma koşullarının ve özlük haklarının iyi durumda olması, eğitim ve sağlık alanlarında sosyal haklardan yararlanmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2019: 291).

2013 yılında imzalanan YUKK'un 96. Maddesinin dördüncü bölümünde uyum kavramı “Yabancılar ve Uluslararası Korumaya İlişkin Ortak Hükümlerde” yer almaktadır. Buna göre; “*Genel Müdürlük, ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir. (2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir. (3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır*” (YUKK, 2013).

Göçmenlerin gittikleri ülke tarafından kabul edilmeleri için gerekli olan koşullar ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Uyum sürecinde çift taraflı bir özveri söz konusudur. Sağlıklı yürüyebilecek bir uyum süreci için hem göçmenlerin hem de ilgili devletin kurumları ve vatandaşları çaba göstermeli ve birlikte gerçekçi adımlar atmalıdırlar (IOM, 2021).

Sosyal uyum kavramını ise kişi ile toplumun birbirlerinden beklenti ve ihtiyaçlarının karşılıklı olarak uyuşması şeklinde tanımlayabiliriz (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016). Sosyal uyum kavramının işlevi ve içeriği, belirli bir anlam yüklemeye engel olurken, akademik ve politik alanda kullanılan bir kavram olduğundan

dolayı esnek ve geniş bir potansiyele de sahip olmasına imkân tanımaktadır (Tunçcan Ongan, 2013: 212).

Sosyal uyum sürecinin, mültecilerin vardıkları ülkenin topluluklarıyla yeniden toplumsallaşma süreci olduğunu söyleyebiliriz (Adıgüzel, 2016: 155) Bu sürece başarılı bir şekilde geçiş yapıldığı takdirde bir uyumdan söz etmek mümkündür. Göç alan ülkeler kendi uyum süreçlerini etkileyen kendilerine özgü farklı kültürel, yapısal ve politik özelliklere sahiptirler. Bundan dolayı uyum çalışmalarında birbirinden farklı yöntemler izlenmektedir. Göç edilen ülke ve göç alan ülkenin birbirlerine olan benzerlikleri ve farklılıkları bu süreçte oldukça önemli bir etkidir (Adıgüzel, 2016: 154). Bu farklılıklar çok fazla olduğu takdirde sosyal uyum süreci başarısız olabilir. Böylece içinde yer aldıkları toplumun fırsat ve değerlerini büyük ölçüde reddederek, kendi kendilerine yetebilecekleri düşüncesiyle hareket ederek kendi yaşam alanlarını oluşturup ve kendi alanları dışına çıkmak için herhangi bir çaba göstermeyebilirler (Bayrak, 2018: 50).

Göçmenlerin sosyal uyumunu tam olarak gerçekleştirilebilmeleri için ilgili devletlerin uyumun sosyo-kültürel, politik ve ekonomik boyutlarını göz önünde bulundurarak politikalar geliştirmeleri beklenir. Konuya dair yapılan çalışmalarda uyum konusunda çok yönlü politikaların yürütülmesi gerektiği öne sürülmüştür. Bu kapsamda mültecilerin sosyal uyum konusunda yaşadıkları sorunların yalnızca kimlik üzerinden çözülebilecek sorunlar olmadığı görülmüştür. Mültecilerin toplumsal ve ekonomik uyumları ile ilgili girişimlerde bulunmamak sosyal uyum sürecinde mülteciler ile toplum arasında sorunlar yaşanmasına sebep olmaktadır. Kültürel farkları az olan ve hatta bazı bölgelerle aynı dili konuşan Suriyeli mülteciler ve yerel halk arasında bir takım gerginlikler yaşanması buna örnek gösterebilir (Bayrak, 2018: 52). Bu kapsamda, Bernard (1999), sosyal uyumun boyutlarını kapsayıcı bir şekilde üç farklı alanda ve iki farklı düzeyde sınıflandırmıştır.

Tablo 1
Sosyal Uyum Boyutlarının Tipolojisi

İlgili Faaliyet Alanı	Resmi Bağlar	Var olan Bağlar
Ekonomik Alan	Katma/Dışlanma	Eşitlik/Eşitsizlik
Politik Alan	Meşruiyet/Gayri Meşru	Katılım/Pasiflik

Sosyokültürel Alan	Kabul Görme/Reddedilme	Aidiyet/İzolasyon
--------------------	------------------------	-------------------

Kaynak: Bernard, Social Cohesion: A Critique, 1999

Bernard (1999) Tablo 1’de görüldüğü üzere sosyal uyumun boyutlarını resmi bağlar ve var olan bağlar şeklinde iki boyutta ele alıp sınıflandırmıştır. Bernard’a göre sosyal uyum sürecinde iki analitik perspektif bulunmaktadır. Bunlardan birincisi eşitliğin demokratik sosyal düzenin temel bir unsuru olduğu ve diyalektik bir ilişki içerisinde özgürlük ve dayanışma ile bağlantılı olması gerektiği, ikincisi ise; bu diyalektikte yer alan iki unsurun bir bütünlük içerisinde işleminin gerekliliğidir. Ayrıca bir yandan toplumda yer alan her bireyin resmi olarak eşit haklara sahip olması; diğer yandan da toplumsal tartışmalara özgür bir şekilde katılmak isteyenlerin birleştirici değerler etrafında toplanması önemlidir (Berard, 1999: 20).

Göçün sonuçlarından ve göçten etkilenen en önemli alanlardan birisi ekonomidir. Ekonomi alanında göç edilen ülkenin insanları ile göç eden toplum arasında bir uyumun olabilmesi için bu insanlara çalışma hakkının verilmesi ve bu insanların ekonomik hayata dâhil edilmesi gerekir. Ancak bunu hayata geçirirken ev sahibi toplumun tepkilerini ve karşılaşacağı maddi zararları göz önünde bulundurarak hareket edilmelidir. Aksi takdirde gidilen ülkenin halkının destek vermediği ve zarar gördüğü bir ekonomik sürecin başarılı olması da mümkün değildir (Bayrak, 2018: 52).

Mültecilerin çalışma haklarıyla ilgili hukuki düzenlemelerin yapılmaması ve emek piyasasında ucuz işçi olarak kullanılmaları, hem ev sahibi toplum hem de mülteciler açısından olumsuz bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bir yandan hayatları idame ettirmek zorunda olan mülteciler sermaye sahipleri tarafından düşük ücretle çalıştırılırken; diğer taraftan ev sahibi toplumda işsizlik oranı artmaktadır (Akdeniz, 2014: 75).

Türkiye’deki Suriyeli mülteciler bağlamında ele aldığımızda, Suriye’deki savaşın yavaş yavaş sona ermesiyle birlikte Geçici Koruma statüsünde olan Suriyelilerin ülkelerine dönmeyeceği anlaşılmış ve bu nedenle ekonomik ve sosyal yönden Türk toplumuna uyum sağlamaları gerektiği görülmüştür. Kamu kuruluşlarının ve bazı STK’ların yaptığı projeler ekonomik ve sosyal uyumu hızlandırırken, hükümetin çıkarmış olduğu yasa ve yönetmeliklerle de uyum sürecinin hukuki zemini hazırlanmıştır. Kamu kurumlarının buradaki temel rolü mümkün olduğunca uyum sürecini başarılı şekilde yönetmek,

uyumdan kaynaklı ortaya çıkmış olan sorunları çözmek ve sürece mali olarak destekte bulunmaktadır. Suriyelilerin Türk toplumuna uyumu, istihdamı, barınması, yiyecek, giyecek, eğitim ve sosyal hayat ile ilgili çeşitli sorunlarının çözümüne yönelik hem devlet hem de çeşitli STK'lar tarafından maddi destek programları uygulanmaktadır. Suriyeli mülteciler Türkiye'de kalıcı olmak için barınabilecekleri ev, iş ve çocukları için eğitim olanakları ararken, dil kurslarına giderken ve çevreye uyum sağlamaya çalışırken zaten gayri resmî bir sosyal uyum sürecinin başlamış olduğu görülmektedir (Akbulut, 2020: 2308).

Türkiye Suriyelilere yönelik uzun vadede birlikte yaşama politikasını uyum olarak açıklamaktadır. Türkiye söylemlerinde bir yandan da asimilasyonu çağrıştıran entegrasyon kavramını kullanmayı tercih etmemektedir. Ancak Türkiye'deki uyum politikalarının entegrasyon modellerinde öngörülen politikalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada; ülkelerindeki iç savaş ve karışıklıktan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin kısa vadede ülkelerine dönmeyecekleri gerçeğinden hareketle Türkiye'de yürütülen uyum süreci sosyal boyutuyla incelenmiştir.

STK'lar Türkiye'deki Suriyelilerin sosyal uyum sürecine katkı sağlayan önemli aktörler arasında görülmektedir. Sahada aktif olarak faaliyet yürütmeleri ve mültecilere yönelik çalışmalarıyla ön plana çıkmaları sebebiyle bu çalışmada STK'ların sosyal uyum süreçlerindeki rolünün incelenmesi hedeflenmiştir.

2.5. Literatür Taraması

Literatüre bakıldığında, Türkiye'deki Suriyelilere yönelik birçok akademik çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Bu başlıkta, Türkiye'de Suriyelilerin sosyal uyum süreçleriyle ilgili konulara ve STK'ların sosyal uyum sürecindeki rollerini konu alan çalışmalara yer verilmiştir. Suriyelilerin sosyal uyum süreci ile ilgili literatürde öne çıkan çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Osman Bahadır Dinçer, Vittoria Federici, Elizabeth Ferris, Sema Karaca, Kemal Kirişçi ve Elif Özmenek Çarmıklı (2013)'nın Brooking Enstitüsü ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu'nun desteğiyle hazırladıkları "*Suriyeli Mülteciler ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik*" isimli alan araştırması konuya dair önemli bir çalışmadır. 2013 yılında sunulan bu raporda; 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gelen Suriyeliler ile ilgili

kapsamlı bilgiler yer almaktadır. Raporda mültecilerin yaşadığı kamplarda veya kamp dışında Türkiye'nin her tarafına dağılan Suriyeliler ile ilgili endişeler dile getirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur. Suriyelilerin Türkiye'ye gelişleriyle birlikte ortaya çıkan yeni hukuki çerçeveye yer verilmiş ve mevzuatın iyileştirilmesi yönünde bazı tavsiyeler yapılmıştır. Çalışmada ayrıca uluslararası dayanışma konusu ele alınarak bu konudaki endişelere yer verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Raporun sonunda Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı beş meydan okumadan söz edilmiştir. Bunlardan birincisi, mültecilere sağlanan yardım ve korumanın ne şekilde sağlanabileceği; ikincisi, uluslararası dayanışmanın harekete geçirilmesi; üçüncüsü, Türkiye'nin yardım dağıtma politikası; dördüncüsü, Türkiye'de artan Suriyeli mültecilerin sayısından kaynaklı ortaya çıkacak güvenlik tehlikesi ve son olarak da insani çabaların Suriye krizini daha geniş anlamda çözmek için gösterilecek siyasi girişimlerin yerini alamayacağı gerçeği şeklinde sıralanmıştır (Dinçer vd., 2013).

Buket Akıncı, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik (2015)'in "*Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul*" isimli çalışmasında küresel göçün neden olduğu çeşitli problemlere ve bu problemlerin çözümüne dair öneriler üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda yer değiştirme eylemi ve sosyal değişim süreci olarak görülen göç olgusunun; sosyolojik, psikolojik, siyasal ve ekonomi disiplinleri aracılığıyla şekillendiğine işaret edilmiştir. Türkiye'deki uyum sürecinin toplumsal bütünleşmeye ve toplumsal yapıya olan etkisinin bölgesel göç hareketi kadar önemli olduğu sonucuna varılmıştır (Akıncı, Nergiz, ve Gedik, 2015). Çalışmada temel sorunun kitleler halinde yer değiştirmeden ziyade göçün toplumsal sonuçlarının tespiti olduğu vurgulanmıştır. Ancak bu sorunların belirlenmesinden sonra gerekli olan teknik ve hukuki altyapının oluşturularak sorunların aşılabileceği belirtilmiştir. Bu da ancak kişi ve devlet arasındaki ilişkilerde uyumun sağlanabilmesi için doğru iletişim kanallarına ihtiyaç vardır. Göçmeler için eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve toplumsal dayanışma alanlarını güçlendirecek ve toplumsal kabulü sağlayacak mekanizmaların harekete geçmesini sağlayacak yeni sosyal politikalar üretilmelidir. Göçmenlere yardım dağıtmak yerine, toplumla bütünleşmeleri durumunda sorunlarını aşılabileceklerini aşlamak gereklidir.

M. Murat Erdoğan'ın (2014) yaptığı “*Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*” isimli çalışma kapsamında Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) tarafından 6 ilde 11 kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Türkiye’deki Suriyelilerin “sosyal kabul” seviyesini incelemek amacıyla Türkiye’de Ekim 2014’te 18 ilde 1.501 kişiyle bir kamuoyu araştırması yapılmıştır. Önce bir durum tespiti yapılarak Suriyelilerin Türkiye’deki kalıcılıkları konusunda öngörüler sunulmuş ve ayrıca Türk toplumunun Suriyelilere uzun vadede bakışı değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın merkezinde Türkiye’deki kabul kültürü ve uyum tartışmaları yer almıştır. Çalışmada, yöntem olarak teorik altyapı ve tartışmalardan ziyade farklı bilimsel metotlar kullanılmıştır. Konuyla ilgili bilgiler doğrudan alanda uzman kişiler ve karar vericileri tarafından alınmış ve bu bilgiler analiz edilmiştir. Genel-yerel medya ve STK’lar konusunda da özel analizlerin yapılmasıyla bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda; Türk toplumunda Suriyeliler konusundaki toplumsal kabul seviyelerinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Buna karşın sürecin iyi yönetilmemesi halinde Türk toplumu içindeki bazı gruplar tarafından hızlı bir şekilde yabancı düşmanlığının provoke edilebileceği ve bununla paralel olarak nefret söylemlerinin saldırılara dönüşebileceği sonucuna varılmıştır (Erdoğan, 2014).

M. Murat Erdoğan “*Suriyelilerin Barometresi 2017- Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*” isimli çalışması ile konu hakkındaki çalışmalarına devam etmiştir. 2014 yılındaki “*Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*” isimli çalışmasından 2017 yılına kadar geçen süreyi bu çalışmada değerlendirme imkânına sahip olmuştur. Karşılaştırmalı veriler bu çalışmada kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; politikaların artık geçicilik üzerine değil kalıcılık eğilimleri göz önünde bulundurularak ve Türkiye’nin geleceği düşünülerek yeniden yapılandırılması gerektiği belirtilmiştir. Suriyelilerin kendilerini Türkiye’de güvende hissettiği, Türk toplumunun ise yaşadığı ciddi endişeler ve gelecek kaygısına rağmen Suriyelilere yönelik yüksek oranda toplumsal kabul ortaya koyduğu görülmüştür. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili toplumsal itirazın bulunduğu; Suriyelilerin de buldukları konumdan dolayı elde ettikleri avantajları bırakmamak için vatandaşlığa mesafeli baktığı görülmüştür (Erdoğan, 2017).

M. Murat Erdoğan bir önceki çalışmanın devamı mahiyetinde 2019 yılında yayınlanan “*Suriyelilerin Barometresi 2019-Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*” isimli çalışmasında Suriyelilerin Türkiye’de iki yıl öncesine göre kendilerini her konuda daha iyi ve güvende hissettiği; Suriye’ye dönme kararlarının azaldığı; kültürel benzerlik algısının arttığı; Suriyelilerin Türkiye’de çalışma koşulları, iletişim, barınma, gıda, ayrımcılık, sağlık ve eğitim alanlarındaki sorunlarının azaldığı belirtilmiştir. Araştırmada; Suriyelilerin %51,6’sının Türk toplumuna “bütünüyle” ya da “büyük ölçüde” uyum sağladığı; %36,9’unun ise “kısmen” uyum sağladığına inandığı görülmüştür. Suriyelilerin en çok sorun yaşadığı ve şikâyetçi olduğu alanın çalışma şartları olduğu (%36,2); bunu daha sonra iletişim-dil (%33,2), gıda (%26,7) barınma (%26,7), ayrımcılık (%21,1), sağlık (%17) ve eğitim (%7,4) alanlarındaki sorunların izlediği ifade edilmiştir. Suriyelilerin en çok memnun olduğu alanın sağlık hizmetleri olduğu ve ayrımcılık sorununun ise 5.sırada yer aldığı görülmüştür (Erdoğan, 2020).

E. Muhammet Banazılı’nın (2018) “*Göç ve Mülteci Yönetimi: Türkiye’deki Suriyeliler Üzerinden Bir Değerlendirme*” isimli çalışmada Türkiye’nin Suriyeliler üzerinden göç yönetiminin rolü üzerine araştırma yapılmıştır. Çalışmaya göre Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin kalma süreleri artarken, bu durumun yerel halk tarafından nasıl karşılanacağı önemli bir sorun olarak görülmüştür. Suriyelilere karşı oluşan olumsuz imajın, Suriyelilerde dışlanmışlık hissi oluşturmakta olduğu ve bu durumun mültecilerin kamu güvenliğini bozacak hırızlık, kavga ve cinayet gibi fiilleri yapmalarına yol açabileceği belirtilmiştir. Bunun yerine Suriyelilerin artık toplumun bir parçası olarak görülmesi gerektiği ve hükümet tarafından mültecilerin toplumsal uyum süreçlerine yardımcı olacak politikalar üretmesi gerektiği önerilmiştir. Entegrasyon sürecinin başarılı bir şekilde sürdürülmesinin çok kültürlü toplumun oluşmasına bir zemin hazırlayacağı düşünülmüştür. Araştırmada Türkiye’deki Suriyelilerin geçiciliği üzerine bir emare bulunmadığı vurgulanmıştır (Banazılı, 2018).

Duygu Türker ve Ayselin Yıldız’ın (2015) “*Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi*” isimli çalışmasında elde edilen bulgular, göçmenlerin içinde yer aldıkları topluma başarılı bir entegrasyon sürecinin gerçekleşmesinin göçmenlerin ve yerel

toplumun kendi sosyal kimliklerini ne şekilde konumlandıklarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Özel bir değerlendirme şekli olan sosyal kategorileştirme ve bunun toplum üzerindeki olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda, demokratik karar alma süreçleri sonucunda oluşturulmuş bir sosyo-psikolojik entegrasyon stratejisine niçin ihtiyaç duyulduğu açıklanmıştır. Çalışmada; göçmen nüfusunun çok fazla olduğu toplumlarda, karşılıklı olarak ötekileştirmeyi engelleme gücüne sahip, toplumsal alanda işlerliği olan, kapsayıcı ve etkin bir iletişim stratejisi ile geliştirilen sosyo-psikolojik entegrasyona odaklı kamu politikalarının, problemlerin çözülmesinde önemli bir rol oynayacağı ileri sürülmüştür (Türker ve Yıldız, 2015).

Osman Yanık'ın (2019) "*Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik Durumları ile Sosyal Uyum İlişkisi: Sultanbeyli Örneği*" isimli tez çalışmasında Sultanbeyli'de yaşayan Geçici Koruma altında bulunan Suriyelilerin sosyo-ekonomik statüsü ile sosyal uyum arasındaki ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların sosyo-ekonomik durumları ile sosyal uyumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu; çifte dezavantajlı gruplar (etnik kökeni, engellilik durumu, savaşta yaralanma, eğitime devam edememe vb.) içerisinde yer alan kişilerin ise sosyal uyumunun diğer bireylere göre farklılaştığı görülmüştür (Yanık, 2019).

Lülüfer Körükmez, İlhan Zeynep Karakılıç ve Didem Danış'ın (2020) "*Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri*" isimli çalışması, yeniden yerleşme süreci içerisinde Suriyeli kadınların ücretli iş deneyimlerinin yarattığı toplumsal cinsiyet kuralları, ilişkileri ve rollerinin dönüşümünü, ücretli iş, çalışma şekli ve toplumsal ağları odağa alarak anlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın hedeflerinden birisi bu dönüşümün Suriyeli kadınların yaşamında ne gibi değişikliklere neden olduğu ve bunların bir güçlenme ve dayanıklılık faktörü olup olmadığını anlamaktır. Araştırma, İzmir, Gaziantep ve Mersin şehirlerinde, ücretli çalışan 48 Suriyeli kadınla yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlara dayanmaktadır.

Katılımcı kadınların tamamına yakını, geçim sıkıntısı nedeniyle çalışmaya başlamıştır. İş bulunması konusunda toplumsal ağların anahtar rol oynadığı görülmektedir. Parça başı işlerde komşu, akraba gibi yakın ilişkiler aracılığıyla iş bulunurken, ev dışı işlerde ise mahalle dışına çıkmak gerekmektedir. Ayrıca bu alanda çalışan STK'lar, bu

kişilerle ilişki kurmaktadır. İş koşulları ve çalışanların günlük ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir. İş yerinde ayrımcılık ve ırkçılığın yaygın bir şekilde olduğu görülmektedir. Çalışma ücreti dışında sınırlı da olsa aynı ve maddi yardımlar almaktadırlar. Katılımcı kadınların gelecek ile ilgili hayallerinin çocuklarının geleceğiyle sınırlı olduğu görülmektedir. Kadınların önemli bir kısmı, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde meydana gelen dönüşümden kaynaklı memnuniyet belirtirken diğer taraftan da bu değişimi Türkiye’de bulunmakla ilişkilendirmektedir. Bütün bu zorluklara rağmen, kadınlar, ev dışına çıkarak ücretli bir işte çalışmanın, kendileri açısından oldukça önemli bir kazanıma olduğunu ve bu süreç içerisinde güçlendiklerini belirtmişlerdir (Körükmez, Karakılıç, ve Damış, 2020: 2-3).

Saime Özçürümez ve Ahmet İçduygu’nun (2020) “*Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*” isimli çalışmalarında zorunlu göç yönetişimi bağlamında sosyal uyum ve toplumsal bütünleşme konusunu ele almışlardır. Çalışmada Türkiye’nin tasarladığı politikalar ve yerine getirdiği uygulamaların, başardıkları veya başaramadıklarıyla beraber, zorunlu kitlesel göç hareketleriyle karşı karşıya kalan ülkeler açısından da dikkate alınması gereken deneyimleri içerdiği belirtilmiştir. Türkiye’nin zorunlu göçle gelen Suriyelilerin ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kapsamlı çözümler bulmayı hedeflerken, zorunlu göç alanında yerel, ulusal ve uluslararası aktörlerin arasında işbirliğinin farklı boyutlarını ele aldığı belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca Suriyeliler bağlamında zorunlu göç yönetişiminin evrilişi irdelenmiştir (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 2).

Fatma Bulut Şimşek’in (2021) “*Suriyeli Kadın ve Çocukların Sosyal Entegrasyonu (İstanbul İli Sultanbeyli İlçesinde Nitel Bir Araştırma)*” isimli tez çalışmasında Sultanbeyli Belediyesi tarafından yapılan sosyal entegrasyon çalışmaları ve bu çalışmalar doğrultusunda entegrasyon aşamaları araştırılmıştır. Entegrasyon süreci ele alınırken, dezavantajlı gruplardan olan kadın ve çocuklar üzerine odaklanılmıştır. Çalışma ağırlıklı olarak, Sultanbeyli’deki Mülteciler Derneği’ndeki faaliyetlerden yararlanan kadın ve çocuklar ile tamamlanmıştır. Bu kapsamda araştırmada 15 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Katılımcı kadınlar ve çocukların, Mülteciler Derneği’nin faaliyetlerinden ve verilen birçok kurstan ve hizmetten faydalandıkları görülmüştür. Bu hizmetlerin yararlı olduğu ve sosyal uyumlarına katkı sağladığı konusunda görüş birliği olduğu görülmüştü (Bulut Şimşek, 2021).

Doğuş Şimşek ve Metin Çorabatır (2016)'ın "*Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey. Research Centre on Asylum and Integration (Türkiye'de Mülteci Entegrasyonunun Zorlukları ve Fırsatları)*" isimli çalışmasında (IGAM Raporu) 12 mülteci ile görüşmeler yapılmıştır. Rapor, var olan geçici sığınma sisteminde yer alan entegrasyon boşluğunu göstermekle kalmamakta, aynı zamanda mülteci entegrasyonuna yönelik zorlukların nasıl üstesinden gelinebileceğine dair fikirler de sunmaktadır. Raporda; Almanya, İngiltere, Fransa, ABD ve Kanada'nın mülteci entegrasyonu sorununun çözümünde Türkiye için en iyi uygulama örnekleri teşkil ettiği belirtilmiştir. Rapor, yıllar boyunca göçle karşı karşıya kalan tüm ülkelerde, entegrasyonun tek yönlü bir durum olmadığı, göç edilen toplumun mültecileri değiştirdiği gibi, mültecilerin de ev sahibi toplumu değiştirdiği belirtmiştir (Şimşek ve Çorabatır, 2017).

K. Onur Unutulmaz'ın (2018) "*Turkey's Education Policies towards Syrian Refugees: A Macro-level Analysis (Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Eğitim Politikaları: Makro Düzeyde Bir Analiz)*" isimli çalışmasında Türkiye'de mültecilerin ilk geldikleri dönemde geçici olarak bir süreliğine Türkiye'de kalacaklarının düşünüldüğü, ancak bu süreç uzayınca entegrasyon politikalarının uygulanmaya başlandığı ve sosyal uyumun diğer alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da politikaların yürütüldüğü belirtilmiştir. Çalışma sonucunda eğitim politikaları ile ilgili olarak; Türkiye'deki Suriyelilerin örgün eğitim sistemine tam entegrasyonuna yönelik izlenen mevcut stratejinin olumlu olmasına rağmen, Türkiye'deki eğitim politikalarının, siyasi ve yasal kapsamda ele alınması gereken bir takım önemli zorlukları da beraberinde getirdiği belirtilmiştir (Unutulmaz, 2018).

Ahmet İçduygu ve Doğuş Şimşek (2016)'ın "*Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies (Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Entegrasyona Doğru Politikalar)*" isimli çalışmasında, Suriyeli mültecilere yönelik entegrasyon sürecinde; eğitim, sağlık ve barınma konularında yürütülen politikalar ele alınmıştır. Çalışmada; Suriyeli mültecilerin eğitim, sağlık ve barınma konularında yaşadıkları sorunlar karşısında Türk Devleti'nin yürüttüğü politikalara değinilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuca göre; Suriyelilerin işgücü piyasalarına erişimde, barınma, eğitim ve sağlık alanlarında yaşadıkları sorunların devam ettiği, ancak bu hizmetlere yönelik entegrasyon politikalarının geliştirilmesi için çalışmaların sürdüğü belirtilmiştir. Son olarak bu alanlardaki sorunların her birisinin uzun

vadeli çözümlere ihtiyaç duyduğu ve en acil çözülmesi gereken sorunların başında barınmanın olduğu ifade edilmiştir (İçduygu ve Şimşek, 2016).

Yusuf Adıgüzel'in (2016) "*Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu*" isimli çalışmasında, göçmenlerin göç ettikleri ülke toplumuyla kültürel anlamda yaşadığı entegrasyon sorunu ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen sonuca göre; kültürel entegrasyon sürecinin her iki toplum açısından zor olduğu, bu süreçte aile, akran, eğitim kurumları, medya vb unsurların entegrasyon sürecine katkı sağlaması ve birbirleriyle çelişmemesi gerektiği belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca, sistem entegrasyonu kısa süre içerisinde gerçekleşirken; kültürel entegrasyonun daha uzun sürece yayıldığı ileri sürülmüştür. Bu süreçte göç edilen ülkenin yöneticilerine düşen görevin, farklı kimliklere ve kültürel değerlere saygılı, adil, hoşgörülü, şeffaf ve güven verici politikalar uygulamak olduğu vurgulanmıştır (Yusuf Adıgüzel, 2016).

Literatürde Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sosyal uyum sürecinde STK'ların rolü ile ilgili çalışmalardan önemli çalışmalar da söz konusudur.

Emrin Çebi'nin (2017) "*The Role of Turkish NGOs in Social Cohesion of Syrians (Suriyelilerin Sosyal Uyumunda Türk STK'ların Rolü)*" isimli çalışmasında Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin, Türk toplumuna sosyal uyumlarında STK'ların rolü incelenmiştir. Araştırma sonucunda; 2017 yılında, devlet kurumları ve STK'lar tarafından toplumsal uyuma yönelik başlatılan projeler ve faaliyetler olsa da Suriyeliler için anlamlı entegrasyon ve uyum sürecinin sağlanmasının önünde hala engellerin olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada inanç temelli Türk STK'larının uyum sürecindeki katkılarının çok önemli olduğu belirtilmiştir. Din bağının, Suriyeliler ile Türkler arasındaki büyük farklılıkları hafifleten bir unsur olduğu ve STK'ların devlet kurumlarına destek olduğu ve halkı yardımlar konusunda harekete geçirebildikleri belirtilmiştir. (Çebi, 2016).

Mehmet Tamer ve Ali Birvural'ın (2017) "*Mültecilerin Uyum Sürecinde Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*" isimli çalışmasında mültecilerin uyum sürecinde yerel yönetimlerin ve STK'ların rolü incelenmiştir. Çalışmada; sosyal uyum kapsamında hükümetin yerel yönetimler aracılığıyla verdiği hizmetlerin yetersiz kaldığı ve gönüllü çalışanlarla ve bağışlarla ayakta kalan STK'ların yerel yönetimlerle birlikte

hareket ederek önemli görevler üstlendiği belirtilmiştir. STK'ların sosyal, kültürel, eğitim ve sağlık alanında yaptıkları çalışmalar ile mültecilere yardım faaliyetleri yürüttüğüne işaret edilmiş, STK'ların gönüllülük esasına göre çalıştığı için yerel ve ulusal düzeydeki çalışanlara göre daha başarılı olabildiği öne sürülmüştür. Yerel yönetimlerin toplumsal uyumda STK'lar kadar aktif olmasalar da işbirliği yaparak önemli katkılar sunduğu, uyum konusunda dil ve meslek eğitim kurslarına yönelik önemli çalışmalar yaptığı belirtilmiştir. Son olarak yerel yönetimlerin tıpkı STK'lar gibi eğitim, sağlık ve ekonomi alanlarında yaptıkları yardımlarla uyum sürecini hızlandırabildiği vurgulanmıştır (Tamer ve Birvural, 2017).

Ahmet Akbulut'un (2020) "*Suriyelilerin Uyum Sürecinde Devlet Kurumları ve STK'ların Rolü*" isimli çalışmasında; devlet kurumlarının ve STK'ların sosyal uyum kapsamında Suriyelilere yönelik sağlık, barınma, gıda, yakacak desteği, eğitim, sosyal yardım ve hizmetlerindeki rolü ele alınmıştır. STK'ların ve ilgili devlet kurumlarının yürüttüğü faaliyetlerin etkisiyle; Suriyelilerin eğitim, sağlık ve kültürel alanda iyi hizmet almalarının, ekonomiye ve topluma kazandırılmalarının, gelecekte meydana gelebilecek sosyal ve kültürel çatışmaları önleyeceği ve bu kişilerin suça veya terör örgütlerine karışmalarını engelleyeceği öngörülmüştür. Ayrıca iyi bir entegrasyon sürecinin devam edebilmesi için iyi bir yasal zeminin oluşturulması, kamuoyunun desteğinin alınması ve STK'lar ile diğer yerel aktörlerin sürece dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Akbulut, 2020).

Gül Dilek Türk'ün (2016) "*Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme*" isimli çalışmasında; STK'ların Suriyeli mülteciler için yaptığı faaliyetler ve mültecilerin durumu ele alınmıştır. Çalışmada; Türkiye'de çok az sayıda STK'nın mültecilere yardım faaliyetlerinde bulunduğu belirtilmiştir. Yapılan araştırmada STK'lar tarafından verilen hizmetlerin; barınma, gıda, sağlık, çalışma hakkı, hukuki destek, çocuklara yönelik eğitimler ve kadınların uyumuna yönelik faaliyetler olduğu görülmüştür. Çalışmada, kaydı olmayan ve bu nedenle devlet desteğinden ve hukuki haklardan faydalanamayan mültecilerin varlığının önemli sorunların başında geldiği belirtilmiştir. Bir diğer sorunun ise Türk toplumunun mültecilere karşı olumsuz algısı olduğu ve bu algının değiştirilmesine yönelik projelerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu çalışmalarda Suriyeli mültecilerin sosyal uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlara ve bu sorunların çözümü için yapılması gereken faaliyetlerin neler olabileceğine değinilmiştir. Aynı zamanda bu süreç içerisinde önemli rol oynayan aktörler ve bu aktörlerin yaptığı faaliyetlere yer verilmiştir. Literatür taraması yapılırken çalışmaların genellikle Suriyeli mültecilerin sosyal uyum sürecinde karşılaştıkları zorlukları ele aldığı görülmüştür. Aynı zamanda STK'ları ele alan çalışmaların çoğunlukla Suriyelilerin mevcut ihtiyaçlarına yönelik yürüttükleri faaliyetleri işlediği görülmüştür. Özetle çalışmalarda genellikle mültecilerin sorun ve ihtiyaçları detaylandırılarak bu ihtiyaçlara yönelik STK'ların hangi faaliyetleri yürüttüğü bağlantısı kurulmuştur. Buna istinaden bu çalışma, Sultanbeyli'deki STK'ların sosyal uyumu destekleyen faaliyetlerini işbirlikleri vurgusuyla ele alması ve iyi uygulama örneklerine yer vermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda çalışma, STK'ların Türkiye'deki gelişim çizgisi ve sosyal uyum sürecine katkılarına yer verirken STK'ların sorun alanlarını da detaylandırması nedeniyle de önemlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL UYUM SÜRESİNCE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

Osmanlı Döneminden bu yana sivil toplum kavramı ve sivil toplum bilinci iç siyasete ve dönem politikalarına göre farklı anlamlar kazanmış, STK'ların yapılanmaları da buna bağlı olarak çeşitlilik göstermiştir. Çalışmada Türkiye'de yer alan STK'ların Türkiye'deki etkinliğini ve 2011 sonrasında Suriyelilerin sosyal uyum sürecindeki önemini kavrayabilmek adına öncelikle sivil toplum kavramına ve STK'ların yapılanmalarına değinilmiş, sivil toplum bilincinin tarihsel gelişim sürecine yer verilmiştir.

3.1. Sivil Toplum

Antik Yunan'da "Sivil Toplum" kavramı ilk kez Aristoteles'in "Politike Koinonia"(siyasal toplum) eserinde yer almıştır. Latince karşılığı "societas civilis" olan bu kavram, belli yasalar kapsamında özgür ve eşit olan siyasal toplum anlamına gelmektedir. Bu dönemde şehir devletlerinde sadece özgür erkeklerin yönetime eşit şekilde katılımı, sivil toplumu meydana getirmekteydi. Ayrıca günümüzdekinin aksine siyasi yönetim ile sivil toplum özdeş kabul edilmekteydi. (Akçeşme, 2013: 205). Sivil toplum, hür erkeklerin özgür ve eşit toplumu olarak görülmekteydi. Kadın, köle veya yabancı gibi siyasal toplumun yönetiminde yer almayan insanlar yurttaş olarak sayılmamaktaydı ve sivil toplumun üyesi olarak kabul edilmiyorlardı. Siyasal toplumu, sadece yasaların koyduğu kurallar sistemi içindeki özgür ve eşit kabul edilen yurttaşlar temsil etmekteydi (Aslan, 2010: 191).

Dinin egemen olduğu Ortaçağda, sivil toplum dini toplum kavramının karşıtı olarak görülmüştür. Sivil toplum, laikliğin ve çağdaşlığın simgesi olarak karşımıza çıkmış ve zamanla bu görüş yerleşmeye başlamıştır. Aristoteles'ten Ortaçağ'ın sonlarına kadar devlet ve sivil toplum kavramları birbirinde ayrılmamıştır. 17. Ve 18. Yüzyılda sivil toplumun tanımında, radikal değişimler yaşanmış ve sivil toplum bir yandan uygarlığa geçiş anlamında kullanılırken, diğer taraftan da hak ve özgürlük kavramları için kullanılmıştır. Sivil toplumda anahtar kavram olarak vatandaş kavramı ön planda yer almıştır (Karakurt Tosun, 2017: 3). Avrupa'da 18. Yüzyıldan itibaren sivil toplum ile devlet birbirinden

ayrışmaya başlamıştır. Bu ayrışmanın temelinde aydınlanma felsefesi ve burjuvazinin doğuşuna etken olan ekonomik gelişmelerden kaynaklı politik anlayıştaki değişimin etkisi olduğu söylenebilir. Sivil toplum kavramı zaman içinde geçirdiği dönüşümlerle devlet ile özdeş bir kavram olmaktan uzaklaşmış ve başlayarak, devlete yardımcı ya da dengeleyici bir güç anlamı kazanmaya başlamıştır. Günümüzde sivil toplum kavramı, daha fazla özgürlük ve demokrasi taleplerinin bir aracı olarak görülmektedir (Aslan, 2010: 209).

Sivil toplum en genel anlamda, *“devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü örgütlerin yer aldığı alan”* şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak sivil toplum devletin dışında oluşan ve gönüllük esasına dayanan bir alanı temsil etmekte ve ayrıca demokratik toplum yönetimine katkı sağlamak gibi siyasi ve etik işlevlere de sahiptir. Bir diğer tanıma göre ise sivil toplum; *“bir toplumun kendisini ve eylemlerini bir bütün olarak, devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü örgütler yoluyla örgütlemesidir.”* Bu tanımda sivil toplum, toplum hayatının devletin denetiminden bağımsız bir şekilde örgütlenebileceği, kendi faaliyetlerini bu örgütler aracılığıyla yerine getirebileceğini ve bu örgütler aracılığıyla isteklerini siyasi mecraya taşıyabileceği bir alan olarak görülmektedir (İçduygu vd., 2006).

Günümüzde teknolojinin hızlı ilerlemesi sonucunda kitle iletişim araçlarının ve haberleşmenin yaygın hale gelmesi devlete olan güvenin azalmasıyla paralel olarak savaşlara ve adaletsizliklere karşı sivil inisiyatiflerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum ise sivil topluma önemli görevler yüklemiştir. Dünyanın küresel bir köy olarak görüldüğü günümüz dünyasında coğrafyaları, toplumları ve ulus devletleri birbirinde ayırmak anlamsızlaşmıştır. Dünyanın bir ucunda yaşanan bir felakete dünyanın bir diğer ucundan yardımlar gönderilebilmektedir veya bir yerde yaşanan bir insanlık dramına hiçbir benzerliği bulunmayan toplumlardan tepkiler gelebilmektedir. Bu tür tepkiler genellikle devlet desteğinden bağımsız bazen de devlete rağmen gerçekleşmektedir. Günümüzde insanların birçok alanda oluşturduğu bu sivil toplum yapılanmaları din, dil ve ırk gibi klasik yapılanmaların üzerinde görülmeye başlanmıştır. Çünkü kimlikler üzerinden oluşturulan ayrıştırmalar çatışma, savaş, açlık, sömürü gibi durumları ortaya çıkarmıştır ve bu durum insanların vicdanlarında derin yaralar açmıştır (Sağlam, 2020: 596).

3.2. Sivil Toplum Kuruluşları

STK'lar; genelde gönüllü kuruluşlar, hükümet dışı örgütler, kâr amacı gütmeyen örgütler şeklinde tanımlanmaktadır. BM'nin Sözleşmesi'nde STK'lar, "Hükümet Dışı Kuruluşlar" (Non-Governmental Organizations- NGO's) şeklinde yer almaktadır. Kavramın dünya genelinde kullanımı farklılık göstermektedir. ABD ve Japonya'da "Kar Amacı Gütmeyen Örgütler" (Non- Profit Organizations- NPO's) Avrupa ülkeleri ve diğer ülkelerde NGO şeklinde kullanılmaktadır (Yılmaz, 2020: 5).

STK'lar, kamuyla ilgili olmayan, kâr amacı gütmeyen, kanunlara aykırı hareket etmeyen, belirli bir amaç etrafında toplanan bireylerin ortak eylemlerinden oluşan bağımsız gönüllü birliklerdir (Demirci, 2014: 178). Halkın desteğini almada ve kamuoyu oluşumunda oldukça önemli rolleri bulunan STK'lar, kamu bilincinin gelişimine, demokratik katılımın sağlanmasına ve etkileşime olanak tanıyan örgütlü oluşumlardır. Ülke ekonomisine ve toplumsal yapıya göre farklılıklar gösteren bu tür STK'lar; içinde yer aldıkları toplumdan destek alarak toplumun iç ve dış problemlerine çözüm bulmak için oluşturulmuştur. Ayrıca STK'lar kitlelere ulaşmayı, bilinçlendirmeyi ve onları harekete geçirmeyi sağlayan oluşumlardır (Yavuz ve Kaynar, 2015: 184).

STK'ları kamu ve özel kuruluşlardan ayıran en önemli özellik gönüllülük esasına dayalı çalışmalarınıdır. STK'lara üye olmak ve aktif olarak faaliyetlerinde yer almak gönüllülük esasına dayanmakta ve özellikle de maddi bir beklentide bulunmamak gerekmektedir (Demirci M., 2014: 178). Halkın isteklerini devletlere iletmede örgütlü ve baskın bir yapıya sahip olan STK'lar, devlet faaliyetlerinin ve devletin verdiği kararların denetlenmesine olanak tanımaktadır. Ekonomi, sosyal, siyasal alanlarda karar ve uygulamalara doğrudan katılım sağlayabilen STK'lar, toplumsal yapıya dinamizm kazandırmaktadırlar (Aslan ve Kaya, 2016: 216).

STK denilince akla gelen kuruluşlar vakıf, dernek, sendika gibi gönüllü kuruluşlardır. STK'ların çalışma alanları ve örgütlenme şekilleri birbirinden farklılık gösterebilmektedir. STK'lar yerelde örgütlenebildikleri gibi, ulusal ve uluslararası

alanlarda da örgütlenmektedirler. STK'lar eğitim, çevre, sağlık, sosyal hizmetler, insan hakları gibi geniş bir alanda faaliyet gösteren kuruluşlardır (Aslan ve Kaya, 2016: 216).

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı tarafından hazırlanan “Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi”nin Türkiye Ülke Raporunda Türkiye’deki STK’lar; inanç temelli STK’lar, işçi sendikaları, savunuculuk yapan kuruluşlar, eğitim-geliştirme-araştırma yapan STK’lar, kâr amacı gütmeyen medya kuruluşları, kadın dayanışma grupları, öğrenci ve gençlik dernekleri, dezavantajlı grupların oluşturduğu kuruluşlar, meslek ve iş örgütleri, topluluk düzeyinde gruplar ve birlikler, ekonomik çıkara dayalı STK’lar, etnik-geleneksel-yerel birlikler-kuruluşlar, Çevre ile ilgilenen STK’lar, kültür ve sanat alanındaki STK’lar, sosyal içerikli ve eğlence ile ilgili STK’lar ve spor kulüpleri, hibe dağıtan vakıflar ve fon geliştirme organları, STK ağları-federasyonları-destek merkezleri ve toplumsal hareketler şeklinde sıralanmaktadır (TÜSEV, 2006: 15). Söz konusu STK’ların en etkili ve güçlü olanları iş adamları dernekleri, vakıf ve birlikler, sanayi ve ticaret odalarıdır (Talas, 2011: 396). Dernekler Dairesi Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 2021 verilerine göre Türkiye’de 121.999 aktif dernek bulunmaktadır. Ayrıca faaliyetlerine izin verilen yabancı STK sayısı ise 132’dir. Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı yapıldığında en fazla dernek sayısını %30.31 ile mesleki ve dayanışma dernekleri oluştururken; hak ve savunuculuk derneklerinin oranı %1,24’tür (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021). STK’ların temel gelir kaynaklarını üyelerinden gelen aylık aidatlar, ulusal ve uluslararası kuruluşların vermiş olduğu fonlar, insanların ve kurumların bağışları, kamu fonları ve ürün veya hizmet satışlarında elde edilen gelirler oluşturmaktadır (Demirci, 2020).

Kuruluş amaçlarına göre STK’lar genelde “hak temelli STK’lar” ve “inanç temelli STK’lar” şeklinde ikiye ayrılmıştır. Ancak STK’lar arasındaki bu ayrımın alanda, teoride belirtildiği kadar keskin değildir, ayrımın sadece kategorik olarak yapıldığı görülmektedir. Hak temelli yaklaşım insanların onurlu bir şekilde yaşamaları için gerekli olan bütün şartların asgari seviyede yerine getirilmesine odaklanmaktadır (Çiftçi, 2010: 18). Hak temelli yaklaşımı benimseyen STK’lar, çalışmalarını evrensel insan hakları hukuku ile temellendirmektedir. Bu tür STK’lar ayırım gözetmeksizin hakkaniyetli ve adaletli davranış ve insanlık onuruna saygıyı temel alarak hesap verebilirliği ve şeffaflığı ilke edinmektedir. Hakkını savundukları grupların katılımlarını sağlayarak katılımcı

yaklaşımları örgütsel yapılarına katmaya çalışmaktadırlar. Hak temelli STK'lar haklarını savdukları toplulukların sesi olurlar ve böylece bu grupların, kendi haklarını savunabilmeleri için taleplerini yerine getirmek zorunda olan sistemleri, mekanizmaları ve yapıları eleştirir veya değiştirirler (Sivil Düşün, 2017: 2). İnanç temelli STK'lar ise dini atıflarda bulunarak çalışmalarını yürüten ve sosyal sorumluluk alanında çalışmalarını yoğunlaştıran kuruluşlardır. Bunun yanı sıra inanç temelli STK'lar manevi destek verme konusunda da çalışmalar yürütmektedir. Bu STK'lar genel olarak yardım odaklıdır ve mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için çalışan kuruluşlar şeklinde hareket etmektedirler (Çiftçi, 2010: 15).

STK'lar arası işbirliğinin kurulmasında ve işleyişinde etkin olan unsurlardan birisi maddi ve maddi-olmayan kaynakların değiş-tokuşudur. Türkiye'deki ulusal STK'lar çoğunlukla üyelik aidatları ve bağışlarla ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Ancak üyelik aidatları genel olarak geç yatırılmakta ve bağışlar düzenli bir şekilde yapılamamaktadır. Bundan dolayı fon alışverişi, ulusal ve uluslararası STK'lar arasındaki işbirliğinde oldukça önemlidir. Bazı yabancı devletler kendi STK'larına fon sağlamaktadır. Örneğin Almanya Kalkınma Bakanlığı kendi STK'larına finansör olduğu gibi, yurtdışındaki bazı STK'lara da fon sağlamaktadır (Şahin ve Yıldız , 2009: 54).

STK'lar 1990'lardan itibaren hareket alanını genişleterek küresel alanda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu dönemdeki sivil toplum yapıları; Uluslararası Hükümet-dışı Örgütler (INGO), Hükümet-dışı Örgütler (NGO), STK'lar, küresel iletişim ağları, vb örgütlerden meydana gelerek küresel bir nitelik kazanmıştır (Yavuz ve Kaynar, 2015: 189).

Türkiye'de sivil toplum kavramının yaygınlaşması oldukça yenidir. 1996 yılında düzenlenen Habitat II Zirvesi ile birlikte önce İngilizce "Non Governmental Organizations" olan "Hükümet Dışı Kuruluşlar (HDK)" ve "Devlet Dışı Kuruluşlar (DDK)" gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca "Gönüllü Teşekküller" kavramı da ortaya atılmıştır. En son Sivil Toplum Kuruluşları-STK kavramı üzerinde uzlaşa sağlanmış ve resmi makamlar da STK kavramını benimsemiştir. STK kavramı ideolojik yelpazenin farklı kanatlarından tüm kesimler tarafından benimsenmiştir. Bu kapsamda meslek kuruluşları, sendikalar, dernekler, vakıflar, yerel inisiyatifler ve çeşitli kitlelerin temsilcileri tarafından kurulan kuruluşlar STK olarak isimlendirilmiştir. (Gümüş, 2004, 14-15).

Türkiye’de sivil toplum kavramı, STK’lar ile sınırlı tutulan bir kavram olarak görülmektedir. Emniyette kayıtlı bulunan tüm resmi kurumlar, “kuruluş” adı altında tanımlanmaktadır. Bu durum devletin, STK kavramını kendi sivil toplumuyla sınırlandırdığını göstermektedir. Emniyette kayıtlı olmayan dernek, sendika veya vakıf gibi oluşumlar sivil toplum olarak görülmemektedir. Bu nedenle dini cemaatler, tarikatlar, etnik oluşumlar, mezhep grupları ve arkadaşlık grupların, sosyal hareketler sivil toplum kapsamının dışında görülmektedir. Böylece sivil toplum kavramı devlet tarafından siyaset biliminde ve demokratik toplumlardaki anlamının dışına çıkartılarak resmi bir alanda tutulmuştur (Aslan, 2010: 2009).

3.3. Türkiye’de Sivil Toplum Bilincinin Gelişme Süreci

Türkiye’ye sivil toplum kavramının girişi, 1980 askeri darbesi sonrası süreçte gerçekleşmiş, askerlerin idareyi sivil otoriteye teslim etmesi sivil topluma geçiş olarak algılanmıştır. Bir diğer deyişle sivil toplum askerlerin egemen olmadığı toplumu tanımlamaktadır ki bu kavramın esas tanımına ters düşmektedir. Türkiye’de sivil topluma yüklenen ikinci anlam, sivil vatandaşların kurduğu sivil toplum örgütleri ile ifade edilmektedir. Sivil insanların kurduğu yasal örgütler ve dernekler sivil toplumu oluşturmaktadır. Bir üçüncü anlam -yanlış olarak anlaşılmaktadır ki- sivil toplumun burjuva toplumu olduğuna ilişkin tanımdır. Bu anlayışa göre burjuvaların kendi kültürlerini, dünya ve ekonomik görüşlerini egemen kılmaya çalıştıkları toplum sivil toplum olarak görülmüştür (Erdem, 1997: 208).

Bu başlık altında Türkiye’de sivil toplum bilincinin gelişim evreleri irdelenmektedir. İlk olarak 2000 yılına kadar gelen süreçte; sonra 2000 ile 2010 yılları arasında AB uyum sürecinde ve son olarak da 2011 sonrası Suriye mülteci kriziyle başlayıp günümüze kadar gelen süreçte sivil toplum bilinci ele alınmıştır.

3.3.1. 2000 Öncesi Türkiye’de Sivil Toplum Bilinci

Osmanlı İmparatorluğu’nda hem ekonomik hem de hukuki alanda otorite sahibi devletti ve dini kurallara göre dizayn edilen bir sistem bulunmaktaydı. Osmanlı

İmparatorluğu'nda tebânın mensup olduğu dini cemaat temeline dayanan Millet Sistemi söz konusuydu. Ayrıca; ulema dışında lonca ve ayan gibi toplumsal sınıflar bulunmaktaydı. Bu toplumsal sınıflar devletin merkezi örgütlenmesi sebebiyle idari açıdan devlete bağlı olmalarına rağmen sivil toplum açısından önemli örnekler olarak görülmektedir. Bu yapılanmalar devletin birer uzantısı olarak halkın eğitimi, idaresi ve vergilerin toplanması gibi faaliyetleri gerçekleştirmişlerdir. Bu durum ise sivil toplumun kendi kuralları ve değerleri üzerinden özerkliğini engellemiştir. Bu nedenle sivil toplumun 19. Yüzyıldan önceki dönemde devletle iç içe geçmiş yapılanmalar olduğu söylenebilir (Çaha, 1994: 79-99).

19. yüzyılda modernleşme süreciyle birlikte sivil toplum ile devlet ilişkisinde öncelik devlete verilmiş ve böylece genel iradeyi temsil eden sivil toplum unsurları önemini kaybetmiştir. Osmanlı döneminde sivil toplum yerine hukuki kaynaklara dayalı eşitlik ilkesiyle oluşan bir yapıya geçilmiştir. Böylelikle ulus-devlet olarak beliren kuşatıcı devlet anlayışı oluşmuştur (Çaha, 1994: 79-99).

Türkiye 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ulusal egemenlik ilkeleri kapsamında çağdaş bir devlet düzenine ilk adımını atmıştır. Halkın egemenliğine dayalı Cumhuriyet yönetimi, kısa bir zaman içinde siyasi, kültürel, hukuki, ekonomik ve sosyal alanda düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Ayrıca kuruluş sırasında da sivil toplumun rolü büyük olmuştur. Bu dönemde yapılan yerel ve milli kongrelerde, TBMM'nin açılışında bunu görmek mümkündür.

1924 Anayasası ile çok partili hayata geçiş denemeleri yaşanmış, Medeni Hukukun kabulü, halifeliğin kaldırılması, eğitim ve öğretim birliğinin sağlanması, Millet Mektepleri ve Halkevlerinin açılması gibi birçok düzenlemeyle toplumsal ve kültürel alanda ciddi atılımlar gerçekleştirilmiştir. Öte yandan sivil toplumun temelini teşkil edecek, cumhuriyet ilkelerine dayalı demokratik ve çağdaş bir toplum ideali benimsemekle birlikte bu yaklaşımlar ve uygulamalar dönemin koşulları gereği tam olarak hayata geçirilememiştir. Oluşturulan kurumlar devletin kurumları olarak kalmış ve çok partili hayata geçiş süreci de ertelenmek zorunda kalmıştır (Aslan ve Kaya, 2016: 218).

Çok partili hayatın başladığı 1950’li yıllarda sivil toplumu da içine alan temsil sisteminde değişiklik olmaya başlamıştır. Sivil toplum alanı genişlemiş ve sosyal ve siyasi alanda birçok sivil toplum kuruluşu faaliyet göstermeye başlamıştır. Ancak demokratik kültürün içselleştirilmemiş olması aynı zamanda bu yeni ortaya çıkan kuruluşların etkinliklerini de sınırlandıran bir sonuç doğurmuştur. Bu nedenle bu dönemde elitist çizgiden uzaklaşarak toplumsal sorunlar ile ilgilenmeye başlayan STK’lar iktidarla sorun yaşamamak için siyasetin dışında kalmayı tercih etmiştir. Bu durum ise STK’ların temsil kapasitesinin yetersiz kalmasına neden olmuştur (Gümüş, 2004: 3).

Çok partili hayata geçince, gelenekçi-liberal kanadın temsilcisi Demokrat Parti (DP) sivil, özgürleştirici söylemlerle iktidara gelmiş olsa da, zamanla baskıcı bir politika izlemiştir. DP iktidarı döneminde basın ve muhalefete sansür uygulanması sivil-siyasal örgütlenmelere ve demokratik katılıma büyük zararlar vermiş ve 27 Mayıs askeri müdahalesini getirmiştir. 1961 Anayasa ile sosyal refah devleti ilkesi benimsenmiş ve sivil yönetime geçişin siyasal-hukuksal çerçevesi düzenlenmiştir. 1961 Anayasası, demokratik hukuk çerçevesi yaratmış ve böylece sivil toplumun önünü açmıştır. 1960’lardan başlayarak katılımcı ve çoğulcu bir demokrasi kültürü oluşmuştur. Bu dönemde toplumda yurttaşlar değişik sivil ya da siyasal örgütlenmelerde yoğun bir şekilde yer alarak etkin katılım göstermişlerdir. 1960 yılında 18 bin 958 olan dernek sayısı, 1970 yılında 42 bin 170’e yükselmiştir. Ayrıca 1960 yılında 282 bin 962 olan sendikalı işçi sayısı 1971 yılında 1 milyon 200 bine çıkmıştır (Aslan ve Kaya, 2016: 219).

1960 darbesinden sonra Türkiye görece olarak çoğulcu ve adil ve serbest seçimle iktidara gelen ve değişen hükümetlerle yönetilen bir ülke olmuştur (Aslan ve Kaya, 2016: 219). 1960 sonrası çok partili hayatın yaşanmasıyla birlikte ekonomide özel sektörün büyümesiyle sivil toplum tekrar aktif hale gelmiştir. Bu dönemde etkili olan STK’lar “Demokratik Kitle Örgütü” olarak adlandırılan meslek kuruluşları, öğrenci temsilcilikleri, sendikalar, kadın ve gençlik dernekleri şeklinde belirmektedir (Gümüş, 2004: 4-9).

1970’li yıllarda sosyal faaliyetler alanında yapılanan öğrenci ve gençlik derneklerinin performansları STK’ların alanını genişletmiştir. Uluslararası gündemi takip eden bu öğrenci derneklerinin ortaya koyduğu performans, mimarlar odası başta olmak üzere birçok meslek odasını da etkilemiştir. (Gümüş, 2004: 4-9).

12 Eylül 1980 darbesinden sonra yapılan 1982 Anayasası ile sendikalara ve derneklere siyaset yasağı getirilmiş, toplu sözleşme ve grev hakkı konusunda sınırlamalara gidilmiş ve siyasi partiler kapatılmıştır. Memurlara sendikadan sonra dernek kurmak da yasaklanmıştır. Bu dönemde ayrıca özerk kurumlar yürütmeye bağlı hale getirilmiş, sendikaların mal varlıklarına el konulmuş ve derneklerin sesi cılızlaştırılmıştır. Böylece iktidarın ekonomik ve sosyal politikalarına karşı çıkacak unsurlar bertaraf edilmiştir. Siyasal katılımın engellendiği bu süreç siyasal katılımı sadece oy verme eylemine dönüştürmüştür. Siyaset alandaki bu boşluk, etnik ve dinsel temelli yapılarla doldurulmuştur. Böylece sivil toplumun çoğunluğu, etnik ya da dini kimlik ile siyaseti alanında yer almıştır. Böylece çıkar ilişkilerine dayalı siyaset anlayışı toplumsal yozlaşmaya yol açmıştır (Aslan ve Kaya, 2016: 219).

1980’li yılların sonlarına doğru toplum üzerindeki bu merkezîyetçi, otoriter devlet yapısı azalarak siyasal katılım alanı tekrar hareketlenmeye başlamış ve önemli bir siyasal katılım aracı olan STK’lar öne çıkmıştır. Küreselleşme süreci insanların sosyal ve kültürel açıdan yakınlaşmasını doğurmuş, sivil toplum alanında faaliyetlerin ve işbirliklerinin artmasını beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler hem dünyada hem de Türkiye’de gönüllülük esasına dayalı olan ve insanların taleplerinin yönetime iletilmesinde etkili bir araç olan STK’ların önemini arttırmıştır. Böylece STK’lar yerel, ulusal ve uluslararası alanda demokrasinin unsurlarından biri olmuş ve sayılarında ve etkinliklerinde ciddi bir artış yaşanmıştır (Talas, 2011: 398).

Türkiye’de sivil toplum kavramına olan ilgi 1990’lı yıllardan itibaren giderek artış göstermiştir. 1992 ‘de yapılan Rio Çevre ve Kalkınma Zirvesi ile STK’lar devlet yönetimleri tarafından kabul görmüş ve ön plana çıkmışlardır. Ancak bu zirve Türkiye açısından pek etkili olmamıştır. 1994’te bazı STK üyeleri bir araya gelerek bir “Ev Sahibi Komitesi” kurmuş ve bu komite STK’lar arasındaki iletişimde büyük bir rol oynamıştır.

1996 yılının Mayıs ayında Tarih Vakfı ve BM Kalkınma Programı’nın işbirliği ile 1996 yılının Haziran ayında İstanbul’da düzenlenen Habitat II konferansına hazırlık yapmak amacıyla “Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Merkezi” kurulmuştur. Habitat II Konferansı’nda “ortaklık” kavramı öne çıkmış ve bu STK’lar tarafından benimsenmiştir.

Habitat II Konferansı Türkiye'deki STK'lar açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Böylece hem yerel hem de merkezi yönetimde STK'lar kamusal alanda karşılık bulmuştur. (Gümüş, 2004: 14-15). Habitat II Konferansı'nın Türkiye'de yapılması Türkiye'den yüzlerce STK'nın küresel alanda sivil toplum hareketine katılmasına neden olmuştur.

17 Ağustos 1999 Marmara depreminde 20 binden fazla insan hayatını kaybetmiş ve bölge çok büyük bir yıkıma uğramıştır. Bu doğal afette STK'lar halktan ciddi destek görmüş yapılan bağışları mağdur olanlara kanalize eden etkin kuruluşlar olarak öne çıkmışlardır. Bu doğal afet ile birlikte acil toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında STK'ların devletten daha etkin olduğu görülmüştür (İçduygu, ve diğerleri, 2006: 14).

3.3.2. Türkiye-AB Uyum Süreci ve Sivil Toplum Bilincinin Gelişimine Etkisi

AB, aday ülkeler için üyeliğin sağlanmasında ön koşul olarak Kopenhag Kriterleri'ne uyum kapsamında siyasi demokratikleşmeye ve bununla ilgili olarak sivil toplumun gelişmesine oldukça önem vermektedir. Siyasi kriterler içerisinde oldukça önemli bir yeri olan örgütlenme özgürlüğü, her alanda çalışan STK'lara devletin en az seviyede müdahalesini gerektirmektedir (Tutar vd., 2012: 448).

Türkiye için 2000'li yılların başında en önemli tarihi gelişme Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin ilerlemesidir. 1999 Helsinki Zirvesiyle Türkiye'nin adaylığı kabul edilmiş ve 2002 Kopenhag Zirvesi'nde müzakerelerin başlaması için şartlı tarih verilmiştir.

AB'nin Kopenhag siyasi kriterlerinde devlet ve toplum arasında demokratikleşme adımlarının atılması ve hayata geçirilmesi yer almıştır. Kopenhag siyasi kriterlerinde; devlet düzeninde demokratikleşmenin sağlanması, azınlıklar da dahil olmak üzere hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması koşulları yer almıştır. Böylece Türk Hükümeti çeşitli yapısal ve hukuki değişikliklere gitmiştir. 2004 yılında hükümetin yaptığı demokratik reformlar AB-Türkiye ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuştur. AB, 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik için müzakereleri başlatmıştır. Bu karar devlet ve sivil toplum ilişkisine olumlu katkılar sunmuştur. 6 Ekim 2004 AB İlerleme Raporunda sivil toplumun, demokratikleşme süreci içerisinde Türkiye'nin Avrupa'ya entegrasyonunda ana aktör olduğu belirtilmiştir. 2002 ve 2004 İlerleme Raporları'nda; STK'ların öneminin arttığı,

sivil toplumun alanını genişlediği ve demokratikleşme sürecinde büyük rolü olduğu belirtilmiştir.

Haziran 2005 tarihinde sunulan ilerleme raporunda sivil toplum diyalogu ön plana çıkartılmıştır. Amacın müzakere sürecinde AB üyeleri ile aday ülke arasındaki genişleme diyalogunda STK'ların desteğini almak olduğu belirtilmiştir. AB ve aday ülkeler arasındaki iletişime STK'ların ne şekilde katkı sunabileceği sorusu yöneltilmiştir. Bu süreçte uzun vadede hem AB hem de aday ülkelerdeki STK'ların güçlendirilmesi ve desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Raporda, STK'lara kadın hakları ve fırsat eşitliği konusunda 2006 yılı için 40 milyon civarında fon sağlanacağı belirtilmiştir. Raporda, 2004 yılında yürürlüğe giren Dernekler Kanunu'nun, devlet müdahalesi olasılığına karşı önemli olduğu vurgulanmıştır. Hem 2004 hem de 2005 ilerleme raporlarında, derneklerle ilgili yapılan düzenlemeler genel itibariyle yeterli görülmüştür (Keyman, 2006). AB uyum sürecinde Türkiye'de sivil toplum bilincinin gelişiminde önemli adımlar kat edilmiştir.

3.3.3. 2011 Suriye Krizi Sonrası STK'ların Rolü

Türkiye, Suriyeli mülteciler konusunda dış yardımlara kapalı bir politika izlemiştir. 2012 yılına kadar izlediği bu politikanın en önemli nedenlerinden birisi yardım ve koruma ile ilgili faaliyet yürüten uluslararası ve yerel STK'ların işbirliğinden uzak durmak istemesiydi. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 35. Maddesi'nde özel denetleme ve işbirliği yükümlülüğü verilen UNHCR gibi bir örgüt bile kamplara alınmamıştır. 2012'de UNHCR'nin ve zamanla diğer BM örgütlerinin, sınırlı bir şekilde kamplara girmelerine izin verilmiştir. 2014 yılına gelinceye kadar UNHCR'in kamplara yönelik faaliyetleri teknik destek ve gönüllü geri dönüş mülakatlarını izlemekle sınırlı kalmaktaydı. Uluslararası devlet kurumlarına kapalı olan kamptaki yardım çalışmaları, ulusal ve uluslararası STK'lara da kapalı tutulmuştur. Buradaki yardım faaliyetleri Türk Kızılayı ve AFAD'ın koordinatörlüğünde yürütülmüştür. İnsani Yardım Vakfı (IHH) topladığı yardım malzemelerini kamp girişlerinde AFAD yetkililerine aktararak kamplardaki mültecilere yardım faaliyetinde bulunan ilk Türk STK olmuştur.

2013 yılının ikinci yarısının başında şehirlerde yaşayan Suriyeli mülteci sayısı kamp nüfusunu üç katına yaklaşmıştır. 2013 yılı sonunda kamplarda yaşayan kişi sayısı

210 bin iken; şehirlerde yaşayan Suriyeli mülteci sayısı 500 bini geçmiştir (Çorabatır ve Hassa, 2013: 3-4).

Türkiye göçün yerel yönetimleri üzerindeki etkilerini Suriyeli mültecilerden sonrası deneyimlemiştir. Göçün ilk zamanlarında sınırdaki kamplarda bulunan Suriyeliler zamanla başta sınır illeri olmak üzere ülkenin her tarafına ikinci bir göçü başlatmıştır (Akman, 2018: 456).

Yerel yönetimlerin erişemediği veya erişmekte güçlük çektiği bölgelerde STK'lar sahada birebir faaliyet yürüterek kentlerde yaşayan mültecilere önemli ölçüde destek sağlamıştır. Böylelikle göç yönetimi sürecinde STK'larla işbirliğinin faydalı olacağı görülmüştür. Nitekim 2013 yılında imzalanan YUKK'un 96. Maddesinin "Yabancılar ve Uluslararası Korumaya İlişkin Ortak Hükümler" başlıklı dördüncü bölümünde sosyal uyum ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümlerde; sosyal uyumun sağlanması konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarıyla uyum faaliyetlerinin planlanması yer almaktadır (YUKK, 2013).

Bu kapsamda, kamuya ait ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel alanda iletişimin sağlanması ve temel sağlık hizmetlerinden faydalanma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinliklerine katılma imkânı verilmiştir. Genel olarak yabancıların, ülkenin politik yapısı, dili, hukukî sistemi, kültürü, tarihi, hak ve yükümlülüklerle ilgili eğitimlerin temel düzeyde verildiği kurslara katılımlarının sağlanabileceği belirtilmiştir.

Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal uyumlarının sağlanması konusunda STK'lar çalışmalarını sürdürmektedir. 2021 tarihine kadar Suriyeliler ile ilgili 48 ulusal ve 17 uluslararası STK çalışmalar yapmıştır. Bu STK'ların çalışmaları genel olarak; ekonomi ve istihdam, sağlık, eğitim, Suriyeli kadınlar ve sosyal hizmetler alanında olmuştur (Karasu, 2021: 45). Türkiye'de mülteciler konusunda faaliyet gösteren STK'lar dışında uluslararası resmi kuruluşlardan BMMYK, IOM, Uluslararası Göç Geliştirme Merkezi (ICMPD), Dünya Bankası (WB) ve özellikle de GIZ (Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu) önemli katkılar sunmaktadır. Türkiye'de mülteciler için faaliyet gösteren bu

kuruluşlar gençlere yeni istihdam alanı oluşturmuş ve 50 bine yakın kişiye iş imkânı sunmuştur (Erdoğan, 2019: 15).

Ekonomik nedenlerden dolayı barınma ve beslenme sorunu yaşayan mültecilere STK'lar yardım etmektedir. Bu kuruluşlar önce barınma ve beslenme sorunu olan mültecileri tespit etmekte ve bu kişilere yardım götürmektedir. STK'ların bu insanların sağlık alanında yaşadıkları sorunları gidermek amacıyla da çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. STK'lar hükümetin sağlık alanındaki ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığı durumlarda devreye girmektedirler. Bu konuda AFAD'ın 18 Ocak 2013 tarihli 2013/1 sayılı ve "Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri "konulu genelgesinde sadece belirtilen 11 ilde kayıtlı Suriyelilerin tedavi, ilaç ve protez giderleri buldukları ilin valiliğince karşılanmaktadır. Sağlık desteğinin 11 ille sınırlandırılması nedeniyle diğer illerdeki Suriyelilere sağlık alanında STK'lar maddi destek sağlamışlardır. Sağlık hizmetlerinin yetersiz oluşunun toplumsal uyumun gerçekleşmesinde büyük bir engel olması nedeniyle STK'ların bu faaliyetleri oldukça önemlidir.

Mültecilerin bir şekilde korunabilmeleri için sosyal, ekonomik ve hukuki alanlarda birçok sorunun çözülmesi gerekmektedir. STK'lar da, bu kapsamdaki sorunların çözümü için etkin hizmet vermeye ve onları korumaya çalışmaktadırlar. Bu kişilerin STK'lara kolay bir şekilde erişebilmesi ve STK'lara daha fazla güveninin olması bu kuruluşları koruma konusunda farklı bir platforma taşımaktadır. STK'lar mültecilerin korunmasında son zamanlarda önemli bir rol oynamıştır. Mülteciler genel olarak devletlerin koruması altındadır. Ancak devletler ülkelerindeki her bir sığınmacıya eşit derecede koruma hakkı sağlayamamaktadırlar. Bu boşluğu dolduran en önemli yapılar STK'lardır. STK'lar devletlerin yetişemediği alanlarda bu tür sorunlara çözüm sunmakta ve ayrıca bu kişilerin insanca yaşama hakkını elde edebilmeleri için çalışmaktadırlar (Apak,2015:276-277).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL UYUM SÜRECİNDE SULTANBEYLİ İLÇESİ'NDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

Suriyeli mültecilerin toplumsal uyumunun sağlanmasına yönelik Sultanbeyli ilçesinde faaliyetleriyle öne çıkan aktörlerle yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda başta Sultanbeyli Belediyesi olmak üzere, belediye çalışanları tarafından kurulan Sultanbeyli Mülteciler Derneği, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC) ve Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) ile mülakatlar gerçekleştirilmiş ve analiz edilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak Sultanbeyli ilçesi ve ilçenin demografik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci olarak kurum temsilcileri ile gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen veriler dört başlıkta analiz edilmiştir. Analiz kapsamında ilk olarak Sultanbeyli'deki STK'ların ve fon sağlayıcı kuruluşların ihtiyaç tespiti sorunsalına yer verilmiştir. Sultanbeyli'deki sosyal uyum sürecinde STK'lar arası ve kurumlar arası işbirliğinin rolü ele alınmış, sürdürülebilirliğin sosyal uyum ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Son olarak STK'ların ve Uluslararası Kuruluşların Yerel Yönetimlere ve sosyal uyum sürecine katkıları detaylandırılmıştır.

4.1. Sultanbeyli İlçesi Hakkında

Tarihi çok eski dönemlere dayanan Sultanbeyli ilçesi, Bizans İmparatorluğu döneminde, Tekfurluk yani mülki idare merkezi olan bölge içerisinde yer almaktaydı. Tarihi Aydos Kalesi'nin yer aldığı Sultanbeyli bölgesi antik dönemde ve daha sonraki dönemde kavimler yolu üzerinde önemli bir ara istasyon görevi görmekteydi. İstanbul ile Anadolu'yu birbirine bağlayan yol üzerinde yer alması nedeniyle Türk orduları tarafından öncelikli olarak fethedilmesi gereken önemli bir konumda görülmüştür. Sultanbeyli 1328'de Orhan Gazi döneminde fethedilmiştir (Sultanbeyli Belediyesi, 2021).

1945 yılına gelindiğinde dönemin hükümeti, orada 7 bin 500 dönümlük bir araziyi istimlak edip Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin bir bölümünü oraya yerleştirmiştir. Bölge

nüfusunun artmasıyla 1957’de bölge köy statüsüne kavuşmuştur (Süleymanov, 2016:15) 1985-1987 yılları arasında yapılaşmanın hızlanmasıyla Sultanbeyli bugünkü haline gelmiştir (Sultanbeyli Belediyesi, 2021). 1985’te Sultanbeyli’nin nüfusu 3 bin 600 iken; 1990 yılında yapılan genel nüfus sayımında nüfusu 82 bin 289’a yükselmiştir. 31 Aralık 1987 tarihinde Sultanbeyli köyünde belediye kurulması kararı alınmıştır. Ancak ilk belediye seçimleri 26 Aralık 1989 yılında yapılabilmıştır. 1992 yılında çıkan 3806 sayılı kanun ile Sultanbeyli ilçe haline getirilmiştir. 15 mahalleden oluşan ilçenin yüz ölçümü 29.1 km²’dir (Sultanbeyli Belediyesi, 2021). Yeni bir yerleşim bölgesi olduğu için hızlı bir göç ve nüfus artışı yaşanan ilçede 1997 yılında yapılan genel nüfus sayımında ilçe nüfusu 144 bin 869’a ulaşmıştır. 2000 yılına gelindiğinde nüfus sayısı 175 bin 771’e yükselmiştir. 1990-2000 yılları arasında Türkiye’de en fazla artış gösteren ilçe %75.8 ile Sultanbeyli olmuştur (Sultanbeyli MEB, 2018).

Sultanbeyli ilçesi 81 ilden ve birçok ülkeden göç alan bir ilçedir. Genelde göç aldığı ülkeler; Filistin, Çeçenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Afganistan, Bulgaristan ve Suriye’dir. Kısa sürede nüfusu en hızlı şekilde artan yerleşim yeri olarak Guinness Rekorlar Kitabı’na geçmiştir. Ancak ilçe nüfusu hızla artarken sosyo-ekonomik alanda gelişim yaşanmamıştır. Sultanbeyli bölgesine göç edenler genelde terörden kaçan, akrabalarıyla birlikte olmak isteyen ve ucuz arsa alıp gecekondular inşa eden kültür ve gelir seviyesi düşük insanlardan oluşmaktadır. İmar planı olmadığı için gelişmiş güzel yapılan yerleşim yerleri şehrin görünümünü bozmuştur. Sultanbeyli Belediyesi 2005’te yaptığı çalışmayla daha önce kaba inşaatı yapılmış ve sahipsiz yapıların yıkım kararını meclisten çıkararak yıkımları gerçekleştirmiştir (Karakuş, 2006).

Sultanbeyli ilçesine yapılan göçlerde bölgeye ilk yerleşen Trabzonlu, Erzurumlu ve Gümüşhaneli göçmenlerin ilçede idari yönden bir ağırlıkları bulunmaktadır. Sultanbeyli belediyesi ilk defa 1989 yılında yerel seçimlere katılmaya hak kazanmış ve seçimi ve bir sonraki seçimi Refah Partisinden bir göçmen ve bir din adamı olan Ali Nabi Koçak kazanmıştır (Şahin, 2019: 55).

Bölgeye daha geç gelen Kürtlerin sosyo-ekonomik düzeyi ilk gelen göçmenlere göre daha düşük seviyede olmuştur. Buraya göç edenler farklı bölgelerden gelmelerine rağmen aralarında ciddi bir çatışma olmamıştır. Bunun nedeni bölgeye gelenler arasında

bir kısmının hemşerilik bağının olması ve Sultanbeyli’de dinin, ortak ve birleştirici bir öge olarak öne çıkmasıdır (Şahin, 2019: 56). 15 Mart 2011’de Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle binlerce Suriyeli kitleler halinde Türkiye’ye sığınmış ve bir kısım Suriyeli Sultanbeyli’ye göç etmiştir (Türk, 2016: 145).

2020 yılı TÜİK verilerine göre İstanbul’un toplam nüfusu 15 milyon 62 bin 452 iken; Sultanbeyli ilçesinin nüfusu bu sayının 343 bin 318’ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2021).

4.2. Sultanbeyli’deki Suriyeliler

Uzun yıllar iç göçlere ev sahipliği yapan Sultanbeyli ilçesi 2013 yılından itibaren dış göçlere de ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Suriye’deki iç savaştan kitleler halinde kaçıp gelen insanlar sadece sınırdaki kamplarda yerleşmemiş, aynı zamanda Türkiye’nin birçok şehrine de dağılmışlardır. Bu şehirlerin başında gelen İstanbul, en fazla Suriyeliye ev sahibi yapmaktadır. (Balım, 2018: 39). Kasım 2021 verilerine göre İstanbul’da ikamet izni olan Suriyeli nüfusu 644 bin 726’dır. Ayrıca Geçici Koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 533 bin 25; mülteci/ şartlı mülteci statülerine sahip kişi sayısı ise 2 bin 406’dır. İstanbul’da bütün hukuki statülerde toplam 1 milyon 182 bin 157 yabancı yaşamaktadır. Türkiye genelinde ise toplamda 5 milyon 276 bin 471 yabancı yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021).

Sultanbeyli’de Suriyeliler dahil olmak üzere farklı dinlere mensup birçok kişi yaşamaktadır. İlçede tekstil ve inşaat sektörü oldukça gelişmiştir. Sultanbeyli’de yaşayan Suriyeli sığınmacılar 15 mahallede kirada oturmaktadırlar. İlçedeki Suriyelilerin büyük bir kısmının Suriye Halep’in merkezinden geldiği görülmektedir.

İlçedeki Suriyeliler geçimlerini değişik meslek guruplarından esnafların yanında çalışarak, sanayide kalifiye eleman olarak, gıda sektöründe kendilerinin işlettiği işyerlerinde çalışarak ya da işportacılık yaparak sağlamaktadırlar. Çoğunlukla başta tekstil olmak üzere, inşaat, oto sanayi ve ilaç sektörlerinde çalışmaktadırlar. Sayıları az olmakla beraber bu mahallelerde parfümeri, bakkal, lokanta gibi kendi işyerlerini açan Suriyeliler de bulunmaktadır. Diğer taraftan bu ilçede yaşayan Suriyelilerin çok az bir kesiminin

herhangi bir geliri bulunmamakta ve STK'lardan gelen yardımlarla geçimlerini sağlamaktadırlar. Sultanbeyli'deki Suriyelilerin büyük bir kısmının Suriye'den doğrudan Sultanbeyli'ye geldiği görülmektedir. Sultanbeyli'ye gelen Suriyelilerin burayı seçmelerinin sebepleri arasında öne çıkanlar; akrabalarının bu bölgede yaşıyor olması, tavsiye üzerine bu bölgeye yönlendiriliyor olmaları ve iş buldukları yerin Sultanbeyli olması şeklinde sıralanabilir (Süleymanov, 2016: 15).

Sultanbeyli'de Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası STK'lar bulunmaktadır. Sultanbeyli'de 2011 yılından itibaren mültecilere yönelik birçok ulusal ve uluslararası STK faaliyet göstermiştir.

4.3. Sultanbeyli'de Faaliyet Gösteren Kurum ve Kuruluşların Sosyal Uyum Kapsamında Etkinliklerinin Değerlendirilmesi

Bu başlık altında yukarıda sözü geçen Sultanbeyli Belediyesi, Sultanbeyli Mülteciler Derneği, IBC ve GIZ ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen veriler aşağıdaki başlıklar altında analiz edilmiştir. Sultanbeyli Belediyesi; ilçe sınırlarında yaşayan Suriyelilere yönelik çalışmalarını genişletmesi, sahanın ihtiyaçlarını tespit etmede koordineli hareket etmesi, çalışanları tarafından Sultanbeyli Mülteciler Derneği'ni kurması ve hem Mülteciler Derneği hem de bölgedeki diğer STK ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği halinde sosyal uyumu güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapması nedeniyle önemli bir yerel aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nin belediye çalışanları tarafından kuruluşundan itibaren bölgede Suriyelilere yönelik koruma, barınma ve sosyal uyuma yönelik önemli faaliyetler yaptığı ve kurumsallaşma yolunda önemli adımlar attığı görülmektedir. Uluslararası bir kuruluş olan IBC'nin Sultanbeyli'de toplum merkezi kapsamında 2021 yılına kadar bölgedeki diğer kurumlarla işbirliği halinde sosyal uyumu güçlendiren önemli çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. GIZ'in bölgede bu kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gittiği, Sultanbeyli'de partner STK'lar üzerinden varlığını günümüze kadar devam ettiren uluslararası bir kuruluş olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu sebeplerle bu çalışmada bu kurum ve kuruluşlar ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilerek çalışmanın zenginleştirilmesi hedeflenmiştir.

4.3.1. Sultanbeyli'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Fon Sağlayıcı Kuruluşların İhtiyaç Tespiti Sorunsalı

Sultanbeyli Belediyesi, Mülteciler Derneği, IBC ve GIZ ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlarda Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyelilerin en temel ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçları tespit etme ve gidermede STK'ların ve Sultanbeyli Belediyesi'nin çalışmalarına dair bilgiler edinilmiştir. Bu ihtiyaçlara ilişkin mülakat yapılan kurumların çözüm geliştirdiği ve faaliyet yürüttüğü görülmüştür.

STK'ların ihtiyaç analizi süreçleri: STK'lar bir projeye başlamadan önce ihtiyaç analizi çalışmaları yapmaktadır. İhtiyaç analizleri belirli ihtiyaçları olanlar da dahil olmak üzere her yaşta çeşitli kadın, erkek, kız ve erkek çocuklarının ihtiyaçları, koşulları ve kapasiteleri ile ilgili bilgilerin sistematik olarak toplanmasını ve analiz edilmesini içermektedir. Hedef gruptan ilgili kişilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilmektedir. İhtiyaç analizleri, ister ani bir krize yanıt bağlamında isterse uzun süreli bir kriz sırasında devam eden bir planlama çabası bağlamında olsun, belirli bir durumu ve ilgili toplulukların karşılaştığı koşulları daha iyi anlama ihtiyacına yönelik yapılmaktadır (UNHCR, 2017: 11).

Türkiye'de de STK'ların, sahadaki ihtiyaçları analiz ederek saha odaklı bakış açısıyla projeler geliştirdiği görülmektedir. Ancak zaman zaman fon sağlayıcı kuruluşların kendi belirledikleri konularda proje geliştirilmesini istemeleri sebebiyle STK'lar sahanın gerçeklikleri ile fonlayıcı kuruluşun talepleri arasında sıkışabilmektedir. (IGAM, 2019).

Sahanın ihtiyaçlarının tespitinde yerel dinamiklerin önemi yapılan mülakatlarda da özellikle vurgulanan bir konu olmuştur.

'Sultanbeyli'deki bebeklerin vitaminlerinin yetersiz olduğunu ve bebek bakımlarının eksik olduğunu düşünebilirsiniz. Bununla ilgili bir çalışmanız var mı? Araştırmanız var mı? Dolayısıyla bunu doğru gerekçelendirdiğiniz zaman belki gıda paketi, bir bebek paketi programını alabilirsiniz. İşte ihtiyaç analizi ile temellendirdiğiniz zaman fon sağlayıcı kuruluş esnekliğe gider genelde. İhtiyaç analizi çok önemli' (IBC).

Sultanbeyli’de faaliyet gösteren STK’larla gerçekleştirilen mülakatlarda, proje öncesi dönemde, proje süresince ve proje sonunda ihtiyaç analizleri ve etki ölçüm çalışmaları yapan bu STK’ların buradaki verilerden faydalanarak mevcut ihtiyaçları gidermek için yeni projeler yazdığı görülmüştür. Fon sağlayıcı kuruluşlarının fonlama kriterleri arasında bazen proje konusunun da spesifikleştirildiği, fon sağlayıcı kuruluşun çalışma alanına göre değişiklik gösterdiği öne çıkmıştır. Mülakatlarda proje ilanlarının ve duyurularının sıkı takip edilmesi ve yazılan projenin konusuna uygun fon sağlayıcı kuruluşla iletişime geçilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Öte yandan kuruluşların hali hazırda işbirliği yapılan fon sağlayıcı kuruluşlar ile gerçekleştirdiği fon talebi süreçlerinde, proje konusunu ihtiyaç analizleri ile temellendirilerek fonlayıcı kuruluşun esnekliğe ikna edilmesi yönünde ilerledikleri görülmüştür. Böylelikle yapılan ihtiyaç analizi çalışmaları ile projeler üreten STK’ların bölgedeki ihtiyaçlara çözüm bulmaya çalıştığı gözlemlenmiştir.

Sultanbeyli ilçesinde tespit edilen ihtiyaçlar ve STK’ların bu ihtiyaçlara yönelik çalışmaları: Mülakatlardan elde edilen bilgiler ışığında Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyeli mültecilerin öne çıkan ihtiyaçlarına bakıldığında; Türkiye’deki diğer bölgelerde de görüldüğü gibi öncelikli olarak insani yardım eksikliği, koruma, barınma faaliyetlerine olan ihtiyaç, istihdam problemi ve diğer temel ihtiyaçlar karşımıza çıkmaktadır. Özellikle pandemi dönemiyle birlikte göçün ilk yıllarında olduğu gibi temel ve öncelikli ihtiyaçların arttığı gözlemlenmiştir. İkincil problem olarak dil yetersizliğinden kaynaklı yerel topluma entegre olamama problemi karşımıza çıkmıştır. Bütün bunlara ek olarak Türkiye’deki ekonomik sıkıntılar, medyanın çoğu zaman kullandığı ayrımcı dil, Suriyeliler konusunun siyasi bir zemine taşınması vb. sebeplerin yanı sıra STK’lar tarafından düzenlenen yardım faaliyetlerinin Suriyelilere yönelik yapılması nedeniyle yerel halkın tepkisiyle zaman zaman karşılaşılabilirdiği görülmüştür.

IBC ve Mülteciler Derneği’nin Sultanbeyli ilçesindeki Suriyelilerin koruma, barınma vb. temel ihtiyaçlara erişim konusunda zorluk yaşamaları sebebiyle bu alanlarda çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir. Hukuki danışmanlık, psikolojik danışmanlık, sağlık danışmanlığı, eğitim danışmanlığı gibi danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra temel ihtiyaçlara erişim konusunda ilçedeki Suriyelilerin desteklendiği görülmüştür. Bu

kapsamda hassasiyet ve risk analizlerinin yapıldığı ve vaka süreçlerinin ilerletilmiş olduğu vurgulanmıştır. Mülteciler Derneği'nin Kadın Konukevi'nde duygusal, psikolojik, ekonomik ya da fiziksel şiddete uğrayan, maddi bir geliri olmayan ve barınma ihtiyacı bulunan mülteci kadınların geçici olarak barınabilmesine imkân tanınması hassas grupların temel ihtiyaçlarına yönelik çözüm oluşturma noktasında iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmıştır.

Yukarı da bahsedilen temel ihtiyaçlara ilişkin STK temsilcileri ile yapılan mülakatlardan elde edilen çıktılar somutlaştıracak olursak; Mülteciler Derneği'nin Sultanbeyli sahasında dikkat çektiği en önemli konulardan birisi istihdam sorunu olmuştur. Suriye'den gelerek Sultanbeyli ilçesine yerleşen kişilerin kendi dillerinde dahi okuma yazma bilmiyor olmasının, genel olarak eğitim seviyelerinin ortanın biraz daha altında olmasının, yaş oranlarının yüksek olması ve nitelikli işçi olmamasının istihdam noktasında ciddi sıkıntılar yarattığı görülmüştür. İlaveten yeni bir dil öğrenmede yaşanan zorlukların da bu süreci uzattığı görülmüştür.

Mülteciler Derneği'nin UNHCR tarafından desteklenen Kariyer Merkezi projesi ile Suriyelilerin karşılaştığı bu istihdam ihtiyacına yönelik faaliyet yürüttüğü görülmüştür. Kariyer Merkezi projesi kapsamında çift yönlü bir destek sağlanmaktadır. İlk olarak çalışmak isteyen mültecilerin yerel firmalarda çalışabilmeleri için ücretsiz danışmanlık desteği sağlanmaktadır. İkinci olarak da mülteci çalıştırmak isteyen yerel firmalara hem prosedür konusunda bilgi ve danışmanlık desteği verdiği hem de yerel firmaların personel ihtiyacına yönelik danışmanlık biriminin tespit ettiği iş arayan Suriyeliler ile yerel firmaları Kariyer Merkezi'nde buluşturduğu görülmüştür. Aynı zamanda esnaf olan Suriyeli mülteciler için de çalışma yapılmaktadır. Bu esnafların ruhsat çıkarmasına yönelik ilgili prosedürler konusunda danışmanlık desteği verildiği ve sürecin bizzat takip edildiği görülmüştür. Böylelikle Mülteciler Derneği'nin Suriyeli mültecileri istihdama hızlıca kazandırarak istihdam sorununa çözüm üretmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. (Mülteciler Derneği, 2020).

Yapılan mülakatlarda, hayatlarını idame ettirmek için çalışmak zorunda olan Suriyelilerin çalışma izni başvurularının kısa sürede sonuçlanmıyor olduğu belirtilmiştir. Bu süreçte danışmanlık vb. destekler veren STK'ların kamu yönlendirmelerinin kısa

vadede sonuçlanmadığı da belirtilen gözlemler arasındadır. Bu kapsamda Kamu ve STK işleyişlerinin birbirine eşitlenmesi ve paralel gitmesinin süreci hızlandıracağına yönelik görüşler alınmıştır.

Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nin eğitim alanında Türk vatandaşı ve mülteci ayırımı yapmadan hizmet sunduğu görülmüştür. Eğitim alanında okul öncesi çocuklara anaokulu eğitimi, okullaştırma oranının arttırmak amacıyla okullaştırma ve psikolojik destek ve rehabilitasyon hizmetleri sunulurken dil eğitimi, meslek edindirme ve hobi kursları eğitimlerine de öncelik verildiği gözlemlenmiştir. Sultanbeyli'de yaşayan ve Türkçe bilmeyen mültecilere destek vermek amacıyla dil eğitim merkezi altında Türkçe dil kursları düzenleyen, dil engelinin olduğu bir ortamda sosyal uyumda başarıdan söz etmenin mümkün olmadığını ifade eden Mülteciler Derneği, Türk vatandaşlarına yönelik olarak da temel düzeyde Arapça dil kursları vermektedir (Mülteciler Derneği, 2021). Böylelikle Mülteciler Derneği'nin hem bölgedeki Suriyelilerin dil ihtiyacını gidermeye çalıştığı hem de Türkiyelilere de Arapça dilde eğitim vererek yerel halk ve mültecilerin iletişimini ve birlikte yaşama sürecini destekleyerek sosyal uyumu sağlamaya çalıştığı görülmüştür.

Sultanbeyli'deki Suriyelilerin de Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi günlük hayatlarını idame ederken yerel halkın tepkisiyle karşılaştıkları ve yerel halk tarafından 'kabul görme' ihtiyaçlarının öne çıktığı görülmüştür. Yapılan mülakatlarda sosyal medyanın ve basının dilinin bu noktada çok kritik olduğu görülmüştür. Suriyeliler için yıllardır söylenen 'misafir' söyleminin ve Türkiye'de kalışlarının 'geçicilik' üzerine temellendirilmiş olmasının yerel halkın tepkisinin başlıca nedenleri arasında olduğu ifade edilmiştir. Suriyelilere yönelik yanlış bilgilerin sahada sürekli yayılıyor olmasının, 'Üniversiteye sınavsız giriyorlar', 'Devletten maaş alıyorlar', 'İşlerimizi elimizden alıyorlar' gibi doğru bilinen yanlışların yerel halkın tepkisiyle sonuçlandığı ve sosyal uyumu zedelediği görüşü öne çıkmıştır. Yerel halkın tepkisine neden olan bir başka etkenin ise ekonomik krizlerle birlikte yerel halkın da sosyal ekonomik düzeyinin düşmesi ve gelir kaybının yaşanması olduğu vurgulanmıştır.

Sultanbeyli ilçesinde yerel halkın tepkisiyle iki-üç yıl önceye kadar karşılaşılmadığını ancak süreç ilerledikçe birtakım rahatsızlıklar yaşandığını gözlemlediğini belirten Mülteciler Derneği, yürüttükleri faaliyetlerin beşte ikisinin yerel

vatandaşlara yönelik olduğunu, bu faaliyetleri yerel halka anlatan çalışmalar yaptıklarını belirtmiştir. Yerel halk ve Suriyelileri bir araya getiren çalışmaların bu tepkiyi azaltacağını ve sosyal uyumu güçlendireceğinin altını çizen Mülteciler Derneği yerel yönetimler ile organize ederek ‘Sosyal Market’ projesini bu amaçla yürüttüklerini ifade etmiştir. Mülteciler Derneği’nin çatısı altında bulunan Sosyal Market’te danışanların ihtiyaçlarının karşılanması için; temel gıda, kıyafet, temizlik malzemeleri, kırtasiye malzemeleri, ayakkabı, çocuk bezi vb. destekler verilmektedir. Sultanbeyli Belediyesi Sosyal Hizmet Birimi ile Mülteciler Derneği Koruma Birimi’nin ihtiyaç sahibi kişiler ile yaptığı görüşmeler sonucu puanlama sistemine gidildiği, bu puanlarla ihtiyaç sahiplerinin markette mevcut olan ürünlerden ihtiyacı olanı ücret ödmeden, puan karşılığında aldığı bir sistem kurulmuştur. Sultanbeyli Belediyesi ve Mülteciler Derneği’nin Temel İhtiyaç Derneği (TİDER) finansörlüğünde yürüttüğü ‘Sosyal Market’ projesinin, ihtiyaç sahibi kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarken, Türkiyeli ve Suriyelilerin birlikte aynı ortamda vakit geçirmesine ve kültürel etkileşimde bulunmalarına imkân tanımayı amaçlamadığı belirtilmiştir. (Mülteciler Derneği, 2021). Bu yönüyle ‘Sosyal Market’ projesinin sosyal ve kültürel uyumu desteklediği ifade edilmiştir.

‘Farkında olmadan sosyal uyumu sağlamayı kıymetli görüyoruz. Beraber alışveriş yapabildiklerine göre, beraber sohbet edebileceklerinin de farkına varabiliyorlar. Bu yerelde biraz da evet bir arada olunabiliyormuş algısını oluşturabiliyor’ (Mülteciler Derneği).

Mülteciler Derneği’nin sosyal uyumu sağlamaya yönelik yerel halk ve mültecileri bir araya getiren birçok çalışmasının yanı sıra insanları farkında olmadan bir araya getirerek ve paylaşım yapmalarını sağlayarak, yerel halk ve mültecilerin ön yargıları bir kenara bırakmasını ve birlikte yaşama pratiklerini edinmelerini desteklediği gözlemlenmiştir. Öte yandan IBC’nin de farkında olmadan yerel halk ve mültecileri bir araya getiren çalışmalarının olduğu görülmektedir. Sultanbeyli ilçesinde ‘Benim Komşum’ projesi ile Suriyeli ve yerel halktan ikişer aileyi eşleştirilerek komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi ve günlük hayatta arkadaş olmalarını sağlamayı amaçlayan IBC, ‘Çamaşırhane’ projesiyle çamaşırhanede ücretsiz hizmet alırken 1-2 saatlik bekleme sürelerinde veya çamaşırhane sırasında yerel halk ve Suriyelilerin sohbet ettiğini ve yakın ilişkiler kurduğunu gözlemlediklerini belirtmiştir.

Sosyal uyum başlıklı faaliyetlerin planlama ve ön hazırlık süreçlerinin titizlikle hazırlanmasını vurgulayan IBC; sosyal uyum planlaması çerçevesinde yapılacak faaliyetlerde yararlanıcıların kültürlerine ve ihtiyaçlarına göre hareket edilmesi ve muhakkak sosyal uyumun unsurları ile bu kültür ve ihtiyaçların bağdaştırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

‘Sultanbeyli çok karmaşık bir yer. Ramazan ayında bir iftar düzenlemek o kültürde insanların sosyal uyuma girmesini sağlıyorsa iftar organizasyonunu kültürel adaptasyona göre yapmak lazım. Bizim fark yaratan çalışmalarımızdan birisi de bu. O kültürün, o ilçenin ihtiyaçlarına ve kültürlerine göre sosyal uyumu revize ederek çalışmalarımızı yapılandırıyoruz’ (IBC).

Sosyal uyum kavramının çok boyutlu olması ve birden fazla aktörü barındırması sebebiyle çalışmalarını yapılandırırken STK’ların bu unsurları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Yalnızca Suriyelileri odağa alan faaliyetlerden ziyade hem yerel halkı hem de Suriyelileri bir araya getiren yapılandırılmış çalışmalara öncelik verilmesi gerekmektedir. Örneğin IBC’nin Sultanbeyli ilçesinde yürüttüğü sosyal uyum çalışmalarından bir tanesi okullarda gerçekleştirilmiştir. IBC’nin; Sultanbeyli’deki okullarda eğitim gören çocuklar ve çocukların velileri ile birlikte forum tiyatrosu düzenleyerek sanatla sosyal uyumu birleştirdiği, farklı uyruklardan çocuk ve velileri bir araya getirerek doğru anlamda sosyal uyumu amaçladığı görülmektedir.

Özetle, Sultanbeyli ilçesinde ikamet eden Suriyelilerin Türkiye’nin diğer bölgelerinde olduğu gibi pandeminin getirdiği koşullar ile birlikte barınma ve temel ihtiyaç konularında destek ihtiyacının olduğu öne çıkmıştır. Bu kapsamda mülakat gerçekleştirilen kurumların koruma ve barınma faaliyetleri kapsamında bu ihtiyaçlara yönelik hizmet sunduğu görülmüştür. Dil yetersizliği ve istihdam sorununun Sultanbeyli ilçesinde Suriyelilerin yaşadıkları temel problemler arasında olduğu, bu kapsamda Suriyelileri istihdama kazandırmaya yönelik farklı çalışmaların yapıldığı, bu süreçte STK ve kamu kurumlarının hizmetlerinin paralel bir şekilde ilerlemesi gerektiği öne çıkmıştır. Sultanbeyli ilçesinde son yıllarda yerel halkın Suriyelilere ve Suriyelilere yönelik yardımlara ilişkin bir takım rahatsızlıklar yaşadığı gözlemlenmiş, ilçede faaliyet yürüten bu

kurumların sosyal uyumu çok boyutlu ele alarak yerel halkı ve Suriyelileri bir araya getiren çalışmalar yaptığı görülmüştür.

4.3.2. Kurumların ve Projelerin Sürdürülebilirliği Sorunsalı

Sultanbeyli’de faaliyet gösteren IBC, Mülteciler Derneği, Sultanbeyli Belediyesi ve GIZ ile gerçekleştirilen mülakatlarda, kurumların sürdürülebilirliğine dayalı görüşlerine ve çalışmalarına değinilmiştir. STK’ların kendi bütçelerinin olmaması sebebiyle sürdürülebilirlik sorunu, sahadaki faaliyetlerin sürdürülebilirliğin yanı sıra kurumun sürdürülebilirliğini sağlama noktasında güçlük çekilen bir alan olarak karşımıza çıkmıştır. STK’ların çeşitli fonlarla proje bazlı faaliyetler yürütmesinin sürdürülebilir çalışmaları etkilediği mülakatlarda ortak bir çıktı olarak gözlemlenmiştir. Aynı şekilde mülakatlarda hem kurumun kapasitesini hem de personel kapasitesini artırmaya yönelik çalışmaların sürdürülebilirliği beslediğine yönelik görüşler ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra mülakatlarda temsilciler, etki ölçüm çalışmaları ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişkinin önemine değinmiştir. Bu başlıkta proje bazlı faaliyetlerin, kapasite geliştirme süreçlerinin ve etki ölçüm çalışmalarının sürdürülebilirliğe etkilerine yer verilmiştir.

Proje Bazlı Faaliyetlerin Sürdürülebilirliğe Etkileri

Mülakat çıktılarına bakıldığında bağışlardan elde edilen gelirin az olması veya kimi STK’ların bağış sürecinin hiç olmamasının STK’ları projelere ve dolayısıyla fonlara bağımlı hale getirdiği görülmüştür. Fon yoksunluğunda çalışmaların sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda güçlük çekileceğini belirten Mülteciler Derneği proje yazma süreçlerinin öncelikli konu olduğunu ve planlı ilerlemesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda ilk kuruluş yıllarında yalnızca yılın son iki ayında proje yazma ve fon talep etme süreçlerini ilerlettiklerini ve fon bulma telaşı ile belirsizlikle mücadele etmek durumunda kaldıklarını ancak son yıllarda bunu daha planlı hale getirerek yılın ilk aylarda proje yazım sürecini başlattıklarını ve sistematik hale getirdiklerini belirtmişlerdir. Bu sistematik çalışmanın projeleri daha verimli kurgulamalarını sağladığı, daha geniş bir zamanda birden farklı fon sağlayıcı kuruluşla işbirliği imkânını artırdığı ve böylelikle çalışmalarının sürdürülebilirliğinin sağlandığı gözlemlenmiştir.

IBC ise sürdürülebilir çalışmaların sağlanması konusunda fon kaynaklarının farklılaştırılması, çeşitlendirilmesine yönelik proje yazım ve fon sağlayıcı kuruluşlarla iletişim süreçlerinin yapılandırılmasının altını çizerken, bağış kaynaklarının çoğaltılmasının ve gönüllü çalışmalarının önemini vurgulamıştır. Uluslararası fonlarla birlikte STK'ların bağış toplama konusunu arka plana attıklarını, çeşitli kampanyalar geliştirerek bağış kaynaklarının çoğaltılmasının fon yoksunluğunda kurum çalışmalarının sürdürülebilirliğini artıracığına işaret etmiştir. Bunun yanı sıra gönüllük kültürünün yerleştirilmesinin önemini vurgulayarak, gönüllülerin sürece daha fazla dahil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Gönüllülük kültürünün yerleşmesine yönelik yalnızca STK'ların çalışmalarının yetersiz kalacağını, kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin de sürece dahil olması ve gönüllü çalışmalara teşvikin artırılmasının gerektiğini belirtmiştir.

GIZ partner kuruluşları olan STK'ların çalışmalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için teşvik çalışmaları yaptıklarını belirtmiştir. Sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik partner STK'lara kaynak geliştirme, fon geliştirme ve proje yazma konularında eğitim düzenlediklerini, uzman danışmanlar ile partner kuruluşları bir araya getirerek sürdürülebilirliğe dair stratejilerini belirlemelerini desteklediklerini ifade etmiştir. Proje sonlarında partner STK'lardan bu stratejileri oluşturmalarını ve onlarla paylaşmalarını istediklerini, işbirliğine devam edemeyecekleri durumlarda bu STK'ların kendi imkanlarıyla alternatif kaynaklara başvurmalarını ve bu kurumlardan fon alarak çalışmalarını sürdürmelerini önemsediklerini belirtmiştir. Uluslararası kuruluşların bu tecrübelerini STK'lar ile paylaşmasının önemli olduğunu, ancak bu kuruluşlarının Türkiye'deki varlığının bir gün azalacağını bilinciyle STK'ların hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Projelerin genellikle 1 yıl veya 6 aylık bir dönemi kapsayacak şekilde fonlandığı bilinmektedir. Bu projelerin kısa dönemli olmasının mültecilere yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin de sürdürülebilir olmasının önüne geçtiği ve verimliliği sekteye uğrattığı görülmektedir.

Etki Ölçüm Çalışmalarının Sürdürülebilirliğe Etkisi

Etki ölçümü, belirli bir planlanmış faaliyet, program, müdahale veya projenin bir sonucu olarak, insanların yaşamları üzerindeki olumlu veya olumsuz, kasıtlı veya kasıtsız önemli değişiklikleri analiz etmenin sistematik süreci olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, etki ölçümü, odak noktasını programın veya müdahalenin kendisinden uzaklaştırmakta ve bu programların alıcıları, yani hedef grup üzerindeki etkilerini incelemektedir. En temel düzeyde etki ölçümü, değişimi ve bu değişime yol açan temel süreçleri görmeyi amaçlamaktadır (Yu ve McLaughlin, 2013: 25).

Etki ölçümü genellikle bir proje veya programın acil amaçlarının değerlendirilmesiyle karıştırılmaktadır. İdeal olarak, uygun bir izleme sisteminin geliştirilmesi ve kullanılmasının yanı sıra, başlangıçtan itibaren proje veya program tasarımına bir etki ölçümü yerleştirilmelidir. Etki ölçümünün hem proje süreci sırasında hem de sonrasında bir dizi farklı noktada gerçekleşebileceği bilinmektedir. Bu analizler kurumlara nelerin başarılı olduğu üzerinde düşünme ve bunu daha ileriye götürme fırsatı sunmaktadır. Böylece etki ölçüm süreci etkinin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmayı sağlamaktadır. Ancak etki ölçüm çalışmalarının çıktılarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde analiz edilmeyen bu etki ölçüm çalışmaları verimliliğe katkı sağlamamaktadır. Devam eden ihtiyaçların tespit edilmesi ve bu ihtiyaçlara yönelik faaliyetler planlanması gerekmektedir (intrac.org, 2001: 5-7).

STK'lar proje döneminde nicel hedeflere ulaşsa da, hedef grubun ihtiyacının henüz giderilmemiş olması sebebiyle fon desteğinin devam etmesi gereken durumlar meydana gelmektedir. Projede belirlenen rakamlara ve hedeflere bir şekilde ulaşılabildiği ancak verimliliğin sağlanması için fonlama sürecinde STK'ların kısa dönemli projelere karşı ortak bir duruş sergilemesinin gerekliliğine değinen Mülteciler Derneği, projelerin verimliliğini ölçmek için etki ölçümü çalışmalarının hesap verilebilirlik noktasında önemli olduğunu belirtmiştir. Etki ölçümü çalışmalarını düzenli aralıklarla yapan Mülteciler Derneği, faaliyetlerin değerlendirilmesi ve gelecek proje fikirlerinin geliştirilmesi için etki ölçümünden faydalandıklarını belirterek, etki ölçümü çalışmalarının böylelikle sürdürülebilirliğe katkı sağladığını ifade etmiştir.

Etki ölçüm çalışmalarının proje sonunda yapılması ile birlikte bir yandan verilen hizmetin kalitesinin ölçüldüğü diğer yandan ihtiyacın karşılanma oranının da tespit edildiği görülmüştür. İhtiyacın devam etmesi gerektiğinin tespit edilmesi durumunda fon sağlayıcı kuruluş ile etki ölçümü çıktılarının paylaşılmasının ve fon talebinin temellendirilmesinin önemini vurgulayan IBC, fon sağlayıcı kuruluşların, fonun verimli kullanılmasını ve faaliyetlerin takip edilebilir ve hesap verilebilir olmasını gözetmeleri sebebiyle kısa süreli projelerle işbirliğine gitme eğilimi olabileceğini belirtmiştir.

Odak grup görüşmeleri, memnuniyet anketleri, ön test-son test vb. faaliyetlerin etki analiz süreçlerini desteklediğini belirten IBC; boylamsal etki ölçüm çalışmalarına ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. 2011 yılından itibaren Türkiye’de bulunan Suriyelilere yönelik farklı faaliyetler yürütüldüğünü, uzun vadede dil, kültür, eğitim vb. alanlarda yürütülen faaliyetlerin Suriyelilere nasıl etkileri olduğunu ölçmenin elzem olduğunu vurgulamıştır. Sistematik olarak yürütülen bu etki ölçüm çalışmalarının sahayı ve dolayısıyla mevcut ihtiyaçları iyi analiz etmeye, farklı stratejiler geliştirerek yeni projeler üretmeye ve fon sağlamaya destek olduğunun böylelikle sürdürülebilirliğe önemli katkılar sağladığının altını çizmiştir.

Kapasite Geliştirme Çalışmalarının Sürdürülebilirliğe Etkisi

Kurumsal kapasite ve personel kapasiteyi geliştirmeye yönelik çalışmaların sürdürülebilirliği etkilediği görülmektedir. Birçok STK kapasite geliştirmede yönetimde olsun programlama alanında ve kaynak oluşturmada olsun zorluk yaşamaktadır. Bazı büyük STK’lar faaliyetlerine olan yoğun talep karşısında genişleme ve sürdürülebilirlik konularında mücadele vermektedir. STK’lara yönelik bazı kapasite geliştirme ve destek programları başlatılsa da, arz hala talebi karşılamamaktadır. Ayrıca sözü edilen programlar daha çok yeni ve küçük STK’ları hedef almakta, böylece daha tecrübeli STK’ları desteksiz bırakarak ileri seviyelere taşıyamamaktadır. Ek olarak STK’ların içinde bulunduğu kaynak sıkıntısı STK’ların kalifiye ve profesyonel personel alımlarını engellemekte ve kapasite yetersizliğini bir kısır döngü haline getirmektedir (İçduygu, ve diğerleri, 2006: 118).

Büyük STK’ların tecrübelerini daha yeni ve küçük yerel STK’lara aktarmayı amaçlayan ‘Mentorluk Projesi’ ile GIZ’in bu kurumların kapasitelerini geliştirmelerini desteklediği ve sürdürülebilir çalışmaların önünü açmaya katkı sağladığı görülmüştür. Mentorluk projesi kapsamında tecrübe paylaşımı yapan büyük STK’lardan biri olan

Mülteciler Derneği'nin, son yıllarda kapasite geliştirme süreçlerine önem verdiği, düzenli olarak faaliyet raporu yayınladığı, düzenli aralıklarla personel kapasitesini geliştirmeye yönelik iç eğitimler düzenlediği, bütün birimleri kapsatacak iç kontrol mekanizmalarının kurulduğu ve 3 yıllık ve 5 yıllık stratejik belgeleri oluşturmaya çalıştığı ifade edilmiştir. 2021 yılında 'Kamu Yararı' statüsü alan Mülteciler Derneği, kurumsallaşma yolunda önemli adımlar attıklarını belirterek, uzun vadede gerçekleştirmeyi hedefledikleri bu çalışmaları kurumun sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik önemli adımlar olarak nitelendirmiştir.

Hak temelli çalışmaların sahadaki problemlerin çözülmesine katkı sağladığı bilinmektedir. Ancak STK'ların faaliyetlerini hayırseverlik üzerinden kurgulamasının sorunların çözümüne yönelik katkı sağlanmasının önüne geçmekte olduğu, acil ihtiyaçlara cevap vermeye çalışan bir yaklaşımı ortaya çıkardığı görülmüştür. Bu sebeplerle sosyal uyum ve kapasite geliştirme süreçlerine ağırlık veren STK faaliyetleri göçün ilk yıllarında arka planda kalmış, mültecilerin sadece hayatlarını devam ettirebilmeleri için ortaya çıkan, uzun vadede etkisini yitirecek ve sosyal uyuma katkı sağlamayacak kısa vadeli çözümler geliştirilmiştir. (Çiftçi, 2012: 15). 'Mentorlük Projesi' kapsamında tecrübe paylaşımı yapan büyük STK'lardan bir diğeri olan IBC; pandemi döneminden hemen önce Türkiye'de kapasite geliştirme çalışmalarının artmaya başladığını ve acil ihtiyaçlara cevap veren projeler yerine uzun dönemde sağlanabileceği bilinen sosyal uyum çalışmalarının çeşitlendiğini belirtmiştir. Pandemi ile birlikte acil ihtiyaçların yeniden gündeme geldiği, sosyal uyum çalışmalarının bir süreliğine arka plana itildiği ya dijital platformlar üzerinden yürütülmeye çalışıldığı görülmüştür. Ancak son dönemde medya etkisi, ekonomik kaygılar ve politik gerilimler sebebiyle sosyal uyum konusunun yeniden masaya yatırıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra pandemi dönemini personel kapasite ve kurumsal kapasite geliştirme çalışmaları için bir fırsat olarak değerlendiren IBC, eğitim, uluslararası konferans ve toplantılara dijital platformlar üzerinden erişim sağlanmasının kapasite geliştirme süreçlerini beslediğini ifade etmiştir.

Yukarıda detaylandırıldığı gibi Sultanbeyli ilçesinde faaliyet göstermiş veya faaliyet göstermekte olan STK'ların sürdürülebilirlik sorununa yönelik çözüm geliştirmeye çalıştığı, gerek kurumsal ve personel kapasite artırma, gerek fon ve bağışçı arayışına dair çeşitli stratejiler geliştirme, gerekse hali hazırda projelerini fonlayan kuruluşlara sahada

yapılan ihtiyaç analizleri ve etki ölçüm çalışmalarını temellendirerek projelerin devamlılığını sağlama konularında çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir.

4.3.3. Sosyal Uyum Sürecinde STK, Yerel Yönetimler ve Kamu Kurumları Arasındaki İşbirliğinin Önemi

Mültecilerin ihtiyaçlarına ve sosyal uyumu sağlamaya yönelik faaliyetleri ile sahada önemli bir aktör olarak karşımıza çıkan STK'ların, diğer STK'lar ile işbirliği ve bölgedeki yerel yönetimler ve kamu kurumları ile olan işbirliği, ihtiyaçların giderilmesinde ve sosyal uyumun gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda aşağıda STK'lar arası ve STK'lar ile yerel yönetimler ve kamu kurumları arasındaki işbirliğinin önemine yer verilmiştir.

STK'lar Arası İşbirliği: Sosyal uyum sürecinde STK'larda ortak amaçlar üzerine faaliyet gösterilen platformların sayısı artsa da yapılan araştırmalar STK'ların, bu platformlar arasında sınırlı işbirliğinin ve iletişim düzeyinin mevcut olduğunu göstermektedir. STK'ları bir çatı altında toplayabilecek resmi bir kuruluşun olmaması nedeniyle STK'lar için daha iyi koşullar sunabilecek yasal bir mevzuat ve ortak kurallar oluşturulamamış, koordinasyon tam olarak sağlanamamıştır. (İçduygu, ve diğerleri, 2006: 118).

STK'lar arasındaki koordinasyonun zayıflığı yapılması planlanan ve acil durumlarda müdahale gerektirdiği zamanlarda dahi hızlı bir şekilde aksiyon alınmasını engellemektedir. Özellikle yakın bölgelerde faaliyet yürüten STK'ların birbirlerinin yürüttüğü faaliyetlerden bihaber olmaları projelerin birbirleri ile çakışmasına sebep olmaktadır. Kurumlar arasında koordinasyonun gerektiği şekilde sağlanamaması, ihtiyaç sahibi kişilere birden fazla STK'nın ulaşmasına neden olmaktadır. Bu durumda aynı faaliyetler ve hizmetler, özellikle maddi ve ayni yardımlar birden fazla kurum tarafından bölgede yaşayan aynı kişilere ulaşmaktadır (IGAM, 2019). Yapılan mülakatlarda Sultanbeyli ilçesinde STK'lar arası koordinasyonun her zaman tam olarak sağlanamaması sebebiyle hizmetlerin zaman zaman çakışabildiği kurum temsilcileri tarafından belirtilmiş, özellikle aynı hizmetlerde aynı kişiye birden fazla kuruluşun destek olduğu ve hizmetlerin çakışığının gözlemlendiği aktarılmıştır. STK'ların uluslararası kurum ve kuruluşlarla

işbirliğine kolaylıkla gidebildiğini ancak yerel STK'lar ile ortak ilişkiler konusunda çok istekli olmadıklarını belirten Mülteciler Derneği, Sultanbeyli ilçesindeki STK'lar ile protokol kapsamında aynı destek ihtiyacı kişilerin bilgilerinin ve bu kişilere verilen hizmetlerin yer aldığı bir yazılım geliştirmek istediklerini ve böylelikle mükerrer hizmetlerin önüne geçmeyi önerdiklerini ancak süreç içerisinde bu işbirliği konusunda bir gelişme kat edemediklerini ifade etmiştir.

Aynı şekilde sahada çalışan ve benzer faaliyetler yürüten STK'ların bölgede dirsek temasıyla çalışabildiğini belirten IBC; bu dirsek temasının protokol ile devam ettirmek istenmesi halinde STK'ların çekimser kaldığını, bunun genellikle logolarının başka kurumların logolarının altında olmasını istememelerinden kaynaklanabileceğini ifade etmiştir. Ek olarak kimi STK'ların farklı özellikleri ile öne çıkabildiği, bu STK'lara yönelik hem toplumun hem kamunun farklı algıları olması sebebiyle diğer STK'ların bu kuruluşlarla aynı masaya oturma konusunda tereddüt edebildiği gözlemlenmiştir.

Öte yandan Türkiye'de STK'ların zaman zaman fon alma konusunda diğer STK'lar ile rekabet içine girebildiği ve bu nedenle işbirliği yapma konusunda çekimser kaldığı görülse de mülakat temsilcileri rekabetin işin niteliğini ve verimini arttırdığını düşündüğünü belirtmiştir.

STK, Yerel Yönetimler ve Kamu Kurumları Arasındaki İşbirliği

Sosyal uyum sürecinin kısa vadede gerçekleşmeyeceği, uzun vadede farklı kurum ve kuruluşların dahil olması gereken bir süreç olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2014: 6). Yalnızca STK'ların sosyal uyum çalışmaları ile sosyal uyumun gerçekleşmesi pek mümkün görünmemektedir. Süreç içerisinde kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin, uluslararası kurumların, STK'ların ve hatta özel sektörün işbirliği halinde koordineli bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir.

Gerçekleştirilen mülakatlarla STK'ların sahada yürüttüğü faaliyetlerin genellikle danışmanlık ve yönlendirme başlıklarında ortaklaştığı görülmüştür. İhtiyaç sahibi kişilerin STK'lara ulaştığında destek ihtiyacına yönelik hangi hak ve hizmetleri hangi kuruluşlardan alacağına dair STK çalışanları tarafından bilgilendirildiği belirtilmiştir. Bu hizmetlerin

genellikle kamu kurumları ve yerel yönetimler tarafından verilmesi sebebiyle ihtiyaç sahibi kişilerin bu kurumlara yönlendirildiği ifade edilmiştir. STK'ların sahada olmaları sebebiyle ihtiyaç sahibi kişileri daha kolay tespit edebildiği, Ancak tespitin kendi başına yeterli olmadığı, kısa sürede kişinin destek alabileceği bu kurumlara yönlendirilerek ihtiyacının giderilmesinin esas önemli nokta olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'ların işbirliğinin çok kıymetli olduğu söylenebilir.

Sultanbeyli örneğine baktığımız zaman Sultanbeyli Belediyesi'nin ve Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nin koordinasyon konusunda istekli olduğu ve bölgedeki kurum ve kuruluşları bir araya getiren koordinasyon toplantıları düzenlediği görülmüştür. Bölgede işbirliği ve iyi ilişkiler konusunda öne çıkan iki kurum Sultanbeyli Belediyesi ve belediye çalışanları tarafından kurulmuş olan Sultanbeyli Mülteciler Derneği'dir. Ancak bölgede bütün kurum ve kuruluşların işbirliği halinde koordineli hareket etmesi konusunda Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi zorluklar yaşandığı gözlemlenmiştir.

'STK'ların koordine olması noktasında ciddi bir eksiklik var. Ama sadece STK'ların değil Türkiye'deki özel sektör, kamu ve STK'lar bir arada nasıl çalışacağını tam olarak bilmiyor. Türkiye'de STK'ların, kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve hatta özel sektör kuruluşlarının aynı masada oturma sorunsalı var. Bu dördü bir araya geldiğinde oluşturulan yapıyla, oluşturulan protokollerle ortaya güzel işbirliklerinin çıktığını görüyoruz' (Mülteciler Derneği, 2022).

STK-kamu işbirliğinin iyi bir örneği olan Mülteciler Derneği'nin Sağlık Bakanlığı ile yaptığı protokol kapsamında, bu işbirliğinin somut bir çıktısı olarak 2 No'lu Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezi, derneğin Toplum Merkezi binasında hizmet vermek üzere açılmıştır. Kamu kurumları ile işbirliğine örnek teşkil eden ve başhekimi Türk olan bu merkezde, Suriyeli doktorlar çalışmaktadır ve böylece dil sorunu bu birim için ortadan kaldırılmıştır. (Mülteciler Derneği, 2020). Bu işbirliği ile Göçmen Sağlığı Merkezi'nin Sultanbeyli Mülteciler Derneği binasında hizmet vermesi ve dernek yararlanıcılarının doğrudan bu desteğe yönlendirilebilmesi, ihtiyaçlara doğrudan çözüm bulunmasına katkı sağlamaktadır.

Mülteciler Derneği'nin STK-kamu kurumları işbirliğine örnek teşkil edecek bir başka çalışması da İstanbul Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ile yaptığı protokoldür. Bu protokole bağlı olarak Sultanbeyli Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü (SHMM) ile sosyal ve ekonomik destek, eğitim tedbiri, danışmanlık tedbiri, sağlık tedbiri, kurum bakımı kararları gibi konularda ortak çalışma zemini oluşturmuştur. Türkiye'de Sosyal Ekonomik Destek (SED) için Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) çalışanları destek ihtiyacı olan bireylere yönelik hane ziyareti gerçekleştirmekte, haneye dayalı sosyal inceleme raporu hazırlamakta ve SED değerlendirmesini yapmaktadır. Bütün bu süreç Türkiye'nin diğer bölgelerinde SHM'ler tarafından yürütülürken protokolle geliştirilen SED modeliyle hane ziyaretlerini Mülteciler Derneği çalışanları gerçekleştirmekte ve sosyal inceleme raporlarını hazırlamakta, SED desteğine uygun gördükleri bireyleri doğrudan SHM'nin değerlendirme kuruluna iletmektedir. Böylelikle Mülteciler Derneği kamunun iş yükünü hafifletmekte diğer bir yandan destek ihtiyacı olan bireylerin kısa sürede SED kapsamında değerlendirilmesini ve hizmete doğrudan erişmesini sağlamaktadır.

Sultanbeyli ilçesinde STK'lar ve yerel yönetimler arası işbirliğini destekleyen bir başka unsur da bir dönem IBC ve Mülteciler Derneği'nin Sultanbeyli Belediyesi'nin sağladığı aynı hizmet binasında faaliyet göstermiş olmasıdır. Bu kuruluşların aynı binada hizmet vermesi fiziki olarak Mülteciler Derneği, IBC ve Sultanbeyli Belediyesi çalışanlarının bir araya gelmesini ve koordineli çalışmasını kolaylaştırmış, ortak yemekler, öğle yemeği saatleri gibi saatler farklı kuruluş çalışanlarını bir araya getirmiş ve ilişkileri ve dolayısıyla işbirliğini güçlendirmiştir. Diğer bir yandan aynı binada hizmet verilmesi hizmetlerden faydalanmak isteyen kişilerin aynı çatı altında bütüncül hizmetlere kolaylıkla erişebilmesini desteklemiştir.

'Sultanbeyli iyi bir örnek. Belediye fiziki olarak kurumların bir arada çalışmasını sağladı. Bazen yerel yönetimler şunu da yapıyor, mesela bina açıyor. Ancak içindeki etkinliğin içeriğini, insan kaynağını düşünmüyor. Sadece fiziki bir alan açarak destek sağlıyor ancak içerik açısından beslemiyor. İşte sivil toplumla işbirliğine geçme sürecinde sadece bir binadan ibaret olmuyor hizmet. Zenginleştirmeniz gerekiyor' (IBC, 2022).

Sultanbeyli Belediye'sinin kapılarını STK'lara açmasının ve işbirliğine öncülük etmesinin koordinasyon sürecine iyi uygulama örneği teşkil ettiği görülmüştür.

Öte yandan fon sağlayan kuruluşların da partner kuruluş ile iletişimde olduğu, zaman zaman koordinasyon toplantıları ile sahadaki bütün partner STK'ları ve kamudan davetlileri bir araya getirdiği ifade edilmiştir. Bu kurumların Aynı zamanda STK'ları yerelde diğer kurumlar ile koordineli hareket etmeleri yönünde teşvik ettiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda GIZ'in, partner kuruluşlar ile çalışırken proje hedeflerinin/indikatörlerin arasında yerelde koordinasyonu destekleyen faaliyetlere yer verdiği, proje sonuna kadar partner STK'ların çalışma bölgelerindeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve diğer STK'lar ile belirli sayıda koordinasyon ve işbirliği başlıklı toplantılar düzenlemesini hedeflediği görülmüştür. Bu koordinasyon temalı toplantıların ulaşılması beklenen proje hedefi olarak değerlendirilmesinin, partner kuruluşu yerelde diğer kurumlar ile koordinasyon halinde hareket etmeye ittiği gözlemlenmiştir.

Türkiye'de yaşayan Suriyeliler ile ilgili meselelerde sivil toplumun rolünün ne kadar önemli bir yer teşkil ettiği ve ülkeye bu konuda önemli bir tecrübe kazandırdığı aşikârdır. 2011 ve sonrasında zaman içerisinde kamu kurumlarıyla STK'ların işbirliği seviyesi de önemli bir noktaya ulaşmıştır. Suriyelilere yönelik hizmetler konusunda, süreç içerisinde ulusal ya da Suriyelilerin STK oluşumlarına kamu tarafından destek verilmelidir. Ancak bunu gerçekleştirirken aynı zamanda şeffaf bir şekilde STK'larla yapılan çalışmalarda işbirlikleri, destek imkânları ve yapılan faaliyetlerin etki analizlerini takip edebilecek mekanizmaların da kurulabilmesi önemlidir (Erdoğan, 2019: 216).

Demokrasilerde STK'ların kamu hizmetlerine destek vermesi ya da her seviyede karar alma süreçlerine katılım sağlaması oldukça önemli bir mevzudur. Yerel yönetimlerin, kamu kurumlarının ve uluslararası kuruluşların politikalarını belirlerken ve bunları uygulamaya koyarken STK'ların bu konulardaki deneyimlerinden faydalanmaları oldukça önemlidir. Türkiye'de kamu ve yerel yönetimler ile STK'lar arasındaki ilişkilerinin kurumsallaşması konusunda bağlayıcı herhangi bir belge ya da yasal mevzuat bulunmamaktadır. Kamu-STK ilişkilerinin ve işbirliğinin geliştirilmesi ve denetlenmesi konusunda sorumlu olan bir kamu kurumu bulunmamaktadır. Fakat yerel yönetimler ile ilgili yasal düzenlemelerde katılımın yasal çerçevesinin daha geniş olduğu görülmektedir. Ayrıca AB Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesi altında sivil toplum ile ilişkileri geliştirmek amacıyla çalışan birimler yer almaktadır (Ekmekci, vd., 2015: 44-47).

Türkiye’de STK’ların kamu kurumlarıyla kurduğu ilişkilere bakıldığında; bu ilişkilerin genel olarak kişisel seviyede kaldığından sürdürülebilir bir iş birliği yapılamadığı ve etkili bir yönlendirme mekanizması kurulamadığı görülmektedir (IGAM , 2019). STK’larda proje bazlı çalışmanın bir sonucu olarak personel sirkülasyonunun çok yoğun olduğu görülmektedir. STK bünyesinde kamu kurumları ile iletişimin takibinden bir personelin sorumlu olduğu ve iletişimin personel üzerinden sağlandığı görülmektedir. Ancak personelin kurumdan ayrılması durumunda iletişim sekteye uğramakta ve işbirliği yapılamamaktadır.

Yapılan mülakatlarda Sultanbeyli ilçesinde faaliyet göstermiş ve göstermekte olan kurumların bu sorunla karşılaştığı, işbirliğini sürdürmeye yönelik farklı çözümler geliştirdiği görülmüştür. Mülteciler Derneği’nin proje bazlı çalışma ve uzun vadeli stratejilerin eksikliği sebebiyle STK’ların zorluk yaşadığı bu konunun çözümüne yönelik danışan bilgilerinin kaydedildiği ‘SUKOM’ (Suriyeliler Koordinasyon Merkezi Yazılımı) adlı yazılımlarına kurum çalışmalarını da entegre etme yoluna gittikleri görülmüştür. Farklı kurumlarla iletişim süreçlerinin SUKOM’a eklenmesi, servis ve hizmet sağlayıcıların hem iletişimdeki kontak kişilerinin hem güncel hizmetlerinin bilgilerinin sistem üzerinden güncellenmesi yoluna gidilmiştir.

Sorunun çözümüne yönelik, kamu kurumlarıyla iletişimi ve iyi ilişkileri güçlendirmeye ilişkin düzenli kurumsal ziyaretlerin gerçekleştirilmesi yoluna giden IBC’nin; saha raporlarını düzenli olarak işbirliği yapılmak istenen kamu kurumları ile paylaşmaya, özellikle kontak kişilerin değişmesi sürecinde bu ziyaretleri sıkılaştırılarak güven ilişkisini kurmaya ve bu ilişkiyi protokollerle zenginleştirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirdiği görülmüştür.

Yerel yönetimler ile STK’lar arasındaki işbirliğinin daha etkin yürütülmesinde aralarındaki ilişkinin sürdürülebilir olması ve kamu-STK arasındaki işbirliğini yansıtan iyi örneklerin çoğaltılmasında yerel yönetimler kadar STK’ların da takip etmesi gereken kriterler bulunmaktadır. STK’lar yerel yönetimlerle ilgili mevzuatı ve diğer yasal düzenlemeleri, kendi çalışma alanları ve işbirliği ile ilgili bilgi sahibi olmalı, karşılıklı olarak sorumluluk ve yetki alanlarını öğrenmelidir. STK’lar yerel yönetimlerle işbirliği yapmalı, ilgili alanda yerel yönetimlerin çalışmalarını takip etmeli, düzenlenen etkinliklere

veya çalışmalara katılarak iletişim kurulmalıdır. Sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmalı ve projelerle işbirliği önerileri geliştirilmelidir. İlgili sorun veya konu hakkında yerel yönetimlerle iletişim kurulmalı ve birlikte çalışma imkânı yaratılmalıdır. Aynı alanda çalışan STK'lar ile birlikte çalışma kültürü benimsenerek kısa veya uzun süreli işbirliğine açık olmalı ve ortak bir söz üretilmelidir (Özupak Güleç, 2020: 24).

Yukarıda detaylandırıldığı gibi sosyal uyum sürecinin kısa vadede gerçekleşmeyeceği, çok boyutlu ele alınması ve farklı aktörlerin de sürece dahil olması ile birlikte işbirliği halinde hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. STK'ların, kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve hatta özel sektörün bu süreçte koordineli hareket etmesinin başarılı sonuçları beraberinde getireceği görülmektedir. İşbirliği kapsamında kamu kurumları ile STK'lar arasında imzalanan protokollerin Sultanbeyli ilçesinde işbirliğine dayalı faaliyetler ile iyi uygulama örneklerine vesile olduğu gözlemlenmiştir. Proje bazlı dönemsel çalışmalar sebebiyle STK'larda personel sirkülasyonun sık olmasının ve diğer kurumlarla ilişkilerin bir çalışan tarafından takip edilmesinin, kurumlar arası iletişimi kesintiye uğratabildiği ancak buna yönelik kurumların farklı çözüm yolları deneyerek sürdürülebilir iletişimi ve işbirliğini sağlamaya çalıştığı öne çıkmıştır. Ek olarak ilçede zaman zaman kurumlar arası koordinasyonun tam olarak sağlanamaması sebebiyle verilen hizmetlerin çakıştığı görülebilmektedir.

4.3.4. Sultanbeyli'de Faaliyet Gösteren STK'ların ve Uluslararası Kuruluşların Yerel Yönetimlere Katkıları

Günümüzde Suriyelilerin büyük bir kısmı Türkiye'nin farklı kentlerinde yaşamını sürdürmeye devam etmektedir. Kentlerde yaşayan Suriyeli sayısının artması yerel yönetimlere farklı sorumluluklar yüklemiştir. Sahada birebir faaliyet yürüten STK'ların bu süreçte yerel yönetimleri gerek ihtiyaç tespiti gerekse bilgi yaygınlaştırılması gibi konularda desteklediği görülmüştür. Yerel yönetimler özellikle 2011 ve sonrasında uluslararası kuruluşlar ile birçok alanda çalışma tecrübesi elde etmiş ve bu durum yerel yönetimlerin kapasite gelişim sürecine katkı sağlamıştır. Bu başlık altında öncelikle göç sürecinin yerel yönetimlere etkisine değinilecek, akabinde STK'ların ve uluslararası kurumların yerel yönetimlerin kapasite geliştirmeye ve ihtiyaç tespitine yönelik katkılarına değinilecektir.

Göç Sürecinin Yerel Yönetimlere Etkisi

Ülkelerinde meydana gelen iç karışıklık ve savaç nedeniyle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin göçü, mücbir sebeplerle meydana gelen göç tipi olarak değerlendirilmiş ve bütün devletlerde olduğu gibi ulusal güvenlik sebebi olarak görülmüştür. Bu sebeple Türkiye'deki Suriyelilere yönelik yapılan düzenlemeler merkezi yönetimin inisiyatifinde iletmiştir. Ancak göçün ilk yıllarından sonra Suriyelilerin Türkiye'nin farklı bölgelerine dağılması ve kentlere yerleşmesi ile kent ve kent yönetimleri göç durumundan en çok etkilenen aktörler olmuştur. Merkezi yönetimlerin ilgilenmesi gereken bir sorun olarak düşünülen bu göç öncelikli olarak yerel yönetimlerin kent sınırları içerisindeki sorumlulukları arasına girmiştir. Yerel yönetimlerin planlanmış hizmetlerinin genişletilmesi ve yeniden masaya yatırılması konusunda yerel idarelere önemli yük ve sorumluluklar düşmüştür (Akman, 2018: 456).

2011 yılından itibaren Türkiye'ye kitlesel olarak akın eden Suriyelilerin sayısının artması ile birlikte ilk yıllarda Suriyeliler sınır illerdeki kamplarda barınma ihtiyacını karşılamıştır. Kamplarda yaşayan Suriyeliler zamanla Türkiye'nin farklı bölgelerine yayılmış ve yerleşmişlerdir. 2013 Yılı Aralık ayı itibariyle 11 İlerdeki kamp sayısı 22'ye, bu kamplarda barınan mültecilerin sayısı 210 binlere ulaşmıştır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı ise 500 binlere ulaşmıştır (Çorabatır ve Hassa, 2013: s.5-6). Günümüzde ise İçişleri Bakanlığı verilerine göre 7 geçici barınma merkezinde toplam 50 bin 736 kişi bulunurken, barınma merkezi dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı 3 milyon 710 bin 531'dir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2022).

STK'lar kamplardaki mültecilere erişmede kısıtlamalar ile karşılaşırken kentli mülteci nüfusun artması ile birlikte kentlerde yaşayan Suriyelilere yönelik birçok farklı ilde çalışma yapmıştır. (Çorabatır ve Hassa, 2013: 5-6). Sağlık, eğitim, koruma, istihdam vb. birçok alanda projeler yürüten sivil toplum kuruluşları faaliyet bölgelerinde yerel yönetimler ile zaman zaman işbirliği halinde faaliyet yürütmüştür. İlk defa böylesi bir göç kitlesiyle karşı karşıya kalan Türkiye göçü kontrol etmekte ve süreci yönetmekte zorlanırken, STK'ların mültecilere yönelik faaliyetleri sosyal uyum sürecine önemli katkılar sunmuştur. Yerel yönetimlerin mali bütçelerinin kısıtlı olması, dil bariyeri vb.

sebeplerle yerelde mültecilerin ihtiyaçlarına cevap vermekte zorlanıyor olmaları sebebiyle STK'lar bu açığı kapatarak sahada önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmıştır.

Yerel yönetimlerin başında gelen belediyelerin işleyişine dair mevzuatta, belediye hizmetlerinin mültecileri kapsamaması konusunda kesin bir hüküm olmaması sebebiyle bu durum tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Türkiye'de belediyelerin işleyişine dair temel düzenleme 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunudur. Kanununun 14. Maddesine göre, belediye hizmetlerinden faydalanabilmek için vatandaş olma vurgusu yapılırken; 13. Madde, hemşerilik olgusu üzerinden yola çıkarak, belediye sınırları içerisinde yaşayan bütün bireylerin belediye hizmetlerinden yararlanabileceğine atıf yapmaktadır. Bir diğer deyişle, ilgili kanun belediyelerin mültecilere yönelik hizmetlerini açık olarak yasaklamamakta ancak bu faaliyetlerin mültecileri kapsadığını kesin olarak belirtmemektedir (Eminoğlu, 2020: s.5).

Türkiye'de belediyelerinin mülteciler ile ilgili yardım çalışmaları yapabilmek için yeterli bütçelerinin bulunmayışı, yardım maksatlı yapılan harcamaların mali denetimlerde sorun oluşturabileceği kaygısıyla, belediyeler tarafından bu alanda destek verebilecek STK'lar oluşturarak mültecilere yönelik araştırma ve çalışmalar yapma gereksinimi hissedilmiştir. Mültecilerin talep ve ihtiyaçlarını belirleyen STK'lar belediyelerin hukuksal, siyasal ve mali sebepler yüzünden yapamadığı çalışmaları belediye ortaklığı ile gerçekleştirmektedir (Akman, 2018: s.462).

2011 yılı ile birlikte Sultanbeyli ili de Suriyelilere ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Sultanbeyli Belediyesi ile yapılan mülakatta 2011 öncesinde göç ile ilgili bir programı, çalışması ve bütçesi olmadığını belirten Sultanbeyli Belediyesi ilçe sınırlarında farklı uyruklardan kişilerin bulunduğunu ancak kitlesel bir akınla karşılaşmamış olmaları sebebiyle göç konusunu gündemlerine almadıklarını belirtmiştir. Karşılaşılan kitlesel göç ile birlikte ilçe sınırları içerisinde bulunan mahallelerde gözle görülür bir mülteci artışına paralel olarak ihtiyaç alanlarının oluşmaya başladığını gözlemlemiştir. İki yıl boyunca gönüllüler eliyle yürütülen yoğun destek ve ihtiyaç karşılama çalışmalarının bir zaman sonra sürdürülebilir olmayacağını gözlemleyen Sultanbeyli Belediyesi 2013 yılı itibarıyla bu soruna yerel yönetim olarak nasıl cevap bulabileceğini araştırmaya başlamış ve sorunun çözümüne ilişkin ilçedeki gönüllüler, STK temsilcileri, kamu kurumlarının temsilcileri,

muhtarlar ile birlikte çalıştaylar organize etmiştir. 2014 yılına kadar sahadan veri toplayarak istatistiki bilgilere ulaşıldığı, bu verilerden yola çıkarak mutlaka bir koordinasyonun kurulması ve bir veriye dayalı karar verme mekanizması oluşturulması gerekliliği, aynı zamanda da mekânsal anlamda da bu çalışmalarını yapacak alanın oluşturulması gerekliliği ile ilgili bir kanaate varıldığı görülmüştür.

Gelinen noktada bu çalışmaların mali bütçe yetersizliği ve mültecilerle çalışma eksikliği sebebiyle belediyenin salt bünyesinde devam edemeyeceği, uluslararası fonlardan yararlanarak bunun sivil organizasyonlar, belediye ve sivil toplum gönüllülerin oluşturacağı bir yapıyla ilerletilebileceği düşünülerek Sultanbeyli Belediyesi çalışanları tarafından 2014 yılında resmi olarak Mülteciler Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin kurulduğu belirtilmiştir. Böylelikle dernek üzerinden proje üretmek uluslararası fonlarla sahadaki ihtiyaçlara cevap verilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Yerel Yönetimlerin Kapasitelerinin Geliştirilmesine Yönelik Katkılar

STK'lar ve uluslararası kurumların yerel yönetimlere katkılarına dair mülakatlarda sorulan sorularla, yerel yönetimlerin 2011 ve sonrasında uluslararası kurumlarla çalışma deneyimi elde ettiğine, yerel yönetimlerin çalışmalarına fon desteğinin verilmesinin yanı sıra kurumsal kapasite ve personel kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik verilen eğitimlerle yerel yönetimlerin ciddi gelişimler kat ettiğine yönelik ortak çıktılar elde edilmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi uluslararası kuruluşların ve STK'ların yerel yönetimlere kapasite geliştirme konusunda önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Sultanbeyli Belediyesi ile yapılan mülakatta Belediye'nin Uluslararası Kuruluşlar ve STK'lar ile çalışma sürecini kendilerini geliştiren bir süreç olarak gördüğü, yerelden uluslararasılaşmayı sağladığı, bu alanda edinilen uzmanlıkla farklı alanlarda da çalışma yürütebilecek insan kaynağı geliştirdiği ve göç trendlerini takip edecek, stratejiler geliştirecek bir mekanizma oluşturduğu gözlemlenmiştir.

“Bu göç meselesi bir anda hayal edemeyeceğimiz kurumlarla, üniversitelerle, akademik dünyayla çalışma fırsatı elde etmemizi sağladı. Çünkü göç çalıştığınız zaman

kapsayıcılığı çalışmanız gerekiyor, yöneticiliği çalışmanız gerekiyor. İşte adaleti çalışmanız gerekiyor. Yani dikey- yatay kesen bütün trend alanlarıyla beraber bir bilgi birikimimiz oluşmaya başladı. STK'lar ve Uluslararası Kurumlar ile çalışırken artık yerelden dünyaya daha vizyoner bir şekilde bakabilmeyi de öğrendik. Uluslararası kurumlarla nasıl, ne şekilde iletişim kuracağımız, onlarla nasıl strateji geliştireceğimiz, hangi kavramsal düzeyde konuşacağımızla ilgili de ciddi bir bilgi birikimi elde ettik” (Sultanbeyli Belediyesi, 2022).

Yerel yönetimler tarafından birçok proje hayata geçirilmektedir. Projelerin hem geliştirilmesi aşamasında hem de yönetimi sırasında, projenin odak gruplarının olması ve projede yer alan tarafların iş birliği içerisinde olması projenin başarısında temel rol oynamaktadır. STK'ların yerel yönetimlerin proje geliştirme süreçleri içerisinde yer almaları ve deneyimlerini aktarmaları yerel yönetim çalışanlarının proje üretme ve yazma konusunda kapasitelerini arttırmaktadır. Yerel yönetimler, STK'lar ile birlikte geliştirdikleri projelerde, kamu kurumlarının başvuru koşullarına uygun olmayan fonlara STK'lar nedeniyle ulaşma olanağına sahip olabilirler. Genelde uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlar kurumlar arası tecrübe paylaşımını ve uzman STK'ların projenin bir parçası olmasını teşvik eden kuruluşlardır. (Özüpak Güleç, 2020: 74).

Kamu kurumları ve yerel yönetimler tarafından STK'lardan istenen mülteci hakları ve benzeri konularda seminerler, konferanslar ve eğitimler verilmesi gibi faaliyetler mülteciler hakkındaki olumsuz düşünceleri gidererek sosyal uyumun gerçekleşmesine fayda sağlamıştır (IGAM, 2019).

Sultanbeyli Belediyesi ile paralel bir şekilde, Uluslararası Kuruluşların Türkiye'deki varlığının önemli olduğunu, partner STK'lardaki çalışanlara ve yerel yönetim çalışanlarına doğrudan ya da dolaylı olarak küresel uzmanlıklarını, stratejilerini ve tecrübelerini aktardıklarını vurgulayan GIZ, Türkiye'deki bazı yerel yönetimlerin göç yönetim sürecinde önemli başarılar elde ettiğini ve STK'lar ile Uluslararası Kuruluşların yokluğunda bu süreci gerek insan kaynağı, gerekse bilgi birikimiyle yürütebilmeye yönelik önemli adımlar kat ettiğini belirtmiştir. GIZ'in de yerel yönetimlere ve partner STK'lara düzenli olarak proje danışmanlığı sağlamasının, proje kapsamında kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'ları bir araya getirerek kapasite geliştirme eğitimleri vermesinin, farklı

ülkelerdeki kuruluşlar ile Türkiye'deki kuruluşları bir araya getirerek sosyal uyum çalışmalarının karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmesini ve tecrübe aktarımını sağladığı gözlemlenmiştir.

Etkili işbirliğinin geliştirebilmesi için katılımcılık, iletişim, lobicilik ve savunuculuk alanlarında yerel yönetimlerin kapasitesi artırılmalıdır. Ayrıca bu alanda yerel yönetimlerin finansal kaynakları hakkında bilgi edinilerek kaynak bulma konusunda ortak fikir üretilmelidir (Özupak Güleç, 2020: 24).

Yerel Yönetimlerin İhtiyaç Tespitine ve Bilgi Yaygınlaştırmasına Yönelik Yapılan Katkılar: Sahada aktif çalışmalar yürüten STK'ların elde ettiği sahaya dair verileri yerel yönetimler ile paylaşmaları, ihtiyaç tespiti yaparak yerel yönetimlere yönlendirme yapmalarının yerel yönetimlerin iş yükünü hafiflettiği genel görüşler arasındadır. Özellikle afet, kriz ve göç gibi hızlıca organize olmayı ve aksiyon almayı gerektiren durumlarda STK'ların gönüllü ayağıyla birlikte yereldeki sorunları hızlıca tespit edebildiği, bu noktada yerel yönetimlere katkı sağlayarak sorunu çözümede önemli rol aldığı ifade edilmiştir. Bütün bunlarla birlikte mülakatlarda ilçe sınırları içerisinde bulunan Suriyelilerin ve buradan kaynaklı sorunların yerel yönetimlerin birinci derecede çalışma alanına girmesi gerektiği, bu konuda yerel yönetimlerin sorumluluk almaktan çekinmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

'Göç yönetimi politikalarının yerele dönüşmesi lazım. Bunu yerelde kuramadığınız zaman çok geçici ve sürdürülebilir olmuyor. O yüzden yerel yönetimleri mutlaka sürecin içine dahil etmelisiniz. Ama yerel yönetimlerin de mutlaka bu alana geçici, sürdürülebilir olmayan bir perspektifte bakmaması gerekiyor. Bir çalışma prensibi, bir çalışma alanı olarak görmesi gerekiyor. Mültecilerle ilgili çalışmaların, belediyenin politikalarına entegre edilmesi gerekiyor'(Sultanbeyli Belediyesi, 2022).

Yerel yönetimlerin, sınırları içerisinde ikamet eden mültecileri, artık geriye dönen kişiler olarak değil, kentte kalıcı unsurlar olarak görmesinin ve o yönde bir politika oluşturma sürecine girmesinin önemine vurgu yapan Sultanbeyli Belediyesi, Belediyenin mültecilere yönelik faaliyetlere yalnızca göç birimi tarafından verilen gıda yardımı olarak

bakmadığını, ilçedeki göç yönetimi ve sosyal uyum sürecine yönelik stratejik planlamalar yaptığını belirtmiştir.

Aynı bölgede faaliyet gösteren STK'ların katkıları ile birlikte yerel yönetimler, hem sahada veri ve geri bildirim almada hem de proje verilerini yerelde geniş kitlelere ulaştırmada zorluk yaşamamaktadır (Özupak Güleç, 2020: 74).

Mülteciler Derneği Sultanbeyli ilçesi sınırları içerisinde bulunan esnaf mültecilerin ruhsatlandırma konusunda bilgi eksikliğini tespit etmesi ile birlikte, Sultanbeyli Belediyesi ile görüşerek zabıtalara ile birlikte esnafları ziyaret ettiğini, ruhsatlandırmanın amacını, gerekliliğini dil desteği sağlayarak bir yıl boyunca anlatmaları sonucunda ruhsatlandırma işlemlerinin %90 rakamlarına ulaştığını gerçekleştirilen mülakatlarda ifade etmiştir. Bu uygulama yukarıda bahsedildiği gibi STK'ların desteği ile yerel yönetimlerin sahada daha geniş kitlelere bilgiyi daha kolay ulaştırmasına örnek teşkil etmektedir.

STK'larda görev yapan uzman personellerin farklı yetkinliklere zaman zaman yerel yönetimlerin ihtiyaç duyduğu görülmüştür. STK'ların ve çoğu zaman birçok farklı dilde iletişim kurabilen STK personellerinin yerelde bir sorunu anlamaya çalışırken veya bilgi aktarmaya çalışırken yerel yönetimlere dil desteği ve alan tecrübesiyle katkı sağladığı da mülakatlarda ifade edilmiştir.

Özetleyecek olursak bütünsel olarak bakıldığında; uluslararası fon imkanıyla yerel yönetimlerin bütçe sorununun çözülmesinin, sahada STK'ların katkısıyla etkili hizmetlerin sunulmasının, uluslararası kuruluşlar ile STK'larla çalışma tecrübesinin ve bu kuruluşlardan alınan kapasite geliştirme eğitimlerinin, yerel yönetimlerin sosyal uyumu sağlamaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmesini sağladığı ve Suriyelilerin sosyal uyum sürecine katkı sağladığı söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

5.1. Sonuç

İnsanoğlu tarih boyunca yaşanan savaş, kıtlık, doğal afet gibi sebeplerden dolayı farklı bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Günümüzde de yoğun olarak karşılaştığımız göç olgusu, 2010 yılında Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı'nın etkisiyle 2011 yılında Suriye'de etkisini göstermiş ve çok boyutlu iç savaşa neden olmuştur. Savaştan kaçan halk kitleler halinde ülkelerinden göç etmiştir. Suriye ile 900 km uzunluğundaki kara sınırına sahip olması nedeniyle Türkiye savaştan kaçan insanlar için güvenli bölgelere hızlı bir şekilde ulaşma imkânı sunmuştur. Bu yoğun göç dalgasıyla karşı karşıya kalan Türkiye, 2011 yılından 2016 yılına kadar açık kapı politikası uygulamıştır. Suriye'den gelen halkın bir kısmı kamplara yerleştirilirken, büyük bir kısmı ise, Suriye sınırında bulunan iller yoğunlukta olmak üzere Türkiye'nin bütün illerine yayılmıştır.

Misafir olarak görülen Suriyelerin Türkiye'ye girişinin kitleler halinde oluşu ve bu nedenle bir denetimin zor olması, bireysel başvuru şeklinde değerlendirmenin mümkün olmaması sebebiyle Suriyeliler geçici koruma kapsamında değerlendirilmişlerdir. Çünkü Türkiye'nin de imzaladığı Cenevre Sözleşmesi'nde 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da ya da başka bir yerde meydana gelmiş olaylar sonucunda ülkesini terk etmek zorunda kalan şahıslara mülteci statüsü verilmiştir. Coğrafi sınırlama Avrupa merkezli kabul edildiğinden dolayı gelişmekte olan ülkeler tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Bu sebeple 1951 Cenevre Sözleşmesinin tanımını daha geniş bir şekilde ele alan bölgesel sözleşmeler ortaya çıkmış, benzer çalışmaların sonucunda 1967'de sözleşmeye ek olarak kabul edilen protokolle sözü edilen sınırlamalar ortadan kaldırılmıştır. Ancak Türkiye Avrupa sınırlamasını değiştirmemiş ve coğrafi sınırlamayı korumuştur. Bu nedenle Suriye'den gelen kişiler mülteci statüsünde değildirler.

4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı YUKK'un 91. Maddesine dayanılarak hazırlanan ve 22 Ekim 2014 tarihli ve 29153 numaralı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilere Geçici Koruma Statüsü

verilmiştir. Bunun yanı sıra “mülteci” kavramı ile “sığınma arayan” kavramı birbirine çoğu zaman karıştırılmakta ve bu durum büyük bir kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Bu nedenle bu iki kavram ve çoğu zaman birbirinin yerine veya yanlış olarak kullanılmaktadır. Sığınma arayan; bireyselleştirilmiş prosedürlere sahip ülkelerde talebini sunduğu ülke tarafından henüz nihai olarak karara bağlanmamış kişilerdir. Her sığınmacı mülteci olarak tanınmamakla birlikte tanınan her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır.

Türkiye’de Osmanlı Döneminden bu yana sivil toplum kavramı ve sivil toplum bilinci iç siyasete ve dönem politikalarına göre farklı anlamlar kazanmış ve günümüzdeki halini almıştır. 1990’lı yıllara kadar geline süreçte sivil toplum bilinci henüz oturmamış ve sivil toplum kuruluşları Türkiye’de kendine etkinlik alanı bulamamış, iç siyasetin istikrarlı olmadığı bu dönemlerde zaman zaman faaliyetleri sınırlandırılmış ve mali kaynaklara erişimi kısıtlanmıştır. Bu süreçte Türkiye demokrasisinin sivil toplum anlayışını ötelediği görülmüştür. 1990’lı yıllarda toplumun sivil toplum kavramına ve STK’lara olan ilgisi artmış, uluslararası platformlarda Türkiye’nin katıldığı zirveler ve konferanslar sonucunda Türkiye’deki STK’ların etkinliği ve tanınırlığı artmış, hem yerel hem de merkezi yönetimde STK’lar kamusal alanda karşılık bulmaya başlamış, 1999 Marmara Depremi’nde STK’ların bölgede yürüttüğü gönüllük esasına dayanan çalışmaları ile birlikte STK’ların faaliyetleri görünür hale gelmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde Türkiye AB uyum sürecinde sivil toplum bilincinin gelişmesine yönelik önemli adımlar atmış, 2010’lara kadar geline süreçte sivil toplum yapısı şekillenmiş ve STK’ların faaliyet alanı genişlemiştir.

2011 itibariyle Suriyelilerin Türkiye’ye gelişlerinin ilk yıllarında, yoğun bir göç dalgasıyla karşılaşan kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin Suriyelilere yönelik çalışmalarının yetersiz kalması nedeniyle STK’lar önemli roller üstlenmişlerdir. Göçün ilk zamanlarında Türkiye’nin Suriyelilere yönelik uluslararası yardımlara kapalı bir politika izlediği görülmüştür. Türkiye sınır illerdeki kamplara yerleştirilen Suriyelilere yönelik faaliyet yürütürken STK’lar ile işbirliğinde çekimser kalmıştır. Süreç içerisinde UNHCR ve diğer UN örgütlerinin kamplara sınırlı şekilde girmelerine ve sınırlı faaliyetler yürütmelerine izin verilmiştir. Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin sayısı her geçen gün artarken, Suriyeliler zamanla başta sınır iller olmak üzere Türkiye’nin her bir yanına ikinci bir göç yaşamışlardır. 2013 yılına gelindiğinde Türkiye’nin farklı bölgelerine yayılan ve

kentlerde yaşayan Suriyeli sayısı kamplardaki yaşayan Suriyeli sayısının iki katına ulaşmıştır. Türkiye’de bulunan STK’lar kentli mülteci nüfusun artması ile birlikte Suriyelilere yönelik faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır.

Türkiye göçün yerel yönetimler üzerindeki etkilerini Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunun kentlerde yaşamaya başlaması ile tecrübe etmiştir. Yerel yönetimlerin, özelde belediyelerin belediye mevzuatından kaynaklanan bazı sınırlamaları nedeniyle Suriyelilere yönelik faaliyetleri yetersiz kalmıştır. Bu noktada STK’lar belediye mevzuatından kaynaklı engelleri gidermek için ön plana çıkmış ve yerel yönetimlerle işbirliği mekanizması kurarak göç yönetim sürecine dahil olmuştur. Yerel yönetimlerin erişemediği veya erişmekte güçlük çektiği bölgelerde STK’lar sahada birebir faaliyet yürüterek kentlerde yaşayan mültecilere önemli ölçüde destek sağlamıştır. Bugün Türkiye’de STK’lar bu konuda oldukça deneyim kazanmış olarak hala faaliyetlerini sürdürmektedir.

İstanbul’un Sultanbeyli ilçesi 2011 yılı itibariyle Suriyelilere ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Günümüzde İstanbul’un Anadolu yakasında ilçe sınırları içerisinde en fazla Suriyeli mülteciyi barındıran ilçe Sultanbeyli ilçesidir. Suriyelilerin Sultanbeyli ilçesine göç etmeye başladıkları ilk iki yılda Sultanbeyli Belediyesi ve ilçedeki gönüllüler Suriyelilerin sorun ve ihtiyaçlarına çözüm bulmaya çalışmıştır. Ancak ilçedeki Suriyelilerin artması ve kısa vadede geri dönmeyeceklerinin anlaşılması ile gönüllülük temelli bu çalışmaların sürdürülebilir olmayacağı anlaşılmıştır. Sultanbeyli Belediyesi 2013 yılı itibariyle Suriyelilere yönelik yapılan bu desteklerin daha sistematik ve sürdürülebilir olmasına ve koordineli hareket edilmesine yönelik bölgedeki sivil toplum gönüllüleri, kurum ve kuruluşlarla bir araya gelerek çalıştaylar düzenlemiştir. Karşılaşılan göç dalgası ve kitleye yönelik sahadan veri toplayarak stratejiler geliştirmeyi amaçlamıştır. 2014 yılına gelindiğinde sahadaki verilerden yola çıkarak Belediye’nin mali bütçe yetersizliği sebebiyle çalışmaların Belediye çatısı altında sürdürülemeyeceği, sürdürülebilir bir mekanizmanın sağlanması gerektiği düşüncesiyle belediye çalışanları tarafından Sultanbeyli Mülteciler Derneği kurulmuştur. Sultanbeyli Mülteciler Derneği’nin kurulması ile birlikte uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlar ile işbirliğine gidilerek proje bazlı çalışmalar ile Suriyelilere yönelik hizmetler verilmiştir. Belediye çalışanları tarafından derneğin kurulması, dernekte halihazırda bölgedeki kamu kurumları ve özel sektör ile

işbirliği halinde faaliyet gösteren kişilerin bulunması Sultanbeyli'deki Suriyelilere yönelik çalışmalarda işbirliğini kolaylaştırmıştır.

Sultanbeyli'deki Suriyelilerin mevcut ihtiyaçlarını tespit etmeye yönelik bölgedeki STK'ların ihtiyaç analizi çalışmalarına önem verdiği gözlemlenmiştir. İhtiyaç analizi çalışmalarından elde edilen verilerden faydalanarak ihtiyaç duyulan alanlara yönelik proje geliştirdikleri görülmüştür. Zaman zaman hedef grubun ihtiyaçları ile fon sağlayıcı kuruluşların taleplerinin farklılık gösterdiği ve bu nedenle STK'ların proje üretmede zorlandığı mülakat çıktıları arasında yer almıştır. Ancak STK'ların ürettikleri projeleri ihtiyaç analizleri ile destekleyerek fon sağlayıcı kuruluşu esnekliğe davet ettiği öne çıkmıştır. Sultanbeyli ilçesinde mülakat yapılan kurumların ihtiyaç analizlerinin çıktılarına göre Suriyelilerin özellikle pandemi dönemiyle birlikte temel ihtiyaçlara erişim noktasında zorluk çektiği görülmüştür. Kendi dillerinde de okuma yazma oranının düşük olması ve ilaveten yeni bir dil öğrenmede zorluk yaşamaları sebebiyle bölgedeki Suriyeliler yerele entegre olmakta güçlük çekmektedir. Suriyelilerin istihdam sorunu da bölgede öne çıkan sorunlar arasında yer almaktadır. Bunlara ek olarak bölgedeki Suriyeliler, yaşanan ekonomik sıkıntılar, medyanın dili, işsizlik sorunu vb. sebeplerle yerel halkın zaman zaman tepkileriyle karşılaşmaktadır.

Bu sorunların çözümüne ve ihtiyaçların giderilmesine yönelik başta Sultanbeyli Mülteciler Derneği ile IBC olmak üzere ilçedeki STK'lar koruma, eğitim vb. başlıklarda farklı faaliyetler yürütmektedir. Türkiye'de on yılı aşkın süredir yaşayan Suriyelilerin ülkelerinde barış ve huzur ortamının kısa dönemde sağlanamayacağı ve büyük çoğunluğunun ülkelerine dönme eğiliminin olmayacağı tahmin edilmektedir. Suriyelilerin artık Türkiye'de misafir olmadıkları bilinciyle toplumun refahının sağlanması adına Sultanbeyli'deki farklı kurum ve kuruluşlar sosyal uyumu sağlamaya yönelik farklı stratejiler geliştirerek sosyal uyumu sağlamaya çalışmaktadır.

STK'lar sahada Suriyelilere yönelik faaliyet yürütürken farklı zorluklarla karşılaşabilmektedir. Sahada faaliyet yürütürken kurumlar arası koordinasyonun tam olarak sağlanamamasının, sosyal uyum kavramının tam ve net olarak anlaşılması, STK'ların sivil süreci planlayacak bir kurum olarak görülmemesinin ve STK'lara yönelik ön yargıların mevcut olduğu görülmektedir. Sultanbeyli ilçesinde ise Sultanbeyli Belediye'si ve Mülteciler Derneği'nin farklı kurumlarla işbirliği halinde hareket etme ve

bölgedeki koordinasyonu sağlama konusunda istekli olduğu ancak yine de koordinasyonun tam olarak sağlanamadığı gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen çıktılar arasındadır.

Sosyal uyum kavramının çok boyutlu olması ve birden fazla aktörü barındırması sebebiyle ilçedeki STK'ların bu unsurları göz önünde bulundurarak çalışmalarını yapılandırdığı, farklı stratejiler geliştirerek yerel halk ve Suriyelileri bir araya getiren faaliyetler ve projeler yürüttüğü görülmektedir.

STK'lar proje bazlı çalışmalar sebebiyle yürüttükleri faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlamada güçlük çekmektedir. Hem kurumun sürdürülebilirliği, hem de mültecilere yönelik yürütülen faaliyetlerin sürdürülebilirliği konusu STK'ların temel sorunları arasında yer almaktadır. Yapılan mülakatlarla sürdürülebilirlik sorununu çözmeye ilişkin ilçedeki STK'ların son yıllarda proje yazım süreçlerine öncelik verdiği, fon talebi süreçlerini daha sistematik şekilde ilerlettiği ve fon kaynaklarını çeşitlendirme yoluna gittiği görülmektedir. Bu sistematik çalışmanın projeleri daha verimli kurgulamalarını sağladığı, daha geniş bir zamanda birden farklı fon sağlayıcı kuruluşla işbirliği imkanını artırdığı gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra ihtiyaç analizi ve etki ölçüm çalışmaları yaparak hem yürütülen faaliyetlerin verimliliği ve etkisini ölçebildikleri, hem de fon sağlayıcı kuruluşlar ile yeni fon talep etme veya mevcut projelerin uzatılmasına ve yenilenmesine ilişkin görüşmelerde proje ihtiyacını, ihtiyaç analizi ve etki ölçümü çalışmalarıyla temellendirdikleri görülmektedir.

Sosyal uyum sürecinde STK'ların, yerel yönetimlerin, kamu kurumlarının ve hatta özel sektör kuruluşlarının işbirliği halinde hareket etmesi gerekmektedir. Sahada destek ihtiyacı olan kişilere kolayca ulaşabilen STK'ların faaliyetlerinin genellikle bilgilendirme ve yönlendirme kapsamında şekillendiği görülmektedir. Destek ihtiyacı olan kişinin Kamu ve yerel yönetimlerdeki başvuru mekanizmalarına yönlendirilmesi, ihtiyacın giderilmesi noktasında bu kurumların karar mercii olduğunu göstermektedir. Kamu kurumları ve STK'lar arasında imzalanan protokoller bu sürecin kısa sürede sonuçlanması ve verimli ilerletilmesine destek olmaktadır. Sultanbeyli ilçesinde Özellikle Mülteciler Derneği'nin Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ile gerçekleştirdiği protokol ile birlikte Dernek'teki sosyal hizmet uzmanı çalışanlarının hane görüşmelerini yaparak sosyal inceleme raporu hazırlaması ve doğrudan Sosyal Hizmet Merkezi'ne yönlendirme yaparak mültecilerin desteklenmesini sağlaması son derece önemlidir. Sosyal Hizmet

Merkez'lerinin İstanbul'un diğer bölgelerinde STK'lar ile işbirliği konusunda çok istekli davranmadıkları göz önünde bulundurulduğunda buradaki işbirliğinin son derece kıymetli olduğu aşikârdır.

STK'lar sahada benzer çalışmalar yürüten diğer STK'lar ile iletişim halinde ilerleyebilmektedir. Ancak bu iletişimin protokollerle desteklenmesi ve işbirliğine dönüşmesi noktasında STK'ların başka logoların altında yer almak istememesi, kamunun ve toplumun kuruma yönelik farklı algılarının olması sebebiyle birlikte anılmak istememesi, STK'lar arası rekabet vb. durumlar sebebiyle çekimser kaldığı görülmektedir.

Genel olarak STK, kamu kurumları ve yerel yönetimler arasındaki iletişim kişisel düzeyde ilerlemektedir. Ancak STK'larda proje bazlı faaliyetler sebebiyle sık sık personel değişimi yaşanabilmekte, kişisel düzeyde ilerletilen bu ilişki yapılandırılmış bir iletişim ve işbirliğinin önüne geçmektedir. Gerçekleştirilen mülakatlarda STK'ların çalışma bölgelerindeki kurum ve kuruluşlarla bireysel düzeyde ilerletilen bu görüşmeleri dijital platformlarda kayıt altında tutma, kurumsal ziyaretler ile iletişimi pekiştirme ve işbirliği ortamı sağlama yoluna gittikleri görülmektedir. Ancak STK'lar, gönüllük esasına dayalı çalışmalar yapmakta ve uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlar tarafından projeleri fonlanmaktadır. STK'ların kendi mali kaynağının bulunmaması faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin önüne geçmekte, bağışların azalması ve fonların kesilmesi durumunda mali kaynak yetersizliği sebebiyle bölgedeki faaliyetleri durma noktasına gelmekte, bu durum bölgedeki işbirliğinin kesintiye uğramasına sebep olmaktadır.

STK'ların ve uluslararası kuruluşların sosyal uyum sürecine katkılarının yanı sıra yerel yönetimlere de katkı sağladıkları görülmektedir. Yerel yönetimlerin erişemediği bölgelere ulaşarak sahadaki ihtiyaç tespitini yapan STK'lar destek ihtiyacı olan kişileri doğru bilgi ve yönlendirmelerle yerel yönetimlerin hizmetleri ile buluşturmakta, yerel yönetimlere tespit çalışmaları konusunda kolaylık sağlamaktadır. Yerel yönetimler 2011 ve sonrası süreçte uluslararası kuruluşlarla çalışma tecrübesi elde ederek bu kuruluşların farklı uzmanlıklarından faydalanmaktadır. Proje yazma, geliştirme, strateji üretme, göç yönetimi gibi birçok farklı konuda kurumsal kapasite ve personel kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik STK'lar ve Uluslararası Kuruluşlar tarafından verilen eğitimlerin yerel yönetimleri güçlendirdiği görülmektedir. Yerel yönetimlerin mali kaynak yetersizliği nedeniyle

gerçekleştiremediği faaliyetleri proje kapsamında yürütmesi desteklenmiştir. Böylelikle yerel yönetimler sosyal uyuma dayalı faaliyetler yürüterek Suriyelilerin sosyal uyum sürecine katkı sağlamaktadır.

Ancak unutulmamalıdır ki ilçe sınırları içerisinde bulunan Suriyeliler ve buradan kaynaklı sorunlar yerel yönetimlerin birinci derecede çalışma alanına girmektedir. İlçede yaşayan Suriyelilerin yerel halktan ayrı tutulmaması, bu kapsamda yerel yönetimlerin sorumluluk almaktan çekinmemesi gerekmektedir. Sultanbeyli ilçesi örneğinde olduğu gibi yerel yönetimlerin öncülüğünde sahada farklı kurumlar ile işbirliği halinde çalışarak uyum sürecine katkı sunması gerekmektedir.

Belediyelerin yasal, idari ve siyasi zorluklarına rağmen STK ve uluslararası kuruluş işbirlikleriyle ilçelerinde bulunan başta Suriyeliler olmak üzere bütün yabancılara yönelik sosyal uyum faaliyetlerini gerçekleştirebileceğinin iyi örneklerinden birisi Sultanbeyli'de karşımıza çıkmaktadır. Sultanbeyli ilçesinde belediyenin öncülüğünde farklı kurum ve kuruluşlarının işbirliği halinde hareket ettiği ancak kurumlar arası koordinasyonun tam olarak sağlanamadığı görülmektedir. STK'ların zaman zaman logoların ve kurumlarının önde olmasını isteme, fon sağlama konusunda diğer STK'lar ile rekabet halinde olma, farklı kurumlarla birlikte anılmak istememe vb. sebeplerle işbirliğine gitme noktasında çekimser kaldığı bilinmektedir. Buna rağmen Sultanbeyli ilçesinde STK'ların kamu kurumları ile gerçekleştirdiği protokoller ve yerel yönetimler ile iyi ilişkileri sayesinde sosyal uyumu sağlamaya yönelik iyi uygulama örneklerinin bulunduğu, ancak bu örneklerin farklı alanlarda çoğalmasına yönelik ihtiyacın olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2015). *Küreselleşme Çağında Göç*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- AFAD. (2017). *Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara: AFAD.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştayı. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Akbulut, A. (2020). Suriyelilerin Uyum Sürecinde Devlet Kurumları ve STK'ların Rolü. *Turkish Studies*, 15(5), 2301-2322.
- Akçeşme, F. (2013). Sivil Toplum ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Yeri. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 201-225.
- Akçiçek, A. (2018, Temmuz 5). Türkiye'deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyumunu. Ankara: <http://www.liberaldusunce.com.tr/turkiyedeki-suriyelilerin-toplumsal-ve-ekonomik-uyumu/>.
- Akdeniz, E. (2014). *Suriye Savaşının gölgesinde mülteci işçiler : güncel*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akman, K. (2018). Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İşbirliği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 452-466 .
- Aktaş, M. (2022, Mart 21). Sultanbeyli İlçesindeki Suriyelilerin Sosyal Uyum Sürecinde Kamu Kurumları, STK'lar ve Uluslararası Kurumların Rolü. *Sultanbeyli belediyesi*. (S. Akan, Röportaj Yapan)
- Akyiğit, H. (2017). Türkiye'de Ulus Devletin Dönüşüm Sürecinde Etnik Kimlikler: Sakarya İli. Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayımlanmamış Örneği Doktora Tezi.

- Alarçin, K. (2019). Uluslararası Göç Hareketleri'nde Türkiye'nin Konumu; Uluslararası Göç ve İç Göçün Karşılaşması, Kentsel Gerilim: Şanlıurfa ve Gaziantep Örneği. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Altundeğer, N., & Yılmaz, M. (2016). İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 289-301.
- Apak, H. (2015). Uluslararası Göç ve Sivil Toplum:Suriyeli Göçmrmn STK'lar. *Sosyal Bilimler Genç Akademisyenler Sempozyumu I. Bildiriler Kitabı* (s. 274-282). Mardin: T.C. Artuklu Üniversitesi.
- Aslan , S. (2010). Sivil Toplum: Kavramsal Değişim ve Dönüşüm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 188-212.
- Aslan, A. (2019). Entegrasyon, Çokkültürlülük ve Katılım: Almanya Türklerinin Yaklaşımı. *Al-Farabi International Journal on Social Sciences*, 3(3), 75-88.
- Aslan, M., & Kaya, G. (2016). 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 213-223.
- Bağrıaçık, M. (2021). Osmanlı Afrikası ve Çokkültürlülük. Aksaray : T.C. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.
- Balım, A. (2018). Göçte Kadın Deneyimi: Sultanbeyli Örneği. İstanbul: T. C. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Banazılı, A. (2018). Göç ve Mülteci Yönetimi: Türkiye'deki Suriyeliler Üzerinden Bir Değerlendirme. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 10(37), 47-54.
- Baran Çelik, N. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı 1* .

- Barın, H. (2019). *Türkiye'deki Suriyelilerin Entegrasyonunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Ankara Örneği* . Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*(1), 333-360.
<http://ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-1/12.pdf> adresinden alındı
- Bayrak, H. C. (2018). Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği. İzmir: T.C. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Berard, P. (1999). *Social Cohesion: A Critique*. Ottawa, Ontario: Canadian Policy Research Networks.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-68.
- BMMYK Türkiye temsilciliği. (2019, Ocak 25). *1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi*. Ekim 1, 2021 tarihinde <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden alındı
- Bodur, M. Z. (2020, Mart 10). *Sığınmacı, Mülteci ve Göçmen Kavramları Doğru Kullanılıyor mu*. Eylül 20, 2021 tarihinde <http://soyledik.com/tr/makale/8049/siginmaci-multeci-ve-gocmen-kavramlari-dogru-kullaniliyor-mu--mehmet-zeki-bodur.html> adresinden alındı
- Boswell, C. (2003). *European Migration Policies in Flux: Changing Patterns of Inclusion and Exclusion*. Royal Institute of International Affairs.
- Bulut Şimşek, F. (2021). Suriyeli Kadın ve Çocukların Sosyal Entegrasyonu (İstanbul İli Sultanbeyli İlçesinde Nitel Bir Araştırma) . T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Castles, S. (2007). Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(3), 351-371.
- Ceceli Köse, S. (2012, Ankara). Çokkültürcülük Politikalarından Entegrasyon Politikalarına Geçiş: Hollanda'daki Türkiye Kökenli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme. T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Cete, H. (2021). Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyal Uyumunda Türk Kızılay'ın Rolü: Ankara Ve Mardin Toplum Merkezleri Örneği. T.C. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Conscience International. (2021). *Conscience International Ana Sayfa*. Aralık 16, 2021 tarihinde <http://www.conscienceinternational.org/> adresinden alındı
- Çaha, Ö. (1994). Osmanlı'da Sivil Toplum. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 40(3).
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(24), 129-142.
- Çebi, E. (2016). The role of Turkish NGOs in social Cohesion of Syrians. *Marmara İletişim Dergisi / Marmara Journal of Communication*(35), 145-157.
- Çelik, V., & Pekküçükşen, Ş. (2018). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Konusundaki Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 53(3), 1273-1283.
- Çiçekli, B. (2014). 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Türk Yabancılar ve Mülteci Hukukuna Getirdiği Yenilikler. *Terazi Hukuk Dergisi*(100), 612-627.
- Çiftçi, C. (2012). Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve Çalışma Yaklaşımları. *Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi*.
- Çorabatır, M., & Hassa, F. (2013). *Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor*. Ankara: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi- İGAM.

- Çökmez, M. (2021). Türkiye'nin Göçmen Politikası ve Suriyeli Sığınmacılar. Muş: T.C. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dallar, E. (2022, Mart 1). Sultanbeyli İlçesindeki Suriyelilerin Sosyal Uyum Sürecinde Kamu Kurumları, STK'lar ve Uluslararası Kurumların Rolü. *Uluslararası Mavi Hilal Vakfı (IBC)*. (S. Akan, Röportaj Yapan)
- Demirci, M. (2014). Sivil Toplum Kuruluşlarında Hizmetkâr Liderlik Davranışı Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma: Turizm Sektörü Örneği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(1), 177-184.
- Demirci, N. (2020, Şubat 18). *Türkiye'de Sivil Toplum Ekosistemi ve Gönüllülük*. Kasım 2, 2021 tarihinde <https://www.finanskulup.org.tr/turkiyede-sivil-toplum-ekosistemi-ve-gonulluluk/uncategorized/> adresinden alındı
- Demirtaş, H. (2003). Sosyal Kimlik. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K., & Özmenek Çarmıklı, E. (2013). Suriyeli Mülteciler ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik. Brooking Enstitüsü, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu .
- Durkheim, E. (1997). *The Division of Labor in Society*. Macmillian Education Ltd.
- Duruel, M. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Statüsü ve Sosyal Politika Bakımından Karşılaşılan Güçlükler. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri*(Özel Sayı), 235-252.
- ECHO. (2021). *Europe Turkey*. Aralık 17, 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/echo/where/europe/turkey_en adresinden alındı
- Ekmekci , A., Uzer , B., İnce, H., Varon, L., Lermioğlu Yılmaz , S., Karaman, S., . . . Balcıoğlu, Z. (2015). *Sivil Toplum İzleme Raporu 2013-2014*. TÜSEV Yayınları. https://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Izleme_Raporu_2013_2014.pdf adresinden alındı
- Eminoğlu, N. (2020). *Kültürlerarası Şehirler: Sosyal Uyumun Aracı Olarak Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Reslog-SKL İnternational.
- Erdem, T. (1997). Sivil Topluma Kavramsal Bir Bakış. *Ahmet Yesevi Ü. Sos. Bil. Enst. Bilig Dergisi*(6), 207-214.

- Erdoğan , M. (2020). *Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Oron Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2014). *2014 yılında “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO .
- Erdoğan, M. (2017). *Suriyeliler Barometresi*. Bilgi Üniversitesi.
- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2016). *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri-Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: istanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2019). *Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler*. Tagu – Türk-Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi.
- Erten, R. (2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1).
- Esen, G. S. (2021, Ocak 1). *Suriyeli Sığınmacılara Yönelik STK’ların Faaliyetleri:Türkiye ve Almanya Karşılaştırma Analizi*. Ekim 20, 2020 tarihinde <https://www.tuicakademi.org/suriyeli-siginmacilara-yonelik-stklar-in-faaliyetleri/> adresinden alındı
- Esentaş, M., Güven, R. G., & Güzel, P. (2020). Kadın Mülteciler Sosyal Uyumu Rekreasyonla Aşıyor. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 35-43.
- Girgin, R. (2018). Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüleri. *Yeni Fikir Dergisi*, 10(7), 111-146. <http://www.yenifikirdergisi.com/uploads/21/yenifikir-volume-10-issue-20-7-20180710207111-f.pdf> adresinden alındı
- GİZ. (2021). *GİZ- Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu*. Aralık 17, 2021 tarihinde <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/themen/wirtschaft/-/1808222> adresinden alındı
- GKTD. (2021). *Gıda Kurtarma Derneği Ana Sayfası*. Aralık 10, 2021 tarihinde <https://gktd.org/> adresinden alındı
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2021, Aralık 9). *Ana sayfa*. Aralık 11, 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr> adresinden alındı

- Göç İdaresi Başkanlığı. (2022, Nisan 7). *Geçici Koruma İstatistikleri*. Nisan 9, 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı
- Göçmenlerin Kültürel Enegrasyonu. (2016). Y. Adıgüzel içinde, *Entegrasyonu Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*. Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı Göçmenlerin Kültürel Aryan Basım.
- Gökyıldız, F. (2022, Mart 1). Sultanbeyli İlçesindeki Suriyelilerin Sosyal Uyum Sürecinde Kamu Kurumları, STK'lar ve Uluslararası Kurumların Rolü. *Sultanbeyli Mülteciler Derneği*. (S. Akan, Röportaj Yapan)
- Gümüş, K. (2004). Yakın tarihimizde STK hareketinin gelişimi ve kamu sivil toplum kuruluşları ilişkisi. *Savunuculuk ve Politikaları Etkileme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Gündoğmuş, B., & Gayıral, A. (2019). Toplumsal Kabul Ve Uyum Süreci Bağlamında Suriyeli Göçmenler. *ournal of Academic Value Studies*, 5(5), 859-860.
- Gürsoy, S. (2019). Göçmenlerin Çalışma Yaşamına Katılımı: Suriyeli Göçmenler Örneği. Antalya: T.C. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi .
- Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. (2015). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*. Ankara: Hugo Yayınları. Ocak 28, 2019 tarihinde <https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2016/06/turkiyedekisuriyeliler-syrians-in-turkey-rapor-tr-> adresinden alındı
- Hartmann, H. (2016). *Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu*. (B. Büyükkal, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harunoğulları, M., & Cengiz, D. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi: Hatay (Antakya) Örneği. *ÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- HIRAETH. (2021). *Mülteci Entegrasyon ve Destek Deneği Ana sayfası*. Ekim 5, 2021 tarihinde <http://hiraethdernegi.com> adresinden alındı
- Hirsch, W., & Zollschan, G. (1976). *Social change : explorations, diagnoses, and conjectures*. New York: Halsted Press.

- Hopyar, Z. (2017). Türkiye’de Suriyelilere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Politikaları. Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Siyaset ve Sosyal Bilimler Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- IBC. (2021). *Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı*. Ekim 6, 2021 tarihinde <https://www.ibc.org.tr/TR/main> adresinden alındı
- IBC-Uluslararası Mavi Hilal Vakfı. (2021). *Uluslararası Mavi Hilal Vakfı* . Aralık 16, 2021 tarihinde <https://www.ibc.org.tr/TR/main> adresinden alındı
- İçduygu, ..., Bikmen, F., Keyman, F., Özdemir, G., Khallaf, M., Kılıçalp, S., . . . Dane, Z. (2006). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu*. ü, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.
- İçduygu, A., & Aksel, D. (2013). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective. *Perceptions*, 18(3), 167-190.
- İçduygu, A., & Diker , E. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin İşgücü Piyasası Entegrasyonu: Mültecilikten Göçmenliğe. *Göç Araştırmaları degisi*, 3(1), 12-35.
- İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 59-69.
- İçduygu, A., Meydanoğlu, Z., & Sert, D. Ş. (2011). *Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II*. Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası. TÜSEV Yayınları.
- İGAM . (2019). Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki Yönlendirme Mekanizmalarının Güçlendirilmesi. *Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki Yönlendirme Mekanizmalarının Güçlendirilmesi Konferansı*. Ankara: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği .
- İGAM. (2021). *İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi*. Ekim 6, 2021 tarihinde İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Ana Sayfası: <https://www.igamder.org> adresinden alındı
- İğüs, E. (2015). Kültürlerarasılık, 19. Yüzyılda Londra’da Basılan Osmanlı Albümleri Transcultural, Ottoman Albums Printed In London In 19 th century. *Cedrus The Journal of MCRI*(3), 365-378.
- İMKANDER. (2021). *İnsanı Müdafaa ve Kardeşlik Derneği Ana Sayfası*. Ekim 7, 2021 tarihinde <https://www.imkander.org.tr/> adresinden alındı

- IMO. (2020). *World Migration Report*. Kasım 25, 2021 tarihinde The vast majority of people continue to live in the countries in which they were born —only one in 30 are migrants. adresinden alındı
- INGEV. (2020). *Attitudies Towards Syrians in Turkey*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- International Organization for Migration. (2021). *About Migration*. Eylül 18 2021 tarihinde <https://www.iom.int/about-migration> adresinden alındı
- intrac.org. (2001, Mart 3). *NGOs and Impact Assessment*. Nisan 9, 2021 tarihinde <https://www.intrac.org/wpcms/wp-content/uploads/2018/11/Briefing-Paper-3-NGOs-and-Impact-Assessment.pdf> adresinden alındı
- IOM. (2021). *Key Migration Terms*. Kasım 25, 2021 tarihinde <https://www.iom.int/about-migration> adresinden alındı
- İskan Kanunu. (2006). *İskân Kanunu*. Kasım 25, 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> adresinden alındı
- Karadağ, Ö., & Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve Sağlık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(1), 55-62.
- Karakal, H. (2022, Mart 4). Sultanbeyli İlçesindeki Suriyelilerin Sosyal Uyum Sürecinde Kamu Kurumları, STK'lar ve Uluslararası Kurumların Rolü. (S. Akan, Röportaj Yapan) GIZ.
- Karakurt Tosun, E. (2017). Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi*(2).
- Karakuş, E. (2006). Göç Olgusu ve Eğitime Olumsuz Etkileri (Sultanbeyli Örneği). Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Enstitü Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi .
- Karasu, B. (2021). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Mülteciler ve Sosyal Uyuma Yönelik Faaliyetleri. İstanbul: T.C. Altınbaş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 21(3), 995-1014.
- Kemal, N. (2019). Göç Olgusu, Avrupa'ya Giden Güncel Göç Rotaları ve Bu Göçlerin AB Ekonomisine Etkisi. Aydın: T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Keyman, F. (2004). Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum. *Sivil Toplum ve Demokrasi*. Bilgi Üniversitesi.
- Keyman, F. (2006). Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha. STGM AB Projesi.
- Kılıç, P. (2019). Çokkültürcü Yaklaşımlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme . İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Koçan, A., & Kırılıoğlu , M. (2020). Suriyeliler Ve Sosyal Uyum: Scudder'in Çerçevesinden Bir Değerlendirme Toplum ve Sosyal Hizmet. 31(4), 1855-1885.
- Körükmez, L., Karakılıç, İ. Z., & Danış, D. (2020). Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri. Göç Araştırmaları Derneği (GAR).
- Kuru, N. O. (2020). *İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar Araştırması*. İstanbul: İstanpol İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü.
- Kymlicka, W. (2012). Çokkültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek*. (F. Çev. Öztürk, Dü.) *İÜHFİM*, 70(2), 297-332.
- Longley, R. (2020, Ekim 15). *What Is Multiculturalism? Definition, Theories, and Examples*. <https://www.thoughtco.com/what-is-multiculturalism-4689285> adresinden alındı
- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2016). En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek.
- Mackreath, H., & Sağınç, Ş. G. (2017). *Türkiye'de Sivil Toplum Ve Suriyeli Mülteciler*. İstanbul: Yurttaşlık Derneği. <https://mail.hyd.org.tr/attachments/article/217/turkiyede-sivil-toplum-ve-suriyeli-multeciler.pdf> adresinden alındı

- Madde 14. (2016, Nisan 22). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi*. Eylül 20, 2021 tarihinde http://www.madde14.org/index.php?title=M%C3%BCltecilerin_Hukuki_Stat%C3%BCs%C3%BCne_%C4%B0li%C5%9Fkin_1951_Cenevre_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi adresinden alındı
- Maddern, S. W. (2013). *The Melting Theory*. https://www.academia.edu/43401273/Melting_pot_theory adresinden alındı
- McGarry, J., & O'Leary, B. (1998). *The Politics of Ethnic Conflict Regulation*. New York : Routledge.
- Migration Data Portal. (2021, Aralık 22). *Mixed Migration*. Aralık 27, 2021 tarihinde <https://www.migrationdataportal.org/themes/mixed-migration> adresinden alındı
- Miller, M., & Castles, S. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- MUDEM. (2020). *MUDEM/ Hakkımızda*. Kasım 2, 2021 tarihinde <https://mudem.org/hakkimizda/> adresinden alındı
- MUDEM. (2021). *Devam Eden Projeler*. Kasım 20, 2021 tarihinde <https://mudem.org/devam-eden-projeler/> adresinden alındı
- Mülteci Hakları Merkezi. (2017, Mart). *Suriye'de Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye'de Geçici Koruma*. Kasım 26, 2021 tarihinde <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-1.pdf> adresinden alındı
- Mülteci Hakları Merkezi. (2021). *Mülteci Hakları Merkezi Ana Sayfası*. Ekim 6, 2021 tarihinde <https://www.mhd.org.tr/tr/> adresinden alındı
- Mülteci-Der. (2021). *Mülteciler Dayanışma Derneği*. Ekim 2, 2021 tarihinde <https://multeci.org.tr/> adresinden alındı
- Mülteciler Derneği. (2020). *2020 Faaliyet Raporu*. İstanbul: Mülteciler Derneği.
- Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. (2020). *Sultanbeyli Mülteciler Derneği 2020 Faaliyet Raporu*. İstanbul: Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.

- Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. (2020). *Sultanbeyli Mülteciler Derneği Hizmet Rehberi*. Ekim 21, 2021 tarihinde <https://multeciler.org.tr/wp-content/uploads/2020/02/multeciler-derneği-hizmet-rehberi-2020.pdf> adresinden alındı
- Mültecilerle Dayanışma Derneği. (2015). *Türkiye’de Mültecilerin Kabul Koşulları Hak ve Hizmetlere Erişimleri Uydu Kentler İzleme ve Raporlama Projesi*. İzmir: Egeus Matbaacılık.
- Nişancı, E., & Deniz, Y. A. (2016). Uluslararası Göç, Sığınmacılar ve Türkiye. *Sosyal Bilimler Metinleri*(1), 1-7.
- Nurdoğan, A. K., & Öztürk, M. (2018). Geçici Koruma Statüsü İle Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1163-1172.
- OECD. (2009). International Migration: The Human Face of Globalisation, SummaryinTurkish.
- Orman, D. (2019). Geçici Koruma Statüsünde Olan Sığınmacı Çocukların Sosyal Hizmet Bağlamında Karşılaştıkları Güçlükler, Sorunlar ve Gereksinimleri: Mardin-İzmir İl. T.C. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ORSAM. (2016, Ocak). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Uzun Vadeli Entegrasyon İçin Fırsatlar ve Zorluklar. Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Özaydın, Z. (2021). *Türkiye’deki Suriyelilerin Çalışma Hayatına Katılımlarının Sosyal Uyum Sürecine Etkileri: Ankara Siteler Örneği*. Kırıkkale: T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özçürümez, S., & İçduygu, A. (2020). Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Özkan, V. (2010). Bulgaristan Halk Cumhuriyeti’nde Siyasi Otorite ile Ulusal Türk Azınlığı Arasındaki Güç İlişkileri Bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86).

Ankara: T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi .

Özkonak, H. K., & Yılcıoğlu, N. (2015). *Göç ve Uluslararası Hukuk*. Eylül 20, 2021 tarihinde <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2015-2/9.pdf> adresinden alındı

Özüpak Güleç, B. (2020). Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı: Yerel Yönetimlerde Kaliteli ve Anlamlı Bir Katılım İçin Uygulama Rehberi. TÜSEV Yayınları. <https://tusev.org.tr/usrfiles/images/Katilim2020.pdf> adresinden alındı

Parliamentary Library. (2011, Ocak 11). Asylum seekers and refugees: what are the facts? Parliament of Australia Department of Parliamentary Services. <https://www.aph.gov.au/binaries/library/pubs/bn/sp/asylumfacts.pdf> adresinden alındı

Rumbaut, R. (2015). Assimilation of Immigrants. *International Encyclopedia of Social And Behavioral Sciences*.

Sağlam, M. T. (2020). Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihi Gelişimi ve Sivil Toplumun Örgütlü Yapısı Olarak STK’lar. *Turkish Studies - Social Sciences*, 15(1), 591-610.

Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*(5), 33-44. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/328301> adresinden alındı

Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.

SGDM-ASAM. (2021). *GDM-ASAM Ana Sayfası*. Ekim 5, 2021 tarihinde <http://sgdd.org.tr/> adresinden alındı

Sharpe, M. (2018). International Law and the Meaning(s) of “Mixed Migration. *Refugee Survey Quarterly*(37), 116–138.

Sivil Düşün. (2017, Haziran 5). *Sivil Toplum ve Hak Temelli Çalışmalar İçin Etkinlik Rehberi*. Aralık 3, 2021 tarihinde <http://sivildusun.net/wp-content/uploads/2017/06/5-SD-Etkinlik.pdf> adresinden alındı

- Spencer, H. (1954). *Social statics*. Robert Schalkenbach Foundation.
- Sultanbeyli MEB. (2018, Aralık 17). *Nüfus Durumu*. Aralık 1, 2021 tarihinde <https://sultanbeyli.meb.gov.tr/www/nufus-durumu/icerik/771> adresinden alındı
- Sultanbeyli Mülteciler Derneği. (2017). *6. Yılında Türkiye'deki Suriyeliler: Sultanbeyli Örneği*. Kası 1, 2021 tarihinde <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/6-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler-sultanbeyli-ornegi> adresinden alındı
- Sultanbeyli Mülteciler Derneği. (2021). *Sosyal Uyum*. Ekim 25, 2021 tarihinde <https://multeciler.org.tr/sosyal-uyum/> adresinden alındı
- Süleymanov, A. (2016). *Suriyeli Mülteci Çocuklarla El Ele Projesi Sultanbeyli İlçesindeki Suriyelilerin Yaşam Deneyimleri Sonuç Raporu*. istanbul: Habibullah Geredevi Vakfı.
- Şahin, B., & Yıldız , M. (2009). Ulusaşırı Yandaşlık Ağbağları Perspektifinden Türkiye'de Demokratikleşme, İnsan Hakları ve Sivil Toplum Kuruluşları. *Uluslararası İlişkiler*, 6(21), 42-65.
- Şahin, Ş. (2019). *Yerel Yönetimlerin Göçmenlere Yönelik Politikaları, İstanbul Sultanbeyli Belediyesi Örneği*. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi .
- Şan, M. K., & Haşlak, İ. (2012). Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünme. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1).
- Şeker, B. D., Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (2016). *Göç ve Uyum*. T.C. Kocaeli Üniversitesi.
- Şen, H. (2020). *Zorunlu Göçle Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Entegrasyonu: İstanbul İli Örneği*. Çanakkale: T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Şimşek , D., & Çorabatır, M. (2017). *Challenges and opportunities of refugee integration in Turkey. Research Centre on Asylum and Integration*. (IGAM) Report. <http://www.igamder.org/wpcontent/uploads/2017/01/Challenges-and-opportunities-of-refugee-integrationin-turkey-full-report.pdf> adresinden alındı

- Şimşek, D. (2019). Türkiye’de Suriyeli Mülteci Entegrasyonu: Zorlukları ve Olanakları. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021). *Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Ana Sayfa*. Kasım 1, 2021 tarihinde <https://www.siviltoplum.gov.tr/> adresinden alındı
- Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *TÜBAR*(29), 387-401.
- Tamer, M., & Birvural , A. (2017). Mültecilerin Uyum Sürecinde Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(35), 1309-4033.
- Taş, H., Küçüköğlü, M., & Menteşe, B. (2018). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), 265-272.
- Taylor, C. (2005). “Tanınma Politikası”, *Çokkültüçülük: Tanınma Politikası*,. (A. Gutman, Dü., & Y. Salman, Çev.) İstanbul: Yapı ve Kredi.
- TİDER. (2021). *Temel İhtiyaç Derneği Ana Sayfası*. Aralık 10, 2021 tarihinde <https://www.tider.org/> adresinden alındı
- TİSK. (2020). *Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Uyum Raporu 2020*. Türkiye İşverenler Sendikaları Konfederasyonu .
- Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 05-22.
- Tunçcan Ongan, N. (2013). Sosyal Uyum-Sosyal Sermaye Eksenli Kalkınma Yaklaşımının Sınıfsal Sonuçlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum Dergisi*(1), 211-228.
- Tunçcan Ongan, N. (2013). Sosyal Uyum-Sosyal Sermaye Eksenli Kalkınma Yaklaşımının Sınıfsal Sonuçlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*. *Çalışma ve Toplum*(36), 211 - 227.
- Tutar, F., Tutar, E., & Erkan, Ç. (2012). Avrupa Birliği - Türkiye İlişkilerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(10), 439-459.

- TÜİK. (2021). *Türkiye İstatistik Kurumu*. Aralık 11, 2020 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Eylül 15, 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türk Kızılayı. (2015, Ağustos 31). *Türk Kızılayı İstanbul Toplum Merkezi Açıldı*. Aralık 10, 2021 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/2220> adresinden alındı
- Türk Kızılayı. (2021). *Türk Kızılayı Ana Sayfa*. Ekim 2, 2021 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/> adresinden alındı
- Türk, G. D. (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. (25), 145-157 .
- Türker, D., & Yıldız, A. (2015). Göçmenlerde sosyo-psikolojik entegrasyon analizi. *Göç ve Uyum*, 23-34.
- Türker, N., & Başak Ersen, T. (2020). *Sivil Toplum için Elverişli Ortam İzleme Matrisi 2019 Türkiye Raporu*. TÜSEV Yayınları. <https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/MM2019Turkce14072020.pdf> adresinden alındı
- TÜSEV. (2006). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci: Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Endeksi Projesi*. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı’nın (TÜSEV).
- UE Commission. (2021). *Mixed Migration Flow*. Aralık 26, 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/mixed-migration-flow_en adresinden alındı
- UK Essays. (2017, Nisan 24). *Assimilation Integration And Multiculturalism*. Ekim 30, 2021 tarihinde <https://www.ukessays.com/essays/sociology/migration-studies-assimilation-integration-and-multiculturalism-sociology-essay.php> adresinden alındı
- Ulusoy, H. Ö. (2017). Kültürlerarasılık, çokkültürlülük ve etnisite: Eskişehir’deki Çerkeslerin kültürlerarası iletişim pratikleri. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(27), 165-181.

- UNHCR. (2017, Mayıs). *Needs Assessment Handbook*. Nisan 9, 2021 tarihinde <https://im.unhcr.org/na/> adresinden alındı
- UNHCR. (2021). *UNHCR Hakkımızda*. Aralık 17, 2021 tarihinde <https://help.unhcr.org/turkey/tr/about-unhcr-in-turkey/> adresinden alındı
- UNHCR Türkiye. (1951). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi*. Kasım 25, 2021 tarihinde <https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden alındı
- UNHCR Türkiye. (1967). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/MULTECILERIN-HUKUK-STATUSUNE-ILISKIN-1967-PROTOKOLU.pdf> adresinden alındı
- UNHCR Türkiye. (1951). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi*. Kasım 25, 2021 tarihinde <https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden alındı
- UNHCR Türkiye. (1967). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/MULTECILERIN-HUKUK-STATUSUNE-ILISKIN-1967-PROTOKOLU.pdf> adresinden alındı
- UNHCR Türkiye. (2021). *UNHCR Hakkımızda*. Aralık 17, 2021 tarihinde <https://help.unhcr.org/turkey/tr/about-unhcr-in-turkey/> adresinden alındı
- UNHRC Türkiye. (2021, Kasım 25). *Refugees and Asylum Seeker*. 2021 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey> adresinden alındı
- UNHRC Türkiye. (2021, Kasım 25). *Refugees and Asylum Seeker*. 2021 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey> adresinden alındı
- Unutulmaz, K. (2018, Haziran 14). Turkey's Education Policies towards Syrian Refugees: A Macro-level Analysis.
- www.mevzuat.gov.tr. (2003, Şubat 27). Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun.

- www.mevzuat.gov.tr. (2006). Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>.
- www.mevzuat.gov.tr. (2013, Nisan 4). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Eylül 22, 2021 tarihinde [www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf) adresinden alındı
- www.mevzuat.gov.tr. (2016, Ocak 15). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. (2013, Nisan 4). Eylül 15, 2021 tarihinde [www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf) adresinden alındı
- Yanık, O. (2019). Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyo Ekonomik Durumları ile Sosyal Uyum İlişkisi: Sultanbeyli Örneği. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Programı Yüksek Lisans Tezi.
- Yapıcı, M. İ. (2007). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(3), 130-157.
- Yaprak, A. (2019). Entegrasyon Kurslarının Almanya'ya Göç Eden Türklerin Entegrasyon Süreçlerine Katkısı. Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yaşama Dair Vakfı. (2020). *Kültürelarasılık Haritalama Raporu*. AB Projesi -web site.
- Yavuz , C., & Kaynar, İ. (2015). Kamuoyu Oluşumunda Stratejik Bir Araç Olarak Sivil Toplum Kuruluşları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 183-196.
- Yıldırım alp, S., İslamoğlu , E., & İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Dergisi*(35), 107 - 126.
- Yıldırım alp, S., İslamoğlu, E., & İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Dergisi*, 19(2), 107-126.
- Yılmaz, A., & Telci, C. (2010). Türk Kültür Terminolojisinde Göç Kavramı Üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 14-33.

- Yılmaz, E. A. (2019). Uluslararası Örgütler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye'deki Suriyelilere İnsani Yardımları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 370-382.
- Yılmaz, E. A. (2019). Uyum Teorileri Çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye'ye Entegrasyon Süreci. *Turkish Studies*, 14(5), 287-302.
- Yılmaz, E. G. (2021). Uluslararası Göç ve İnsani Gelişmişlik Endeksi Nedensellik Analizi Paneli. İstanbul: T.C. Gelişim Üniversitesi .
- Yilmazer, M. (2020). Yerel Yöneticilerin Sivil Toplum Temsilcisi AlgısıI: Pndik ve Kartal Beldiesi Örneği. Ankara: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yu, S., & McLaughlin, D. A. (2013). Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research Revue canadienne de recherche sur les OBSL et l'économie sociale Program Evaluation and Impact Assessment in International Non-Governmental Organizations (INGOs): Exploring Roles, Benefits, and. *Anserj Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, 4(2), 23–36.
- Yurtsever , B., Şahin, Ş., Sarıgül, S., Gülşen, K. S., Altıkulaç, Ö., Güneş, S. E., . . . Şahin, A. (2017). Suriyelilerle Birlikte Uymu Konuşmak. (Y. Özservet Çakırer, Derleyici) İstanbul: Marmara Üniversitesi Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Yurttaşlık Derneği. (2021). *Yurttaşlık Derneği Ana Sayfası*. Ekim 5, 2021 tarihinde <http://www.hyd.org.tr/tr/> adresinden alındı

EKLER

EK 1. SULTANBEYLİ'DE FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLAR

Sultanbeyli İlçesinde Faaliyet Gösteren Yerel Yönetimler, STK'lar, Uluslararası Kuruluşlar ve Fon Sağlayıcı Kuruluşlar

Sultanbeyli Mülteciler Derneği

2014 yılında Sultanbeyli Belediyesi tarafından kurulan Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, ülkesinden ayrılan ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanların sorunlarına çözüm bulmak amacıyla kurulmuştur. Sultanbeyli Mülteciler Derneği'ni önemli kılan ve diğer STK'lardan ayıran en önemli özellik Sultanbeyli Belediyesi çalışanları tarafından kurulmuş olmasıdır.

Dernek çeşitli milletlerden oluşan çalışanlarıyla hizmet vermektedir. Kıssaca Mülteciler Derneği olarak adlandırılan kurumda dil, din, ırk, cinsiyet, yaş, engellilik, siyasi farklılıklar gibi sebeplerden dolayı bir ayırım söz konusu olmadan faaliyetler yürütülmektedir. Dernek öncelikle mültecilerin temel sorunları olmak üzere bütün hayati ihtiyaçların giderilmesine destek olmakta ve toplumsal uyumlarının hızlı bir şekilde sağlanabilmesi amacıyla özel sektör kuruluşları, STK'lar ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde çalışmalarına devam etmektedir (Mülteciler Derneği, 2021). Mülteciler Derneği'nde üç merkez bulunmaktadır. Bunlar; Mülteciler Toplum Merkezi, Çocuk ve Gençlik Merkezi ve Kariyer Merkezi'dir.

IBC-Mavi Hilal Vakfı

IBC, BM Dünya Gıda Programı (UN-WFP) ile Nisan 1999'da Arnavutluk'ta gerçekleştirilen işbirliği ile kurulmuştur. Kasım 2000 tarihinde resmi olarak kurulan IBC, kuruluşunda günümüze kadar dil, din, ırk, politik görüş, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim ya da genetik özelliklere bakmadan tüm insanların yaşadığı sorunları, açlığı ve cehaleti gidermeye yönelik katkı sağlamak için çalışmaktadır. Uluslararası alanda etkinliğini

artırmak için IBC Nisan 2003 tarihinde merkezi Cenevre’de olan ICVA-Uluslararası Gönüllü Kuruluşlar Birliğine üye olmuş ve Mart 2006 tarihinde yapılan 13. Genel Kurulda bu birliğin yönetim kuruluna seçilmiştir. Ayrıca diğer STK’larla işbirliği içerisinde Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC)’un ve alt kuruluşlarının çalışmalarına katkı sağlamak için BM ECOSOC’e Özel Danışmanlık Statüsü için başvuruda bulunmuş ve başvurusu Temmuz 2006’da onaylanmıştır (IBC, 2021).

GIZ

Almanya’nın uluslararası alanda işbirliği gerektiren hizmetlerinde lider bir kurum olan GIZ, Alman Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı (BMZ) tarafından görevlendiren kurumların başında gelmektedir. Daha önce Alman Teknik İşbirliği Kurumu (GTZ) olarak anılan kurum, Alman Kalkınma Hizmetleri Kurumu ve Alman Uluslararası İleri Eğitim ve Kalkınma (InWent) kurumlarının birleşmesiyle 1 Ocak 2011 tarihinde itibaren GIZ adıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Günümüzde 120’den fazla ülkede faaliyet gösteren ve federal bir yapıya sahip olan kurumun ana merkezi Bonn ve Eschborn’dadır. Kurum sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla uluslararası işbirliği yaparak dünyanın her yerinde yaşamaya değer bir geleceğin oluşturulmasına yönelik faaliyetler yürütmektedir.

Türkiye’de 1998’de Ankara Ofisi ve 2014 yılında Gaziantep Ofisi kurulmuştur. Türkiye’de 300’ün üzerinde proje yürüten GIZ’in Türkiye’de faaliyet gösterdiği öncelikli konular arasında iklimin korunması, yenilenebilir enerjiler, zorla yerinden edilme ve göç konuları yer almaktadır. Ayrıca GIZ, International Services aracılığıyla AB katılım öncesi yardım programları kapsamında faaliyetlerde de bulunmaktadır. Eylül 2018 tarihi itibarıyla Türkiye’de 124 ulusal ve 62 uluslararası çalışanı bulunmaktadır (GIZ, 2021). Sultanbeyli ilçesinde Mülteciler Derneği ile işbirliğinde sosyal uyumu destekleyen projeleri bulunmaktadır

EK 2. YARIYAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Belediye Temsilcileriyle Yapılan Mülakat Soruları

1. Kurumunuz ve kurumdaki göreviniz hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz?
2. Mültecilere yönelik faaliyetleriniz nelerdir? Kısaca bu faaliyetler mültecilerin ihtiyaçlarına cevap veriyor mu? (Kısaca)
3. Sultanbeyli'deki sığınmacıların en temel sorun alanları kısaca nedir?
4. Kısaca mültecilere yönelik yürütülen faaliyetlerde belediyelerin karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
5. Bölgedeki STK'lar/ fon sağlayıcı kuruluşlar/kamu kurumları ile işbirliği yapıyor musunuz? Koordinasyon nasıl ilerliyor?
6. Yerel ve Uluöllerarara STK'larla işbirliklerinizde öne çıkan sorun alanları nelerdir?
7. Projelerin konusunun ve yararlanıcılarının belirlenmesinde belediye olarak ne kadar etkili ve öznel sahibi olabiliyorsunuz?
8. Projeler yerel halk ve mültecileri eşit düzeyde kapsıyor mu?
9. Mültecilere yönelik faaliyetlere yerel halktan tepkiler geliyor mu? Evet ise bununla baş etme yönteminiz nedir? STK'lar bu anlamda nasıl bir etki yaratıyor?
10. Kısaca bölgede sosyal uyum konusunda karşılaşılan başlıca zorluklar nelerdir?
11. Bölgedeki sığınmacıların sosyal uyum sürecinde işbirliğinin etkinliğini nasıl değerlendiriyorunuz?
12. Projelerin, faaliyetlerin sürdürülebilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
13. Projelerin etki analizine dair çalışma yapıyor musunuz?
14. STK işbirlikleri ve uluöllerarara fonlar belediyeye ve belediye personeline ne gibi katkılar sağladı/sağlıyor?

STK Çalışanlarıyla Yapılan Mülakat Soruları

1. Kurumunuz ve kurumdaki göreviniz hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz?
2. Sultanbeyli'deki sığınmacıların en temel sorun alanları kısaca nelerdir?

3. Mültecilere yönelik faaliyetleriniz nelerdir? İzce bu faaliyetler mültecilerin ihtiyaçlarına cevap veriyor mu? (Kııaca)
4. İzce mültecilere yönelik yürütölen faaliyetlerde İTK'ların karşılaştıkları örönlere nelerdir?
5. Faaliyetlerinizi mültecilere yönelik enişletirken yerel halkın tepki iyle karşılaşıyor muıunuz? Bu tepkiyi nasıl değerlendiriyorıunuz?
6. Yerel halk ve ıriyelileri bir araya etiren faaliyetleriniz var mı? Bu faaliyetlerin öyale uyuma etki i hakkında ne düşünöyorıunuz?
7. Bölgedeki Fon ağlayıcı kuruluşlar/kamu kurumları ile işbirliği yapıyor muıunuz? Koordinasyon nasıl ilerliyor? Kamu kurumları ile işbirliğine dair ilişkileriniz kimler üzerinden/nasıl ilerliyor? İzce İTK'ların yerel yönetimlere nasıl katkıları oluyor? İTK'lar arası koordinasyonu nasıl değerlendiriyorıunuz?
8. İhanın ihtiyaçlarına yönelik proje hazırlarken fon ağlayıcı kuruluşlar ile işbirliğine ıderken zorluk yaşıyor muıunuz?
9. Bölgedeki ıriyelilerin öyale uyum ürecinde işbirliğinin etki ini nasıl değerlendiriyorıunuz?
10. İzce bölgede öyale uyum ürecinde karşılaşılan zorluklar nelerdir?
11. Kapaite üçlendirme konuında ne düşünöyorıunuz? Kurumunuzun kurumal kapaitenin eliştirilme ine yönelik çalışmaları var mı?
12. Mültecilere yönelik faaliyetlerin ürdürülebilirliği hakkında ne düşünöyorıunuz? Proje bazlı çalışmanın ürdürülebilirliğe etki i hakkında ne düşünöyorıunuz?

Fon Sağlayıcı Kuruluşlar ile Yapılan Mülakat Soruları

1. Kurumunuz ve kurumdaki öreviniz hakkında kııaca bil i verebilir mi iniz?
2. Bölgede hangi kuruluşların mültecilere yönelik faaliyetlerini değekliyorıunuz, hangi kurumlarla işbirliği halinde iniz?
3. Bölgedeki İTK'lar/kamu kurumları, yerel yönetimler ile işbirliği yapıyor muıunuz? Koordinasyon nasıl ilerliyor?
4. Bölgedeki ıriyelilerin öyale uyum ürecinde işbirliğinin etki ini nasıl değerlendiriyorıunuz?
5. Fon ağlayıcı kuruluşların ve ululararası kuruluşların Türkiye'deki varlığı ve katkıları hakkında ne düşünöyorsunuz?

6. Uluğlara fonların fıyol uyum fırecine katkıları hakkında ne dışınıyorsunuz?
7. İizce bılde fıyol uyum fırecinde karşılaşılan zorluklar nelerdir?
8. Fonlama yaparken yerelin ihtiyaçlarını nasıl belirliyorsunuz? Bunun için belediyeler ve yerel İTK'lerden fıriş alıyor musunuz?
9. Projeleri fonlamaya İon verme/işbirliğini İonlandırmada ne İibi kriterleriniz var?
10. Bir bılde proje hayata İeçirirken diğer donörler ve projeleri hakkında bilđi İahibi oluyor musunuz? Birbirini tekrar eden projeler olmanın önüne nasıl İeçiyor musunuz?
11. İürdürülebilirliği nasıl ölçüyorsunuz?
12. Projeleriniz tamamlandıktan İonra etki analizi İalışma yapıyor musunuz?
13. İizce fon İağlayıcı kuruluşların yerel yönetimlere nasıl katkıları oluyor?
14. Yerel kurumların İizden İonra da kendi kendine yetebilir olmaı için nasıl İstratejiler güdüyorsunuz?